

številka 89 | avg.sept. 1980 | letnik 27

rodna gruda slovenija

SLOVENSKI KOLEDAR

1981
JE
ŽE
IZŠEL

V NEKAJ BESEDAH VAS ŽELIMO SEZNANITI Z BOGATO VSEBINO, KI JO PRINAŠA NOV SLOVENSKI KOLEDAR ZA LETO 1981: NJEGOVE POSEBNE ZNAČILNOSTI SO TELE: IZREDNO BOGATO ILUSTRIRANI ČLANKI, REPORTAŽE. POLEG TEGA SLOVENSKI KOLEDAR OBSEGA ŠE POSEBEN FOTOGRAFSKI DEL, BARVNE SLIKE — KAR 35 JIH JE — GOVORE SAME ZASE V TAKO IMENOVANIH REPORTAŽAH.

VELIKO GRADIVA, ZLASTI FOTOGRAFSKEGA O LEPOTAH SLOVENSKIH KRAJEV, JE POSVEČENEGA TUDI NAJVEČJI OSEBNOSTI DVAJSETEGA STOLETJA, PREMINULEMU PREDSEDNIKU JOSIPU BROZU-TITU. SICER PA JE KOLEDAR 81 RAZDELJEN NA TRI DELE: PRVI DEL GOVORI O DOMOVINI V OBLIKI KOMENTARJEV, ČLANKOV IN REPORTAŽ, KI SO JIH NAPISALE NAJVIDNEJŠE SLOVENSKE OSEBNOSTI IN ZNANI ČASNIKARJI. DRUGI DEL, IZREDNO SKRBNOSTNO IZBRAN, JE KNJIŽEVNI ALMANAH, S PROZO IN POEZIJO, KI JO VSI RADI BEREMO. TRETJI DEL PA GOVORI O DEJAVNOSTI SLOVENSKIH DRUŠTEV V TUJINI — DELOMA TUDI V ANGLEŠČINI! SLOVENSKI KOLEDAR 81 JE TOREJ KNJIGA, V KATERI NAJDETE VSE. JE POLNA BRANJA IN RAZVEDRILA, POLNA FOTOGRAFIJ IN ZANIMIVIH PRISPEVKOV, KI V KRATKEM POVEDO MALODANE VSE O JUGOSLAVIJI, O SLOVENIJI IN O TEM, KAKO BO JUGOSLAVIJA ŽIVELA V PRIHODNJE.

SLOVENSKI KOLEDAR 81 JE KNJIGA, KI JO BOSTE Z VESELJEM IN PONOSOM POKAZALI TUDI VAŠIM OTROKOM, PRIJATELJEM, ZNANCEM.

SLOVENSKI KOLEDAR 1981 STANE 150 DIN (6.00 US DOLARJEV ALI ENAKOVREDNOST V DRUGIH VALUTAH). NAROČILNICE NAJ IZPOLNIJO LE NOVI NAROČNIKI, DOSEDANJIM NAROČNIKOM BOMO POSLALI KOLEDAR BREZ POSEBNEGA NAROČILA.

SVETUJEM VAM, DA PISMO Z NAROČILNICO TAKOJ POŠLJETE NA NASLOV:

SLOVENSKA IZSELJENSKA MATICA
CANKARJEVA 1
61000 LJUBLJANA
JUGOSLAVIJA

rodna gruda slovenija

*Revija za Slovence po svetu
Magazine for Slovenes abroad
Revista para los Eslovenos
por el mundo*

Vaša pisma	2	<i>Izdaja</i>	Slovenska izseljenska matica Ljubljana, telefon 061/20-657
Dogodki	4	<i>Naslov</i>	61000 Ljubljana Cankarjeva 1/II, p. p. 169 Slovenija, Jugoslavija Telefon uredništva 061/23-102 Telefon uprave 061/21-234
Jugoslavija in svet — Igre brez sodnikov	5	<i>Glavni in odgovorni urednik</i>	Jože Prešeren
Ob odprtih mejah — dobri sosede	7	<i>Urednica</i>	Jagoda Vigele
Izbor iz slovenskega tiska	11	<i>Uredniški odbor</i>	Janez Kajzer, Marko Kern, Jože Prešeren, Silvestra Rogelj, Ina Slokan, Mila Šenk, Juš Turk, Jagoda Vigele
Slamnate strehe so le še spomin	14	<i>Izdajateljski svet</i>	Mitja Vošnjak (predsednik), Mirko Čepič, dr. Vladimir Klemenčič, Anna Krasna, Mira Mihelič, Ernest Petrin, Drago Seliger, Lenart Šetinc, Ciril Šter, Ciril Zlobec
Vaški muzej v Šentrupertu	15	<i>Oblikovalec</i>	Peter Žebre
Rešena arheološka dediščina Slovenije	16	<i>Prevajalci</i>	Alberto Gregorič (španščina), Milena Milojevič-Sheppard (angleščina) Revija izhaja vsak mesec, 8. in 9. številka izideta skupno.
Veržej — nasmeh dobre sreče	18	<i>Tisk</i>	ČGP Delo, Ljubljana Oproščeno prometnega davka po pristojnem sklepu št. 421-1/173 z dne 24. VII. 1973
Po Sloveniji, šport, osebnosti	20	<i>Letna naročnina</i>	Jugoslavija 150 din, Avstralija 7 aus. \$, Avstrija 120 Sch, Anglija 4,50 Lstg., Belgija 260 Bfr, Danska 45 Dkr, Finska 35 FM, Francija 35 FF, Holandija 18 Hfl, Italija 7.000 Lit, Kanada 10 can \$, ZR Nemčija 16 DM, Norveška 45 Nkr, Švedska 40 Skr, Švica 15 Sfr, ZDA — U. S. A. 8 US \$, Južnoameriške države 8 US \$.
Intervju: Mima Jaušovec	22	<i>Plačilo naročnine</i>	Dinarski tekoči račun: 50100-678-45356 Devizni račun: 50100-620-010-32002-2818/5 pri Ljubljanski banki — Plačilo je možno tudi po mednarodni poštni nakaznici ali s čekom, naslovljenim na »Slovenska izseljenska matica« v priporočenem pismu. Poštšina plačana pri pošti 61102 Ljubljana
Turistični vodnik	24		
Slovenija v mojem objektivu	28		
Zakladi slovenskih muzejev: Sramotilne kazni	32		
Naši po svetu	34		
Louis Adamič: Z drugim imenom Mister Nichols	40		
Umetniška beseda: Pisatelj »Moje rodne dežele« pri Titu	42		
Umetniška beseda: Beno Zupančič — Zlati prah	44		
Za mlade po srcu	50		

Slika na naslovni strani:
Obnovljeni stolp žužemberškega gradu
Foto: Janez Klemenčič

Letos je slavila 25-letnico, srebrni jubilej, ena od najbolj opaznih akcij Slovenske izseljenske matice — izseljenski piknik, ki je bil letos že trinajstič po vrsti v gostoljubni Škofji Loki. Pravim »opaznih akcij«, saj je to tako pri nas doma kakor tudi na tujem izredno priljubljena prireditel, osrednje srečanje vseh slovenskih rojakov iz tujine, ki se v tem času mude na obisku domovine. Seveda pa naše delo teče skozi vse leto in resnica je, da se ne vrti le okrog izseljenskega piknika, kakor bi morda kdo pomsilil.

Slovenska izseljenska matica ima, kot je v svojem pozdravnem govoru na pikniku v Škofji Loki poudaril tudi predsednik matice Stane Kolman, stike skoraj z vsemi slovenskimi izseljenskimi društvi in organizacijami po vsem svetu. Prav tako se vsa naša družbena skupnost zaveda, da zunaj meja SR Slovenije živi dobra petina slovenskega naroda in tem ljudem je treba posvečati nenehno skrb ter jim pomagati pri njihovem kulturnem in družbenem življenju ter pri ohranjanju narodnostne identitete. Veseli in ponosni smo lahko tudi na to, da domovina te svoje pomoči našim ljudem na tujem nikoli ni vsiljevala, temveč da je pobuda za tesnejše sodelovanje vedno prihajala s strani izseljencev. Žal nam je lahko le, ker so tudi naše možnosti omejene in vsem željam pogosto nismo mogli ustreči. Vsekakor pa smo veseli vsakega napredka in uspeha slovenskih društev in posameznikov na tujem.

Predsednik Slovenske izseljenske matice Stane Kolman se je v svojem govoru tudi zahvalil našim izseljencem za številne izraze sožalja ob izgubi našega predsednika Tita; tudi to so bili dokazi velike navezanosti izseljencev na matično domovino in spoštovanja do pokojnega predsednika Tita. »S tem ste, dragi izseljenci,« je dejal Stane Kolman, »znova dokazali da v prelomnih zgodovinskih trenutkih živite trdno povezani s staro domovino in da vam ni vseeno, kakšno pot si utira stara domovina, da želite, da bi še napredovala in se nikoli več ne vrnila v razmere socialne revščine in brezpravja narodov in narodnosti.«

Jože Prešeren

PRESUNLJIVE NOVICE

Presunile so nas novice o bolezni pogumnega maršala Tita. Iskreno moramo reči, da se je neskončno boril za pravice in obstoj nekdanj raztresenih udov našega naroda.

Frank Lenarcic, Winona, Ont., Kanada

ODŠEL JE HEROJ

Smrt ljubljene predsednika Tita nas je vse hudo prizadela. Za vedno je odšel veliki borec, heroj, velikan, oče moderne Jugoslavije. Vsi Jugoslovani danes žalujejo za svojim maršalom. Svetovni tisk in televizija je mnogo poročala o njem in vsi so Tita lepo prikazovali kot zadnjega velikana stoletja. Ponosni smo, ko vidimo, da je bil Tito spoštovana osebnost ne samo v Jugoslaviji temveč v vsem svetu. Tito je bil naš voditelj, naš govornik, naš ponos, naš učitelj, naš tovariš. Prek televizije smo sledili neposrednemu prenosu njegovega pogreba iz Beograda. Skoraj vse države sveta so bile zbrane, mogoče milijon Jugoslovancev ali več, vsi s solzami v očeh, v srcih jih je stiskalo, ko so zadnjikrat pozdravili predsednika Tita. Tito je fizično odšel od nas, vendar je za vedno ostal v naših srcih in prepričan sem, da njegovo veličastno delo ne bo nikoli umrlo.

Spomin na velikega revolucionarja in največjega sina jugoslovanskih narodov in narodnosti bo vedno živ tudi med izseljenci.

Družina Fr. Jošt, Belgija

POZDRAVI Z ARKTIKE

Prilagamo ček za naročnino Rodne grude in se opravičujemo zaradi zamude. Živimo namreč visoko na severu, v majhnem eskimskem mestu, kamor banka prihaja zelo poredko in so stiki s svetom zelo otežkočeni.

Naj vam povem še nekaj besed o našem mestu: mesto leži na 73. vzporedniku, do severnega tečaja je še okrog 1000 kilometrov. V zimski dobi imamo tukaj stalno noč, poleti pa stalno dan. Domačini so Eskimi, ki se preživljajo predvsem z lovom in ribolovom. Pozimi je tukaj precej hladno, tudi do -50 stopinj Celzija, vendar pa je suho, tako da ni čutiti pravega mraza. Snega ni veliko, več pa je ledu in v zalivu imamo tudi ledeno goro. Poletje pa skupaj s pomladjo in jesenjo traja dva do tri mesece. Nič ni zelenega, ni trave, ni gozdov, samo kamen. Pa še to: tukaj imamo vsako leto najnapornejši maraton na svetu, ki se imenuje »maraton polnočnega sonca«. Maraton poteka v zadnjem tednu ju-

Mesto Nanisivik na severu Kanade, kjer živita tudi dve slovenski družini

do, sem se morala v začetku bridko nasmihati, saj je bila moja usoda podobna usodi marsikateriga izseljenca. Rodna gruda mi je edini vir žive slovenske besede, zato seveda marsikaj tudi uide. Rada bi, da bi objavljali tudi več odlomkov iz klasične slovenske književnosti, morda kdaj kako Cankarjevo črtico, Prešernovo pesem in pa seveda odlomke iz sodobne slovenske književnosti.

Nadaljujte z dobrim delom in širite slovensko besedo po svetu. Če bo sreča in zdravje, prideva z možem v Slovenijo za Božič, in seveda prav gotovo na olimpiado v Sarajevo 1984. Upam, da me bo ABC najela za tehničnega sodelavca.

Marija Kotler, Clester, VA., ZDA

KJER SO BILI DOMA STARŠI

Pošiljam vam denar za naročnino Rodne grude. Rada jo berem in še posebej o vseh krajih, kjer so bili doma moji starši. Rada bi videla, da bi kdaj objavili kako sliko iz vasi Podreber pri Polhovem gradu, kjer so živeli moji starši dolga leta nazaj.

Slovenijo sem obiskala dvakrat, 1973 in 1976. Čeprav sem bila rojena v Ameriki, me ni sram govoriti slovensko, moj materin jezik.

Mrs. Edward Wegner (née Jožica Oblak), Estes Park, Colo., ZDA

TITO JE BIL SAMO EDEN

V nedeljo, 4. maja, so nam po radiu in televiziji naznanili, da je umrl vaš ljubljani voditelj tovariš Tito. Vem, da njegovo smrt obžaluje vse ljudstvo. Bil je nenadomestljiv. Tudi mi tukaj se pridružujemo žalovanju. Čutimo bolečino v srcu. Bil je pač samo en Tito. Upamo, da bodo njegovi nasledniki nadaljevali njegovo delo in vodili Jugoslavijo po njegovih načelih.

Kristina Podjavoršek, Milwaukee, Wis., ZDA

LJUBIM SLOVENKE

Ne smete se smejati moji slovenski pisavi, ker sem po rodu Hrvat. Dobil sem na vpogled Rodno grudo in tako mi je všeč, da jo bom naročil. Rojen sem bil v vasi Pribanjci blizu Vinice, vendar na drugi strani Kolpe. Moja žena je Belokranjka. Iz moje hiše so se štiri pokolenja možila s Slovenkami, ki smo jih našli na drugi strani Kolpe. Moja prastara mama je bila od Btičevih iz Zilje, stara mama od Okretovih iz Podklanca, moja mama od Šutejevih iz Sečjega sela, moja žena pa je od Kranjčevih iz Učakovcev. Tako jaz ljubim Slovenko in tudi Slovenijo. Lep pozdrav vsem Slovencem, posebno še Belokranjcem v domovini in tujini. Pošiljam naročnino za eno leto, če bo pa

treba še kaj dodati, mi boste javili. Vaš hrvaški naročnik.

Jože Tomac, Sydney, Avstralija

SOLZE SO MI ZALILE OČI

Vest na radiu me je močno pretresla, ko so naznanili, da je umrl Josip Broz Tito. Solze so mi zalile oči, saj je Jugoslavija moja rodna dežela, ki ne bo nikoli pozabljena.

Tudi moji sorodniki v Jugoslaviji so ga imeli radi, pogosto smo se pogovarjali o njem. Zdaj imate v Jugoslaviji vse, kar imamo mi v Ameriki, nekateri še več. Poslušam na televiziji, kako je potekal pogreb. Tito je bil v isti bolnici kot nekoč moj brat. Pošiljam sožalje vsem Jugoslovanom in družini predsednika Tita. Hvaležni smo mu za vse, kar je naredil za naš narod.

Mary Tursich, New York City, ZDA

ŽALOSTNO POROČILO

Z žalostjo smo v domačem časopisu prebrali poročilo o smrti predsednika Jugoslavije Josipa Broza Tita. Tako je naše življenje, vsi smo tukaj začasno. Želimo vam, da bo tudi njegov naslednik dober gospodar, kot je bil Tito.

Revija Rodna gruda je zelo zanimiva. Hvala za sliko moje rojstne vasi, Češča vas. Še vedno je taka, kot je bila nekdaj. Stara sem 83 let in si želim, da bi še kdaj obiskala vse moje drage v domovini. Pošiljam tople pozdrave vsem v uredništvu.

Anna Pachak, Pueblo, Colorado, ZDA

POZDRAVI S FLORIDE

Sporočam vam, da smo ustanovili slovensko pevsko društvo. V njem je nekaj tukaj rojenih Slovencev in dobro napredujemo. Tudi jaz sem zraven. Tako si krajšamo čas, še posebno pozimi, ko se zbiramo v slovenski dvorani. Tukaj je že 4. generacija Slovencev.

Pišite kaj o Beli krajini. Doma sem iz Semiča.

Louis Saje, Edgewater, Fla., ZDA

NA SVIDENJE V SEPTEMBRU

Prilagam vam dopis, ki sem ga poslal tudi uredniku glasila Fraternal Voice, kjer je večkrat objavljen kak prispevek. To je glasilo Zapadne Slovenske Zveze v Denverju, Colorado. Še je tam nekaj starih izseljencev, ki radi preberejo kaj slovenskega. Pred nekaj meseci sem poslal tudi dopis o tukajšnjem kulturnem zboru Triglav, ki je bil ustanovljen leta 1903. Upam, da bo prišel v poštev.

V septembru upam, da bom prišel ponovno na obisk v Slovenijo in vas bom obiskal, da se bomo pomenili kaj več. *Jacob Strekal, Richmond Hts., Ohio, ZDA*

nija, 48 kilometrov v mrazu, megli in makadamski poti.

Naše mesto je staro 4 leta in ima vse pogoje modernega mesta. Okrog 40 odstotkov prebivalcev je Eskimov, drugi pa smo priseljenci. Tukaj živimo že tri in pol leta in nam je kar všeč. Ostali bomo še kako leto, potem pa od tod. Delamo v rudniku, ki je najvišji rudnik kovine na svetu. Tu živi še ena slovenska družina, tako da ne manjka veselih slovenskih večerov. Morda vas bo zanimalo še to, od kod smo doma — iz Ribnice na Dolenjskem.

Lep pozdrav vsem bralcem Rodne grude v domovini in drugod po svetu iz dežele »ponočnega sonca.« Če bo kdaj kaj prostora, se priporočamo za kak članek iz Ribnice.

Jože in Albina Lovšin, Nanisivik, N. W. T., Kanada

NA OLIMPIADO V SARAJEVO!

Sem ena izmed tistih »ekonomskih izseljencev«, ki so imeli namen zaslužiti nekaj mark, potem pa se vrniti v domovino. Toda bilo je tako, kot pravi pregovor, usoda je obrnila drugače — spoznala sem Američana, se poročila z njim in zdaj sem že skoraj štiri leta v ZDA. Ko sem naročila Rodno gru-

TABOR SLOVENSKIH PEVSKIH ZBOROV

Letošnji enajsti Kulturni teden v Šentvidu pri Stični se je — kot je že tradicija — končal z velikim Taborom slovenskih pevskih zborov. Letošnji tabor je bil posvečen spominu Maršala Tita. Na njem je nastopilo 95 pevskih zborov s skupno okrog 3000 pevci; všteti so tudi zamejski zbori iz Avstrije, Italije in Madžarske.

Osrednja skupna prireditev je bila v nedeljo 22. junija. Pričela se je s povorko pevskih zborov in godb in se nadaljevala s sklepnim pevskim nastopom vseh zborov, ki so zapeli 10 pesmi. Najprej so zapeli Premrljevo Zdravljico, nato pa ljudsko Pleničke je prala, ki jo je predsednik Tito najrajši slišal. Sledile so Kernjakova Rož, Podjuna, Zila, belokranjska Metliško kolo, beneška Na hodi mi tode ponuoci, dolenski Saj lepše rožce ni na svet, kranjska Škrjanček poje, ljudska Kranjčičev Jurij, idrijska Smukova in zaključna pesem Domov bom šel na besedilo Mateja Bora.

Kako se bo šentviški Tabor razvijal v prihodnje? Strokovni svet tabora slovenskih pevskih zborov je v svoj program zapisal, da bodo prihodnji Tabori oživljali našo, večkrat pozabljeno pristno ljudsko pesem in jo prenašali naslednjim rodovom, da bodo ohranjali glasbene vrednote, nastale med narodnoosvobodilnim bojem naših narodov, v koncertne nastope pa bodo zbori vključevali delavsko, socialno in revolucionarno pesem vseh naprednih narodov sveta. Osnovni cilj Tabora je razgibati vso slovensko pevsko javnost, kar naj bi se z leti razširilo tudi po drugih slovenskih pokrajinah in bi tako resnično pela vsakega junija vsa Slovenija.

TITOV LIK NA GRŠKIH ZLATNIKI

Grafični zavod Filotehnika v Atenah je objavil 800 zlatih medaljonov z likom predsednika Tita. V katalogu, ki so ga objavili ob tej priložnosti, je med drugim rečeno, da je zlatnik posvečen Josipu Brozu Titu, voditelju poldruge milijarde ljudi, ki pripadajo neuvrščenemu gibanju, na katerega čelu je bil jugoslovanski predsednik. Na hrbtni strani zlatnika je jugoslovanski grb. Isti založnik je izdal tudi

posebno serijo srebrnih medalj z likom predsednika Tita in državnim grbom SFRJ.

TUDI SLOVENSKO VINO

Predsedniku ZDA Carterju in njegovi soprogi je predsednik gospodarske zbornice Jugoslavije Ilija Vakić podaril ob njunem bivanju v Jugoslaviji izbrana jugoslovanska vina v črnogorski skrinji, izdelani po originalu iz 16. stoletja, ki ga hranijo v Narodnem muzeju na Cetinju. V skrinji je bilo arhivsko vino zeleni silvanec iz ormoškega okoliša iz leta 1946 pa še druga žlahtna vina iz rednega jugoslovanskega izvoza v ZDA: žilavka, graševina, dingač in vranac. V skrinji sta bila tudi dva kristalna kozarca tovarne stekla iz Zaječara, ki jih prav tako izvažajo v ZDA. Jugoslovanska vina vse pogosteje prihajajo na mize v ameriških domovih, saj se je prav letos začelo uresničevanje programa izvoza naših vin na ameriški trg.

MEDNARODNI POLETNI FESTIVAL

Konec junija se je v Ljubljani pričel že 28. mednarodni poletni festival, v katerega okviru se je do konca avgusta zvrstilo veliko najrazličnejših kulturno-umetniških prireditev. V okviru letošnjega festivala je bil tudi 7. jugoslovanski operni bienale, ki je obsegal predstave opernih ansamblov iz Ljubljane (Ero z onega sveta), Beograda (Turandot), Skopja (Seviljski brivec), Osijeka (Papandopulov Kentervilski duh), Rijeke (Istrska svatba) in Maribora (Švarovo Slovo od mladosti). V tem okviru so predvajali tudi operne filme, strokovnjaki za glasbo pa so se

zbrali tudi na strokovnem simpoziju in za debatno mizo.

PIRANSKI GLASBENI VEČERI

Od začetka junija do konca avgusta letošnjega leta so bile v prijetnem ambientu križnega hodnika v nekdanjem frančiškanskem samostanu v Piranu vsak petek večerne glasbene prireditve. Otvoritveni koncert je predstavil glasbene talente s slovenske obale, potem pa so se zvrstile številne uspele in kakovostne prireditve. Naj omenimo le nekatere: nastop slovite slovenske pianistke Dubravke Tomšič-Srebotnjakove, nastop New Swing kvarteta, ki je prepeval črnske duhovne pesmi, Ljubljanski godalni trio, koncert Komornega orkestra RTV Ljubljana s solistoma Stankom Arnoldom (trobenta) in Miletom Kosijem (viola), nastop radijskega pihalnega kvinteta pa Slovenskega klavirskega kvarteta.

UMRL NAJSTAREJŠI SLOVENSKI DUHOVNIK

Zadnji dan maja je umrl v Ljubljani v 104. letu starosti duhovnik profesor dr. Josip Demšar. Bil je najstarejši slovenski duhovnik in tudi eden najstarejših Slovencev sploh. Dolga leta je pokojni profesor pred vojno poučeval na ljubljanskem učiteljskem verouku, kjer je bil med učiteljskimi zaradi

V dneh 27. in 28. maja je bil na Bledu sestanek koordinacijskega odbora izseljenških matic iz vse Jugoslavije, ki ga je vodil predsednik Slovenske izseljenške matice Stane Kolman

svoje blage narave in objektivnosti izredno priljubljen in cenjen. Na ljubljanski teološki fakulteti pa je poučeval do svoje upokojitve pedagogiko in katehetiko.

Zadnje mesece se je njegovo zdravstveno stanje naglo poslabševalo, še pred nekaj leti pa je bil za svoja leta izredno čil in priseben. Ob njegovi 100-letnici je profesorja Demšarja obiskal in mu čestital za redke jubileje tudi Edvard Kardelj. Ko je Kardelj obiskoval učiteljsišče, je bil pokojni dr. Demšar namreč njegov profesor in o tem obdobju sta se — danes že oba pokojnika — dolgo pogovarjala.

Ob odprtem grobu mu je član predsedstva republiške konference SZDL Slovenije Franc Kimovec-Žiga v svojem govoru med drugim dejal: »V več kot sto letih svojega, z delom izpolnjenega življenja je dr. Demšar sodeloval usodo slovenskega naroda, z njim trpel, se veselil in gradil značaje, trdno prepričan, da je prišel čas, ko smo Slovenci postali enakopravno z drugimi jugoslovanskimi narodi in narodnostmi trden temelj samoupravne skupnosti Jugoslavije, domovine enakopravnih delovnih ljudi.«

Ob njegovi stoletnici ga je predsednik Tito odlikoval z redom zaslug za narod z zlatim vencem.

C. Š.

Mitja Ribičič, predsednik republiške konference Socialistične zveze delovnega ljudstva Slovenije, je priredil kosilo za udeležence sestanka koordinacijskega odbora. V pozdravnem govoru je pohvalil delo jugoslovanskih izseljenskih matic (foto: Marjan Ciglič)

NOVI PREDSEDNIK KOMISIJE ZA ODNOSE Z VERSKIMI SKUPNOSTMI

Na svoji seji dne 29. maja je izvršni svet Slovenije imenoval za novega predsednika komisije SR Slovenije za odnose z verskimi skupnostmi Dušana Šinigoja, podpredsednika republiškega izvršnega sveta.

Dosedanjemu predsedniku Stanetu Kolmanu, ki je pred meseci prevzel dolžnost predsednika Slovenske izseljenske matice, se je izvršni svet zahvalil za uspešno delo pri vodenju komisije.

TITOVA VIZIJA NOVEGA SVETA

Iz nagovora Mitje Ribičiča udeležencem seje koordinacijskega odbora izseljenskih matic Jugoslavije, 28. maja 1980

Pred tridesetimi leti so ubili našega izseljenca, znanega ameriškega pisatelja slovenskega rodu Louisa Adamiča. Ubili so ga zato, da bi v njem ubili obraz Tita. Tedaj je pisal knjigo o Titu, ki ga je primerjal z orlom, ki se je osvobodil zemeljskih korenin. S tem je Louis Adamič primerjal veliko moč starega sveta, bloke z zahodno plutokracijo in vzhodno birokracijo, vse tisto, kar je vlekle svet nazaj. Tito je bil človek, ki se je osvobodil teh spon in ki je resnično znal pokazati nove možnosti, perspektivo novega sveta. Pred tridesetimi leti so ubili Adamiča, niso pa mogli ubiti Titove ideje, njegovega vizionarstva. In zdaj, ko je prišlo do tragičnega trenutka, ki je umrl naš predsednik, ko je umrl Tito, smo sami videli, kako je reagiral ves svet. Na vseh celinah so narodi in ljudstva vedeli, kaj pomeni socialistična Jugoslavija, kako pomembno je Titovo delo za nas, za naše narode in za socializem kot svetovni proces.

Mislím, da se je letos zgodilo nekaj podobnega kot v času našega narodnoosvobodilnega boja leta 1943, ko je svet spoznal, kdo je na čelu osvobodilnega boja v Jugoslaviji, kdo vodi partizanski boj proti fašizmu, kdo je vodilna sila in organizacija tega epohalnega ljudskega gibanja, ki se je v kratkih štirih letih osvobodilo bremena zgodovine in krenilo po čisto novi poti.

Zdaj, v osemdesetih letih, je spoznal ne le osvobodilni značaj našega boja, temveč tudi njegovo človeškost, ta bistveni karakter naše revolucije. V času NOB smo osvobodili narode in si priborili pravico do lastne poti v prihodnost, v povojnih tridesetih letih graditve pa smo začeli z osvoboditvijo človeka in njegovega dela. Ta dolgoročen proces z delavskim samoupravljanjem in neuvrščeno politiko se je izkazal kot realna perspektiva sodobnega sveta, ki teži k novim odnosom. Dosežena je bila velika zmaga naše misli, moči naših narodov, jugoslovanskega delavskega razreda in vseh tistih, ki si prizadevajo za napredek sodobnega sveta.

Morda bo nekdo rekel, da izseljenci s tem nimajo nobene povezave. Prepričan sem, da to ne drži. Nasprotno: prav tako, kot so izseljenci za časa vojne odkrivali svetu resnico o našem partizanskem boju, o resničnih borbah za svobodo, prav tako imajo tudi zdaj v osemdesetih letih pomembno nalogo, da odkrivajo rasnico o naši deželi, o bratstvu naših narodov, enotosti delovnih ljudi, o našem sistemu, o naši svobodi, o človeških pravicah, pravicah delovnih ljudi pri nas in o perspektivi, ki jo ustvarjamo in smo ji temelje oblikovali že v Titovi epohi graditve socialističnega samoupravljanja. Mislím, da jeto zelo pomembna naloga, pri kateri morajo biti izseljenske matice nekakšni centri, ki povezujejo naše ljudi na tujem, saj so tudi oni del našega delavskega razreda, tudi oni so povezani z našo zgodovino, z našim političnim sistemom, z našim gospodarskim in kulturnim napredkom.

Vsi ti naši izseljenci danes živijo v državah, ki si bolj razvite kot je Jugoslavija. To so države, ki jih je zajela industrijska revolucija, ki so v nekem smislu vzorec tehnološke in znanstvene revolucije v sodobnem svetu. Naši delavci delajo tam in njihova nova domovina jim nudi delo in kruh. Po večini živijo dostojno življenje in vključujejo se kot enakopravni državljani v politična, socialna in kulturna napredna gibanja. Obenem pa so lahko ponosni na svojo staro domovino, v kateri so bili rojeni, da je tako korenito spremenila svojo podobo, da je gospodarsko in kulturno napredovala, predvsem pa, da delovni ljudje socialistične Jugoslavije sami razpolagajo z vrednostjo svojega dela in da so gospodarji na svoji zemlji. V tem pogledu je izredno pomembno tudi delo izseljenskih matic skupaj z drugimi našimi družbenimi organizacijami. Še danes opravljajo matice izredno pomembno nalogo organizacij, ki se med drugim zavzemajo tudi zato, da se krepi ugled naše socialistične, Titove Jugoslavije.

še precej časa. Toda ne verjeti, da se bo to nekoč zgodilo, ne boriti se za to, da bi se ta cilj približal, bi bilo isto kot poraz.

In ne samo poraz neuvrščenih.

Janez Čuček

IGRE BREZ SODNIKOV

»Ne sprašujte se, kaj lahko vaša dežela stori za vas, vprašajte se, kaj lahko vi storite zanj, je dvajset let nazaj nekega januarskega dopoldneva dejal na stopnicah Kapitola najmlajši predsednik Združenih držav Amerike John Kennedy, toda podoba je, da ta sloviti rek ostaja samo lepa misel, po kateri se nihče ni voljan prav ravnati.

Prenesena v svet zapletenih mednarodnih odnosov bi bila ta misel lahko primerno geslo za kako spodbudno dejanje, ki bi naj prispevalo k mirnejšemu in varnejšemu svetu, toda pri vsem priseganju na mir ostaja zgolj neizrabljena možnost.

Resnica je namreč, da se silovita tekma med blokoma nadaljuje in da vse sklicevanje na popuščanje napetosti ostaja bolj ali manj le govorniško geslo brez prave vsebine.

Sodelovanje da ali ne po poltretjem desetletju od konca druge svetovne vojne res ni več dilema brez odgovora, toda to sodelovanje je še vedno omejeno zgolj na pretehtano merjenje sil, na iskanje možnosti za razširitev svojih vplivnih področij.

Nemara je najbolj hudo pri tem prav dejstvo, da se bloka ne zavedata meja svojih možnosti in da razmišljata še vedno izrazito po starem: vsaka zadrega, v katero lahko pahnemo tekmece, je točka več za nas.

Že pred leti so neuvrščeni poskušali prvič dopovedati, da popuščanja napetosti preprosto ne more biti, če bo to omejeno zgolj na eno področje in ne bo seglo povsod. Evropa ne more biti mirna, če je del Afrike ali Azije v vojni.

A taka svarila so bila zaman. Res je sicer, da doživlja Evropa neverjetno serijo mirnih let, vsekakor najmirnejših v vsej zgodovini, toda svet ni zaradi tega niti za trohico bliže miru. Merjenje sil, ki se je preneslo na evropska obrobja Azije, Afrike in Srednje Amerike, bi po vseh tragičnih preizkušnjah po zdravi pameti moralo izpričati, da to ni prava pot do svetovnega miru in sodelovanja. A žal ni.

Nič manj ni nevarno dejstvo, da trezen pogled na tekoče politične procese ne odkriva niti namigov kakšnih

sprememb. Svetu se preprosto obeta samo še več istega in to bo trajalo tako dolgo, dokler ne bo otopela ost blokovskih kopij, ki se trmasto, vztrajno in kljub ranam na obeh straneh še kar naprej križajo.

V resnici se nihče ni pripravljen vprašati, kaj lahko stori za mir, za varnejši svet jutrišnjega dne, še vedno ima prednost vprašanje, kaj lahko stori, da bi bilo nasprotniku slabše.

Žal se znova in znova izkaže, da je nasprotniku mogoče škoditi, da ga je mogoče spraviti v zadrego, potisniti v obrambo, vezati njegove sile in energijo zdaj na ta, zdaj na drugi košek planeta. In zdi se tudi, da po nekem nemogočem naključju ali slepoti pri tem ostane prikrito, da to ne škoduje samo tekmeču, marveč tudi tistemu, ki je tekmece začasno potisnil v kot. Kajti karkoli se že ta pobere, vselej pri prvi naslednji priložnosti poskuša najti možnost za povračilo kje drugje in kako drugače. In jo tudi najde.

In tako se veriga nadaljuje z občasnimi lokalnimi zmagami in porazi, ki se vračajo, nasprotnika pa poplešujeta drug okoli drugega kot borca v ringu iz katerega ni izhoda, v katerem, kar je nemara še huje, tudi ni sodnika, ki bi lahko vsaj ustavil boj.

Billi so časi, ko sta tekmece verjela, da sta — ko že ni bilo pravega sodnika — vsaj iznašla neka splošna pravila igre, po katerih se je mogoče ravnati, toda pokazalo se je, da tudi ta pravila ne držijo več ali pa so zgolj samo še senca nekoč domenjenega dogovora.

In tako ostane zadnje vprašanje z najbolj usodno vsebino: koliko časa bo tako?

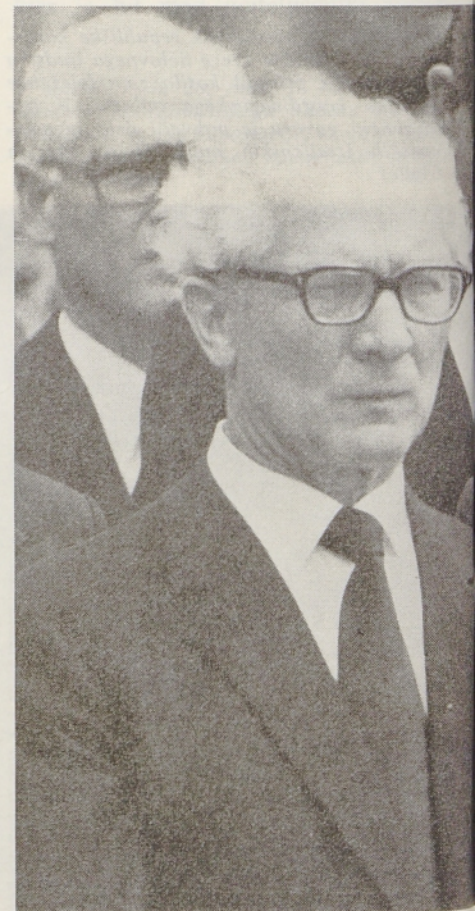
Zelo preprosto bi bilo reči v odgovor, da toliko časa, dokler bosta obstojala bloka in dokler bo v njima sla po nadoblasti in prevagi. Preprosto zato, ker je to le del resnice. Drugi del je tale: dokler nekdo tretji ne bo zmogel moči, da to merjenje sil konča in spremeni v resnično sodelovanje ljudi dobre volje.

Za to imajo neuvrščeni ta trenutek še premalo moči in tako bo bržkone

GOSPODARSKI DOSEŽKI

UGODNO GOSPODARSKO POSLOVANJE S POLJSKO

Slovenski gospodarstveniki so vsekakor zadovoljni, ko je govor o gospodarskem sodelovanju s Poljsko, saj so lani izvozili v to vzhodnoevropsko deželo za 59,3 milijona dolarjev izdelkov, to pa je več kot 20 odstotkov jugoslovanskega izvoza na Poljsko. Pri tem je pomembno, da je tudi uvoz, za razliko od jugoslovanskega, precej manjši kot pa izvoz. Največji slovenski izvoznik je TAM iz Maribora, ki je lani prodal na Poljskem 180 avtobusov in rezervne dele, približno tak posel pa bo opravil tudi letos. Pomembni izvozniki pa so poleg Tama še Iskra, Agrostroj, Krka, Unitex in Intertrade. Več slovenskih podjetij pa se dogovarja o tesnejšem sodelovanju s poljsko industrijo. Tako je kočevski Itas začel pogovore o kooperacijski proizvodnji betonskih mešalcev, ljubljanska Belinka o proizvodnji pentaerifrita, velenjsko Gorenje o proizvod-

Miško Kranjec

nji bele tehnike in gospodinjne opreme, šempetrski SIP o kooperacijski proizvodnji strojev, škofjeloška LTH o izdelavi kompresorjev in trboveljska strojna tovarna o proizvodnji samohodnega hidravličnega orodja. Med Poljaki pa vlada veliko zanimanje tudi za spoznavanje lepote Jugoslavije, saj se število oddiha željnih turistov iz te dežele iz leta v leto veča.

OBVEZNICE LJUBLJANSKE BANKE V TUJINI ZA GRADNJO CEST

Ljubljanska banka je sredi maja v Parizu podpisala s skupino tujih bank pogodbo o izdaji obveznic Ljubljanske banke na mednarodnem trgu kapitala v znesku 25 milijonov dolarjev. Nastop slovenske banke je vzbudil posebno pozornost mednarodnih krogov, saj se je glavnemu organizatorju banki Credit Lyonnais pridružila še vrsta drugih bank. Denar, pridobljen z izdajo obveznic, bodo porabili za gradnjo prednostnih cestnih odsekov v Sloveniji, predvsem za gradnjo ljubljanske obvoznice in hitre ceste skozi Maribor.

VABLJIVA SOVJETSKA ZVEZA

Letošnje moskovske olimpijske igre predstavljajo tudi možnost za sklepanje tesnejših gospodarskih vezi. Tega

so se pravočasno zavedli tudi v podjetju Slovenijales, tako so prevzeli za približno tri milijone dolarjev naročil za moskovske olimpijske igre. Dobavili bodo opremo za novi moskovski televizijski center v Ostankinu, obnovili prvo nadstropje hotela Inturist ter opremili olimpijska tiskovna centra v Moskvi in Tallinu. To pa je le enajstina vrednosti menjave, ki jo letno opravi Slovenijales s Sovjetsko zvezo. Tako so lani izvozili v Sovjetsko zvezo za 22 milijonov dolarjev izdelkov, uvozili pa za 11 milijonov. Večji del izvoza sestoji iz pohištva za široko porabo, za katerega je med sovjetskimi kupci veliko povpraševanje. Pogosto pa dobavljajo tudi opremo za različne objekte. Prav na tem področju, predvsem pa v celotnem opremljanju tovarn lesne industrije, so še velike možnosti nadaljnjega sodelovanja. Na tem področju se je že dokaj uveljavila trebanjska tovarna Trimo, ki naj bi v sodelovanju s Slovenijalesom v celoti zgradila nekaj tovarn. Trimo bo zgradil montažne objekte, Slovenijales pa preskrbel opremo.

JUGOSLOVANI NA TUJIH DELOVIŠČIH

Jugoslovanske delovne organizacije so lani z delom v tujini ustvarile za približno milijardo dolarjev dohodka, to pa je toliko kot ga ustvari jugoslovansko turistično gospodarstvo. Kljub

temu pa se Jugoslovani v tujini srečujejo tudi s težavami, katerih vzrok so največkrat slaba samoupravna organiziranost in pa domača zakonodaja, ki ni vedno najbolj naklonjena takemu delu v tujini. To vsekakor ni nepomembno, saj je lani v obratih naših delovnih organizacij v tujini delalo 30 tisoč delavcev, od tega 3 tisoč iz Slovenije. Največ investicijskih temu pa se Jugoslovani v tujini sredi opravlja v deželah v razvoju in sicer v Iraku, Libiji, Nigeriji in Kuvajtu, v razvitem svetu pa v Zvezni republiki Nemčiji. Slovenske delovne organizacije so lani sklenile 63 pogodb o izvajanju del v vrednosti milijardo in 696 milijona dinarjev, letos pa bo takih pogodb, glede na ponudbe, še več.

ČIM VEČ IZVAŽATI

Jugoslovanska zunanjetrgovinska menjava, ni najugodnejša, saj se uvoz povečuje hitreje kot pa izvoz. Letos skušajo v delovnih organizacijah ta razkorak čim bolj zmanjšati, usmeritev v izvoz pa je zapisana v vsakem letnem načrtu. Izvoz nekaterim bolj, nekaterim pa manj uspeva.

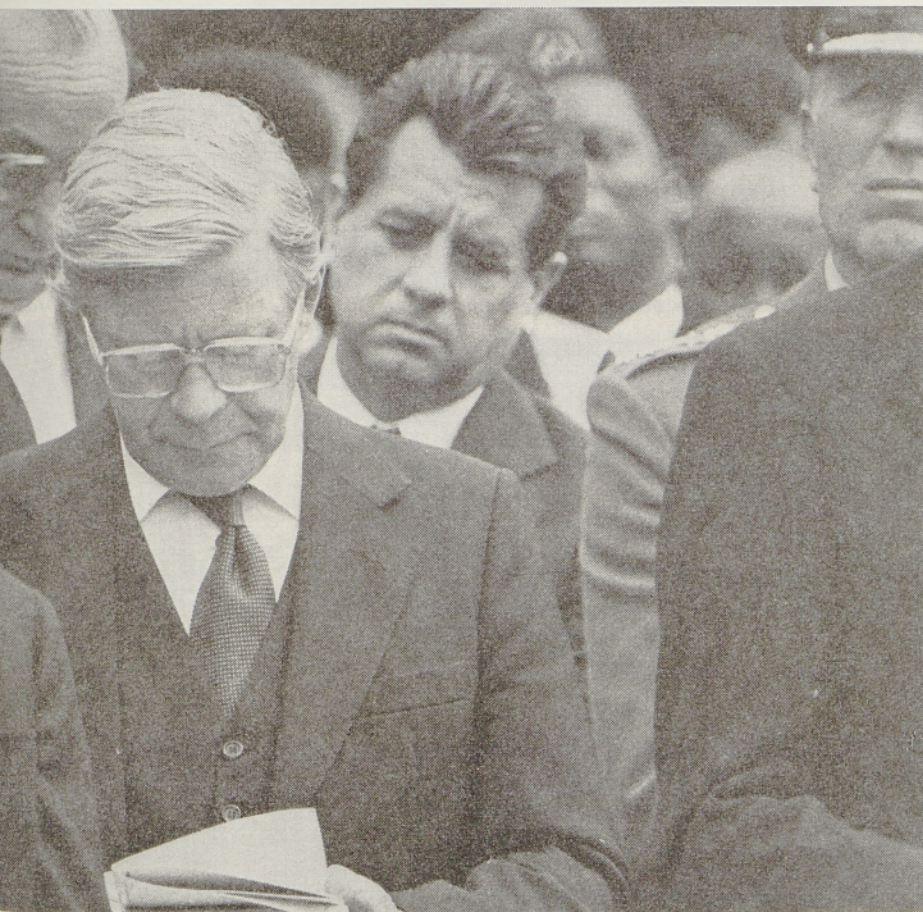
Elektronska industrija Ei iz Niša bo letos izvozila za 20 milijonov dinarjev teleprinterjev predvsem v Sovjetsko zvezo, Romunijo, Bolgarijo, na Madžarsko in v več afriških dežel.

Konfekcionarji iz tovarne Javor iz Ivanjice bodo letos izvozili kar dve tretjini načrtovane proizvodnje, to pa je dvakrat več kot lani. Ivanjiška oblačila so najbolj priljubljena v arabskih deželah pa tudi v ZR Nemčiji, Avstriji, na Nizozemskem, Poljskem in v ZDA. Zanimivo je, da velik del blaga za izvoz naredijo v tako imenovanih vaških obratih v okoliških vaseh.

Tudi povpraševanje po kolesih subotiškega Partizana je vse večje. V tovarni so dobesedno zasuti s ponudbami iz tujine. Letos so že za skoraj dvakrat povečali izvoz.

Tudi preproge gredo na tujem dobro v denar. Zrenjaninski Proleter, kjer izdelujejo klasične in druge preproge, naj bi letos dobavil tujim kupcem za 850 tisoč kvadratnih metrov preprog in to celo v dežele, ki so znane po teh izdelkih kot npr. Saudova Arabija, Kuvajt in Irak. Preproge delajo predvsem po naročilu.

Tudi najstarejši jugoslovanski kmetijsko industrijski kombinat Belje je letos dosegel vidne izvozne rezultate. Izvažajo predvsem mlado govedino v Grčijo in Italijo pa tudi v ZR Nemčijo, kamor bodo prodajali tudi konzerve polnjene z govejim mesom. Združena kmetijska industrija iz Sarajeva pa bo v Tuniziji izvajala projekte na področju ovčereje, živilske industrije in sadjarstva.

Skupina državnikov na pogrebu Tita. V sredini zahodnonemški kancler Helmut Schmidt

OB ODPRTIH MEJAH – DOBR

SR SLOVENIJA IN SOSEDNE DRŽAVE

Mednarodni mejni prehod pri Šentilju velja za izredno prometnega — ob konicah se kljub vsemu včasih zatakne (foto: Danilo Škofič)

Italijanska in slovenska mladina na demonstracijah v Trstu pred nekaj leti je nosila gesla izpisana v obeh jezikih

I SOSEDJE

Dvojezični napisi v tržaški okolici na italijanski strani meje

Ameriški pesnik Frost je v neki svoji pesmi zapisal, da »dobre meje ustvarjajo dobre sosed«. V primeru Slovenije, ki v okviru Jugoslavije razvija svoje sodelovanje s sosednimi državami — Italijo, Avstrijo, Madžarsko — pa bi bržkone omenjenim pesnikovi besedam dodali še to, da se pri dobrih sosedih meje, navzlic njihovi formalni obstojnosti, ne občutijo, kajti preko njih se v resničnem duhu Helsinške listine spletajo trdne gospodarske, znanstveno-tehnične, kulturne vezi in pretakajo informacije, ki — v vzajemnem spoštovanju državne in nacionalne suverenosti — poživljajo ljudi in narode na obeh straneh meje ter prispevajo k obćemu miru in sožitju.

Sodelovanje Slovenije in Jugoslavije z Avstrijo, Italijo, Madžarsko je navzlic raznolikim družbeno-političnim in gospodarskim ureditvam zelo plodno in polno dosežkov. Tako so to sodelovanje ocenili tudi najvišji tuji državniki, ki so v zadnjem času obiskali Jugoslavijo (v aprilu avstrijski kancler Kreisky, pred časom pa predsednik italijanske republike Pertini), tako ga je ocenil tudi predsednik CK ZK Slovenije France Popit, ki je bil jeseni lani na obisku na Madžarskem (v Porabju).

Nedavno je na ljubljanskem Gospodarskem razstavišču minil mednarodni sejem Alpe-Adria, ki je ob številni udeležbi razstavljalcev ki so prišli zlasti iz dežel, ki mejijo na Slovenijo, dokazal, da je prav sodelovanje ob meji in sodelovanje med sosedi, sosednimi državami eden tistih dejavnikov, ki pomembno prispevajo k uveljavljanju in skladnejšemu razvoju mednarodnih odnosov.

Navzlic doloćnim nihanjem v gospodarskem sodelovanju z Italijo, ki je vseskozi eden najbolj pomembnih slovenskih zunanjetrgovinskih sodelavcev, lahko ugotovimo, da se že začinjajo polagoma uresničevati skupne naloge, zaćrtane v Osimskih sporazumih, sklenjenih leta 1977. Konec februarja, denimo, so v Novi Gorici na Erjavćevi cesti odprli nov mejni prehod za obmejni promet. Na slovesnosti so predstavniki z obeh strani meje poudarili, da je v sedanjem trenutku, ko se mednarodni odnosi v svetu vedno bolj zaostrojujejo, prav meja med Jugoslavijo in Italijo meja miru, primer medsebojnega sožitja, prijateljstva in sodelovanja med dvema državama, ki ne odseva samo v besedah, temveć predvsem v dejanjih in doslednem ureñivanju skupnih nalog.

Prehod na novogoriški Erjavćevi cesti pa je le ena od pridobitev v okviru osimskih sporazumov. Nedaleć od tega obmejnega prehoda že gradijo nov mednarodni mejni prehod Vrtojba, ki

bo konćan prihodnjo jesen. Kmalu bodo začeli graditi novo cesto za Brda pod Sabotinom, ki jo prebivalci Brd že teško pričakujejo. Tečejo tudi pogovori o pripravi novega videmskega sporazuma o obmejnem prometu, ki bo prinesel nove olajšave prebivalstvu na obeh straneh meje.

Te dni — od marca naprej — v organizacijah združenega dela po vsej državi teče postopek za podpis samoupravnega sporazuma o ustanovitvi poslovne skupnosti za prosto cono na meji med Italijo in Jugoslavijo, kot to določajo osimski sporazumi. Številne delovne organizacije, ki si v prosti coni obetajo uresničiti poslovne interese, so pripravljalnemu odboru že poslale prijave. S podpisom samoupravnega sporazuma pa bo poslovna skupnost tudi formalno zaživela. Njena naloga je, da organizira jugoslovansko gospodarstvo za skupno nastopanje v prosti (industrijski) coni, katere mikrolokacija naj bi po osimskem sporazumu obsegala 25 kvadratnih kilometrov površine med Sežano in Lipico na jugoslovanski ter do Bazovice na italijanski strani. Študije za mikrolokacijo industrijske cone so že toliko napredovale, da bi jo obe strani do letošnjega poletja že lahko podpisali. Po sporazumnih izločitvah nekaterih večjih krajev, ki sta jih opravili dvostranski komisiji, gre sedaj za okoli 400 hektarov veliko zemljišće v približno enaki izmeri v eni in drugi deželi. V prvi etapi bi lahko že v naslednjih dveh letih začeli graditi potrebne infrastrukturne in tudi prve industrijske objekte, ki bi lahko začeli obratovati sredi tega desetletja. Gre zlasti za visoko mehanizirane obrate s sodobno tehnologijo, v katerih naj bi v prvi etapi delalo okoli osem tisoć ljudi. Hkrati s tem potekajo tudi priprave vrste predpisov, ki bodo urejali poslovanje in režim v prosti coni. Prvi tak predpis bo — kar zadeva jugoslovansko stran — zakon o financiranju graditve, zlasti infrastrukturnih objektov. S tem zakonom bodo določili vire sredstev, s katerimi bodo gradili nekatere objekte v coni in tudi take, ki bodo zunaj nje, vendar neposredno potrebni prosti coni. (Seveda je treba povedati, da takšnih objektov, kot sta cesta Razdrto—Fernetići ali vodovod od Planine do Fernetičev ne bo mogoće graditi z denarjem, ki ga bo določal ta zakon. Tako avtocesta od Razdrtega proti meji, kakor tudi vodovod bosta delno služila prosti coni, pretežno pa sta ta dva objekta potrebna zaradi razvoja tega in širšega prostora na obmoćju Slovenije. Drugi zakon, ki ga prav tako pripravljajo jugoslovanski državni organi, pa zadeva gospodarjenje v prosti coni, in bo določal pogoje poslovanja naših podjetij

tij, ki bodo investirala v objekte proste cone. Nedavni sporazum med Jugoslavijo in EGS določa tudi nekatere razmerja do osimskih sporazumov in še posebej do proste industrijske cone. Med drugim določa finančno podporo vsem projektom, ki so določeni v osimskem sporazumu (še zlasti glede cone, za katero so izvzeti vsi restriktivni ukrepi, ki jih sicer izvaja evropska gospodarska skupnost).

Kot nadaljnjo ilustracijo sodelovanja z Italijo bi lahko omenili tudi gradnjo 400-kilovoltnega daljnovoda med Divačo in Italijo, ki se je začela lanske jesen. Ta daljnovod bo še zlasti pomemben za našo prvo jedrsko elektrarno v Krškem, kajti njene morebitne izpade bo moč nadomestiti le z uvozom električne energije. To uvezno povezavo z električnim omrežjem Zahodne Evrope pa bo omogočal prav novi daljnovod med Divačo in Italijo.

Ozrimo se še na avstrijsko stran.

Ko je avstrijski zvezni kancler dr. Bruno Kreisky aprila obiskal Jugoslavijo, je izjavil, da sodi, da sta Avstrija in Jugoslavija zdaj stopili v novo obdobje odnosov in poudaril, da Avstrija z optimizmom gleda na prihodnji razvoj dobrososedskih odnosov z Jugoslavijo. Pozitivno je ocenil tudi rezultate sodelovanja, ki so ga vsebinsko obogatili industrijska kooperacija, skupne naložbe, nastopi na tretjih trgih in povečanje blagovne menjave. Kot ilustracijo je navedel več objektov, ki jih gospodarske organizacije Avstrije in Jugoslavije gradijo v Afriki in arabskih državah. Med pomembnimi dejavniki, ki povezujejo sosedni državi, je Kreisky omenil jugoslovanske delavce na začasnem delu v Avstriji, ki dajejo pomemben prispevek k avstrijskemu gospodarstvu. Spregovoril je tudi o slovenski in hrvaški narodnostni manjšini, razvoju turizma, kulturnih in drugih oblikah sodelovanja.

Medtem ko že brnijo vrtni stroji pod Karavankami in že od novembra lani kopljejo cestni predor, ki bo povezoval Slovenijo in Jugoslavijo z Avstrijo, si lahko ogledamo še nekaj podjetij, ki so že zrastle na avstrijski strani in so plod sodelovanja narodov na obeh straneh meje.

Na Brnci (Fürnitz), slikovitem kraju pod Karavankami in v neposredni bližini Beljaka, kjer živi kakih 1500 ljudi (od tega tretjina Slovencev), je naša znana tovarna športnega orodja Elan iz Begunj že več kot pred letom dni ustanovila svojo istoimensko družbo za proizvodnjo in prodajo športnih izdelkov. Elan se je tu specializiral zlasti za proizvodnjo injekcijskih polnoplastičnih smučí. V tem kraju zaposluje 121 ljudi, od tega tri

četrtnine delavcev v proizvodnji, drugi pa so zaposleni v trgovini in skupnih službah: V prvem letu svojega dela so izdelali namesto predvidenih 90.000 kar 153.000 parov smučí. V Avstriji jih je ostalo bolj malo, le dva odstotka. Vse je šlo v izvoz, v glavnem v Ameriko, Kanado, Japonsko. Letos pa nameravajo izdelati že 200.000 parov smučí.

Sredi lanskega leta so se spet zavrteli stroji na Rebrci, v »Tovarni papirja Obir«, ki je po dolgem času negotovosti in nasprotovanju (podobnega primera se lahko spomnimo tudi iz leta prej, ko je velenjsko Gorenje kupilo zahodnonemško tovarno elektronike »Körting«) prešla v last gospodarske enote, ki jo sestavljata Slovenija papir in švicarsko podjetje »Donau Finanz«. V njej dela kakih 200 delavcev in uslužbencev.

Med tistimi našimi delovnimi organizacijami, ki se uspešno vključujejo v sodelovanje v obmejnem gospodarskem prostoru Avstrije, je tudi škofje-loški Alpetour. Prvi korak je napravil že pred leti z naložbo v Južno Korško turistično družbo v Železni kapli, oziroma v zidavo tamkajšnjega hotela Obir. Še večjo povezavo s sosednjim obmejnem območjem pa bodo dosegli letos z odkupom špedicijske firme Očko v Pliberku in vlaganjem v mešano družbo. Za ta poslovni korak so se v Alpetouru odločili zato, da bi se pravočasno vključili v povečane prometne tokove, ki jih bo prinesel predor pod Karavankami. Ker firmi Očko sedanji sistem obdavčitve ne omogoča hitrejšega lastnega razvoja, se je odločil za družabništvo z Alpetourom. Ustanovili so mešano družbo Mednarodna špedicija Peter Očko, Pliberk. Alpetour je prevzel 98 odstotkov poslovnih deležev firme, katerih vrednost je znašala 300.000 šilingov, poleg tega pa je 2,7 milijona šilingov vložil v povečanje glavnice mešane družbe. Za začetek bo mešana družba razpolagala z 12 kamioni, predvidevajo pa nakup še kakih 20 vozil, ureditev poslovalnice v Brnci in zbirno skladišče v Pliberku.

Tudi na področju turističnega gospodarstva prihaja v slovensko-avstrijskem sodelovanju do novih pobud. (Slovenijo je lani obiskalo nekaj manj kot sto tisoč gostov.) Iz občin Železna kapla, Pliberk in Globasnica pa je letos marca prišel dvojezično sestavljen projekt, ki gradi prihodnost turističnega območja okoli Pece, prav na pogojih, ki jih omogoča odprta meja. Iz izdelanega dokumenta izhaja ugotovitev, da bi skupna (se pravi, skupna s slovenskimi obmejnimi občinami) izgradnja turističnih zmogljivosti na Peci, ki naj bi tako postala neposredno dostopna z obeh strani, avstrijske

in jugoslovanske, močno poživila turizem. Projekt skuša izkoristiti vse prednosti odprte meje in predvideva izgraditev sistema žičnic in drugih turističnih objektov — seveda s skupnim vlagateljskim naporom. Projekt »Peca« sedaj še proučujejo gospodarstveniki.

Kar zadeva sodelovanje z Madžarsko, si tudi to utira pot na najrazličnejših področjih. Med drugimi oblikami sodelovanja lahko omenimo sporazum o sodelovanju, podpisan lani, med Pomurjem in Železno županijo, ki poudarja uveljavljanje vloge in položaja narodnosti. Ob tem sporazumu, podpisanem v Szombathelyju, se poraja tudi več novih pobud tako na naši kot na madžarski strani. V lanskim spomladanskih mesecih je tako prišlo do srečanja književnikov in pedagogov obeh sosednjih območij (ob 20-letnici dvojezičnega šolstva v Pomurju). Prišlo je tudi do drugih kulturnih izmenjav. Več oblik sodelovanja uspešno uresničuje tudi soboška pokrajinska in študijska knjižnica, ki med drugim pošilja oziroma izmenjuje knjige v prid slovenskega življa v Porabju in Madžarov v Pomurju. Omeniti in poudariti je treba tudi stalne radijske oddaje v slovenščini madžarskega radia v Györu, ki so pomembna pridobitev za porabske Slovence. Potekajo pa tudi dogovori za gradnjo narodnostne šole v Monoštru, v kateri bodo uveljavili dvojezičen madžarsko-slovenski pouk.

Kar zadeva madžarsko-jugoslovanske gospodarske odnose, se ti stalno izboljšujejo. Pri tem ima lep delež tudi Slovenija, ki je v blagovni menjavi med Madžarsko in Jugoslavijo zastopana kar s tridesetimi odstotki vse trgovinske menjave.

In še bi lahko naštevali: o sodelovanju med našo Slovensko akademijo znanosti in umetnosti ter akademijami sosednjih držav, o stikih, ki jih navezujejo naši penklubovci, o gostovanjih naših gledališč in o predstavah, ki smo jih deležni s strani milanske Scale, dunajskih gledališč, kulturnih skupin iz Madžarske...

Seveda je še vedno veliko nerešenih vprašanj, kot je to med sosedi že običaj. Še vedno tako na italijanski in avstrijski strani meje obstajajo nekatera konservativna in reakcionarna pojmovanja, nasprotovanja zbliževanju. Še vedno tudi niso rešena vsa vprašanja v zvezi s slovensko skupnostjo, ki živi na drugi strani meje...

A vendar, stvari se vseeno pomikajo naprej. Vse to pa seveda omogočajo meje, ki so odprte, kajti le takšne lahko ustvarjajo dobre sosede.

NAČIN ŽIVLJENJA SLOVENCEV

Na filozofski fakulteti univerze Edvarda Kardelja v Ljubljani so se minuli mesec zbrali sodelavci etnološkega raziskovalnega projekta z naslovom Način življenja Slovencev 20. stoletja; prišli so tudi iz Zagreba in Beograda, na posvetovanju pa so sodelovali tudi študentje etnologije.

Dolgoročno zastavljeni projekt bo predvidoma zajel okrog osemdeset etnoloških monografij. Sestavili so že vprašalnike, začeli so obsežno etnološko rajonizacijo slovenskega etničnega ozemlja (na tej osnovi bodo nato določili kulturno, zgodovinsko, geografsko, demografsko in socialno različne kraje globinskih študij), dve monografiji pa sta že končani (ljubljsko predmestje in štajerski trg).

Danes se etnologija opredeljuje kot veda o načinu življenja ali o življenjskem vsakdanu. Usmerjena v genetično razlaganje kulturnih pojavov izpolnjuje prostor, ki se ga sicer dotikajo tudi druge vede, najbolj zgodovino-

pisje in sociologija, a vanj ne posegajo.

Serijski krajevnih raziskav je sedaj najpomembnejši projekt slovenske etnologije ter družboslovja in zgodovinarstva na sploh, saj bo odkrivala različice naše kulture v času in prostoru, omogočila razvoj teorije o kulturi in spregovorila Slovincem o njih samih.

(Mladina)

RAST SLOVENSKEGA NARODA

Pojem nacionalne vede se vse bolj uveljavlja, še posebno, ker bo skupni raziskovalni program raziskovalne skupnosti Slovenije doživel kmalu pomembne spremembe. Sestavljale ga bodo namreč predvsem raziskave na področju tistih ved, ki imajo nacionalni pomen.

V celoti vzeto se skoraj na vseh področjih ukvarjajo z raziskovalnim delom predvsem delovne enote Slovenske akademije znanosti in umet-

nosti in enote ljubljanske filozofske fakultete. Dodamo lahko še Akademijo za gledališče, radio, film in televizijo za področje gledališčnosti, z zgodovino se ukvarjata Inštitut za zgodovino slovenskega delavskega gibanja in Inštitut za narodnostna vprašanja, z geografskimi raziskavami pa Inštitut za geografijo pri ljubljanski univerzi. V širšem smislu raziskujejo na področju nacionalnih ved občasno tudi nekateri arhivi, muzeji in zavodi za spomeniško varstvo.

Po podatkih dela na teh področjih 225 raziskovalcev, od tega se jih polovica ukvarja z zgodovinskimi raziskavami. Glede na starostna razmerja ter število doktorantov in podiplomcev je stanje kar ugodno, potrebovali pa bi še 89 novih raziskovalcev, največ za področje humanističnih ved.

Dosedanji raziskovalni naporji so pomembno obogatili spoznanja o slovenskem narodu in prostoru. Tako moramo na jezikovnem področju omeniti slovar slovenskega knjižnega jezika, etimološki slovar in mnoge razprave s posameznih jezikoslovnih področij. Na področju literature so pomembne raziskave tem narodnoosvobodilnega boja v slovenski umetniški prozi in poeziji, izdaje starejših slovenskih literarnih besedil, prav tako pa tudi slovenski literarni in biografski leksikon.

Pri muzikologiji je raziskovanje usmerjeno predvsem na zgodovino slovenske glasbe in na raziskave starejše in novejšje slovenske glasbe v Jugoslaviji in tujini. Poleg posameznih monografskih obdelav na področju gledališča so pomembne raziskave o gledališki zgodovini od renesanse do leta 1900. Na zgodovinskih področjih velja omeniti raziskave in gradiva za Zgodovino Slovencev do leta 1939 in historično topografijo Slovenije, delo Gospodarska in družbena zgodovina Slovencev (dva zvezka) in slovensko historično bibliografijo, ki izhaja v Zgodovinskem časopisu.

Proučevanje narodnostnih vprašanj je dalo vrsto monografskih obdelav problematike Slovencev v zamejstvu (tržaška in osimska vprašanja) in mnoge študije o Slovencih na avstrijskem Koroškem. Na področju zgodovine delavskega gibanja je pomembno zbrano gradivo o ljudski revoluciji na Slovenskem, dokumenti narodnoosvobodilne vojne in zbornik fotografij.

Med dosežki arheoloških raziskav velja omeniti arheološko karto Slovenije, prvi zvezek arheološke topografije, terminološki slovar, prav tako pa tudi geodetske posnetke važnejših naselbin.

Etnologija je dosegla pomembne rezultate na področju raziskovanj ženinovanjskih šeg na Koroškem, mask

Na filozofski fakulteti v Ljubljani se ukvarjajo tudi z raziskovalnim delom

slovenskih pokrajin, študentskih šeg, slovenskih ljudskih plesov, pravljič in pripovedk. Sem sodi še zbiranje gradiva za etnološki atlas Jugoslavije in raziskave o posameznih delovnih in etničnih okoljih. Pri umetnostni zgodovini lahko navedemo srednjeveško slikarstvo na Slovenskem, srednjeveško plastiko, plastiko med gotiko in barokom in probleme arhitekture v 18. in 19. stoletju.

Na področju geografije je temeljno raziskovalno delo priprava atlasa Slovenije. Sicer pa je pomembno proučevanje problematike, ki je povezana s specifično lego Slovenije v jugoslovanskem in širšem evropskem prostoru in proučevanje obmejnih območij in manjšin, vprašanj izseljenstva, prostora, okolja in podobno. Na področju krasoslovja so vidne teoretične ugotovitve o nastanku in razvoju krasa, temeljne študije o kraških pojavih in še številne druge raziskave.

Vse to široko zasnovano raziskovalno delo na področju nacionalnih ved se odraža tudi v publicistiki. Tako je bilo v letu 1978 narejenih 141 del in objavljenih 64, od tega 5 v tujini, izdanih je bilo 8 učbenikov, 25 samostojnih publikacij, objavljeni so bili 503 članki (55 v tujini) in posredovanih je bilo 159 referatov (38 v tujini). Sicer pa izhaja za to področje več kot 20 periodičnih znanstvenih publikacij.

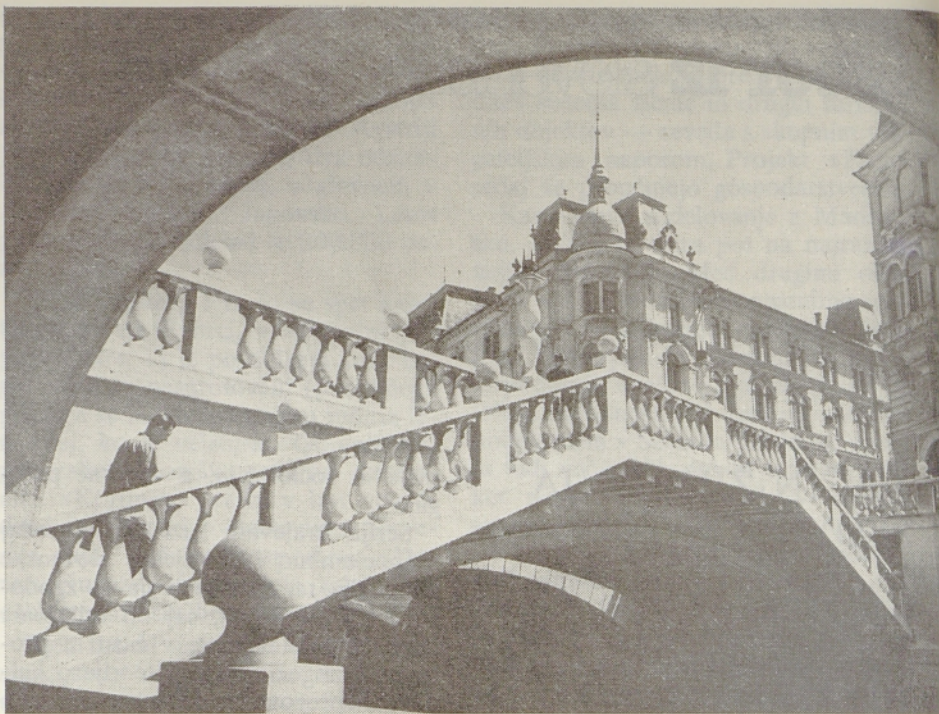
(Delo)

ZANIMIVI „SNOPI“ KMEČKEGA TURIZMA

Polenšak je idilična vas sredi razgibanih in slikovitih Slovenskih goric. Sestavljajo jo lepa šola, cerkev, učiteljski stanovanjski blok, nekaj metrov niže je znana kmečka gostilna Mimice Šegula ter še dve, tri hišice v neposredni bližini. Vse to je postavljeno na griču, od koder je ob lepem vremenu čudovit razgled po bližnji in daljni okolici Slovenskih goric, Halozah pa tudi tja daleč do vedno zelenega Pohorja.

Vaščani tega kraja pa so že dolgo znani med drugim tudi po tem, da tu pripravijo vsako leto nekakšen kmečki praznik, ki ga praznujejo kar dva dni skupaj. Tedaj tamkajšnje gospodinje napečejo v svojih kmečkih pečeh dober kruh, da ga je mogoče zavonjati že od daleč, pa pogače, ki jih oblikujejo na različne načine.

Kmečki praznik seveda ne bi bil pravi kmečki praznik, če bi se vse končalo samo pri razstavi kruha in pogač, kar je mogoče tudi kupiti, dokler pač traja zaloga, če bi hkrati kmečke žene (mlada dekleta žal ne kažejo zanimanja) ne nabrusile srpov in se pomerile v spretnosti žetve, vezanju snopov.

Eden najlepših dosežkov slovenske arhitekture — Tromostovje v Ljubljani, delo slovitega arhitekta Jožeta Plečnika (foto: Marjan Zaplatil)

Sledi potem še mlačev s cepci, ko stopijo na oder moške sile z obveznimi modrimi »šurci« — predpasniki in pravimi cepci.

Sledijo še druga tekmovanja — hoja v vreči, kolesarjenje žensk in še kaj, ves čas pa pridno igra kmečka godba in pečejo se gibanice.

Turistično društvo na Polenšaku, ki ga je doslej uspešno vodila Mimica Šegula, si je letos zadalo nalogo, da bodo na Polenšaku zgradili pravo kmečko hišo s krušno pečjo. V hiši bo tudi sedež tamkajšnjega turističnega društva ter stalna razstava kmečkega orodja in pripomočkov, kar vse uporabljajo kmetje na področju Slovenskih goric.

Turistični delavci se na Polenšaku že pripravljajo na letošnji kmečki praznik, ki bo prvo soboto in nedeljo v mesecu avgustu. To bo že 17. kmečki praznik zapovrstjo.

(Kmečki glas)

NJENIH OSEMDESET LET

Pred nekaj dnevi je praznovala Marija Kuhar-Prežihova osemdesetletnico. V Rimskem vrelcu so se zbrali številni sorodniki in prijatelji. Lahko je bilo čutiti iskren in topel odnos do te žene, ki je hodila čudno pot skozi življenje.

Kljub osemdesetim letom je še povsem sveža in bistra. Bistra v oceni dogodkov v preteklosti in sedanjem času. In ta ocena je pretanjena največkrat z grenkobo in hudomušnostjo. Kje je le

vzela toliko modrosti, ko je ostala še vedno pristna kmečka koroška korenina. Ko se pogovarjaš z njo, te potegne za seboj s svojim nepotvorjenim narečjem. Če hočeš ali ne, umolkneš in poslušаш. Vse je jasno, kar pove in kar ob tem čutiš je največkrat pretresljivo.

Marijo Kuhar sem ta večer, ko nas je gostila, laže opazoval, ker nisem sedel tik ob njej. Kar naprej se je živahno menila s svojo okolico. Ni me niti zanimalo, o čem govorijo. Razmišljal sem o nečem, kar me je ves tisti večer po malem vznemirjalo. Nekam rad sem se utapljal v misli, če se ta žena zaveda, kaj je dala slovenski literaturi. Zase sem namreč prepričan, da je Prežih zajemal orjaško moč oblikovanja svojih ženskih likov prav iz nje. Iz nje je jemal moč v rani mladosti, ko se je zaljubil v mlado lepo kmečko dekle, dalje, ko je kljub pritiskom okolice vztrajala, da mu postane žena, dalje, ko je ostala z otrokoma sama, pravzaprav celo življenje sama, in ko je živela v nenehnem upanju, da kdaj doživi srečo skupnega življenja. In če je vse to res, o čemer premišljam, imamo med seboj izjemno ženo.

Najbrž se bodo v prihodnosti, ko bodo začeli pisati analize Prežihovih del, literarni zgodovinarji poglobljali v lik žene, ki se živo pogovarja s svojimi gosti. V vsakem trenutku ve, komu kaj pove in koliko jo je kdo zmožen prav razumeti. Z nenavadno lahkoto to loči in v teh odločitvah je osupljivo trenja in modra. Končala je z odličnim uspehom visoko šolo življenja in pri tem ostala pristna, neomajno iskrena in poštena kmečka Korošica.

Ohranjanje slovenske izvirne glasbe
(foto: Joco Žnidaršič)

Ta večer se nas je nekaj zvrstilo, da smo govorili o njej, o njenih otrocih in sploh o njenem življenju. Ob vsem tem se ni niti za trenutek vdajala sentimentalnosti. Kar ravnodušno nas je poslušala precej časa, nazadnje pa je posegla vmes:

»No, zdaj pa konec s tem. Jed bo mrzla, kar začnite.«

(Dnevnik)

ERIC IN BETH HEIDEN SLOVENSKEGA POREKLA

Praded in prababica olimpijskega šampiona in njegove sestre sta bila iz Ljubnega ob Savinji — stara mati Olga govori slovensko.

Vrsti svetovnoznanih tujih športnikov našega porekla se je pridružilo še eno ime, morda najbolj zveneče med vesmi. Predniki sloviti hitrostnih drsalcev — brata in sestre — Erica in Beth Heiden so namreč iz Slovenije, iz Ljubnega ob Savinji! Njuna praded in prababica sta se izselila v Ameriko okrog leta 1905 in si tem ustvarila družino. Prababica se je pisala Vežočnik in jasnih sorodstvenih vezi na Ljubnem še danes ne manjka, manj jasne pa so te vezi za pradedu Kumerška, čeprav je tudi on zagotovo iz Ljubnega.

Med njunimi nasledniki velja posebej omeniti hčerko Olgo Thomson, staro mamo Erica in Beth, zlasti zato, ker ima prav ona največ neposrednih stikov z domovino, rodnim krajem

in svojima sestričnima Pepco Cerar in Tončko Juvan. Pred leti je Tončko povabila k sebi v Madison in ji nato tudi vrnila obisk. O rodnem kraju je takrat govorila le »moje zlato Ljubno« in je vsem zagotovila, da se bo sem še vračala, da bo v ta namen vrgla vsak mesec v nogavico kakšen dolar. Takšen »varčevalni« ukrep bi naj bil nujen predvsem zato, ker porabi veliko svojega denarja za potovanja po svetu. Močno je namreč navezana na svoja slovita vnuka, onadva pa na njo, in ju spremlja na vsako večje tekmovanje.

Olga Thomson govori slovensko, pravzaprav staro ljubensko narečje, učila pa sta jo jezika oče in mati. Redno piše Tončki, javlja se ji tudi z vseh večjih tekmovanj hitrostnih drsalcev in prežeta s ponosom večinoma piše le o Ericu in Beth. Tončka ji mora pošiljati v Ameriko izrezke iz časopisov, ki govorijo o njiju. V enem zadnjih pism Pepci Cerarjevi je Olga Thomson med drugim zapisala, da se bo Eric Heiden, če zmaga v Lake Placidu, zagotovo udeležil še iger v Sarajevu in da bosta takrat, če ne prej, obiskala tudi Slovenijo in Ljubno.

(Delo)

V SAVNI SE POMLADIM

Ceprav oprt na palico, z glavo še vedno pokonci in pogumno koraka SIMON ŽAVBI proti stoletnici svojega življenja. Pred kratkim je namreč praznoval svoj devetindevetdeseti rojstni dan.

»Slabo slišim in noge me zadnje čase ne drže več tako kot včasih, ampak spomin, ta me pa še ni zapustil,« je smehljalje odgovoril. Pripoveduje tekoče, mirno, njegove zgodbe so tako žive, kot bi bili sredi dogajanja.

Še danes živi na zemlji, po kateri ga je vodila mati, ko se je učil prvih korakov. V svojem dolgem življenju je okusil več črnega kruha in trpkosti kot pogač in veselja.

Že kratkohladek je služil za pastirja, z osemnajstimi leti pa ga je lakota odtrgala od domače zemlje in si je polnih deset let služil kruh v nemškem rudniku v Kölnu.

»Kmalu po mojem odhodu je umrl oče. Mati je ostala na kmetiji sama s štirimi nedoraslimi otroki. Bil sem najstarejši, zato sem pogosto prihajal domov na dopust, da sem pomagal obdelovati zemljo. Mati kmalu dela ni več zmogla in mi je prepustila kmetijo. Moral sem se vrniti.«

Ob delu in skrbi za mlajše brate in sestre si je poiskal življenjsko družico, vendar ne za dolgo. Le osem let sta delila srečo in trpljenje. Rodila sta se jima dva sinova in ko je bil mlajši še

v zibelki, je žena umrla zaradi vnetja možganske mreže.

Zakaj se niste drugič oženili?

»Že v tujini sem videl več takih primerov. Če hočeš z drugim zakoncem uživati srečo in sožitje, moraš zavreči otroke. Jaz pa za nobeno ceno tega ne bi storil.«

Tudi obe vojni je preživel, čeprav mu nista prizanašali. V prvi si je nekako uredil, da mu ni bilo treba na fronto v tujino, ker mu je ravno v tistem času umrla mati in je moral skrbeti za družino. Med NOB je bil mlajši sin v partizanih, pri njih pa se je pogosto sestajala obveščevalna. Partizani so pri njih vedno dobili kaj za pod zob.

Se spominjate kakšnega posebnega dogodka še iz prejšnjega stoletja?

»Kajpak. Bilo je leta 1892, ko sem prvič videl motorno kolo, nekakšen tricikel. Ženske so se križale in skle pale roke kvišku, ker so mislile, da se bliža sodni dan. Žandarji pa so tekli za pošastjo po trojanski cesti in vpili, da je prišel sam hudič iz pekla.«

»Tudi potresa, ki je prizadel naše kraje leta 1895, se še dobro spominjam. Okrog polnoči je bilo. Fantje na vasi so imeli navado pozno ponoči zapeti dekletom podoknico. Ravno prepevati so začeli, ko se je prvič potreslo. Ob dveh se je drugič, ob treh tretjič, ob 5. uri zjutraj pa je močan sunek naredil največ škode. Tedaj je bila predvsem Ljubljana močno porušena.«

Kakšno hrano ste uživali, da ste dočakali tolikšno starost?

»Ob trdem delu, ki vsekakor krepi telo, sem jedel kmečko hrano, največ pa mlečnih jedi in krompirja. Alkohola sem zelo malo popil, v mladih letih pa sem tu in tam prižgal kakšno viržinko-cigaro, ki so bile tedaj zelo v modi.«

Simon Žavbi se je v prijetni družini rad poveselil. Tudi zaplesal je z veseljem, predvsem v mlajših letih. Nazadnje pa se je zavrtel z »mladenko« pri osemdesetih pred dvema letoma na zabavi v kamniškem domu upoko-

Že šesto leto hodi v Ljubljano na parno kopel, precejšen kos poti do avtobusne postaje gre kar peš in to brez spremstva.

»Vsaj enkrat na mesec gre v savno,« pravi prijazna snaha. »Vsakokrat, ko se vrača iz tiste pare na Miklošičevi cesti v Ljubljani, pravi, da se počuti za nekaj desetletij mlajši.«

(Dnevnik)

SLAMNATE STREHE LE ŠE SPOMIN

Teh nekaj vrstic pišem v pozdrav mojim sestričnam, ki so doma iz Laporja, pa že dolga leta žive v Ameriki. Vsakomur je pač drag spomin na domači kraj, posebej še tistim, ki žive daleč od njega.

Laporje je prijazen kraj med Slovensko Bistrico in Poljčanami. Med prvo svetovno vojno, ki je hudo prizadela tudi našo družino, sem se že kot dojenček znašla pri staremu atu in babici v Laporju. Moj oče in stric Tonček, mladi gospodar na posestvu, sta bila ubita pri Doberdobu. Odraščala sem pri starem atu, ker je tudi babica kmalu umrla. Ob njem sem imela kar lepa otroška leta.

Laporčani so bili delavni, a kruha je bilo za številne družine premalo. Zato so ga šli iskat po svetu. Moj oče se je zaposlil v Ljubljani, stric Šime v Škofji Loki, tisti, ki so zmogli za pot, pa so se odpeljali v Ameriko. Najprej so šli v Ameriko možje in ko so našli stalno zaposlitev ter prihranili toliko, da je bilo za vožnjo, so poklicali za

seboj še svoje družine. To pa je trajalo včasih tudi po več let. Tako se je že pred prvo svetovno vojno izselila iz Laporja v Ameriko tudi družina strica Franca Javornika, Koropčevi so pa odšli v prvih povojnih letih. Koropčevih deklet se dobro spominjam. Čeprav so bile starejše od mene, smo se večkrat skupaj igrale. Kar sedem hčerk je potovalo takrat s svojo materjo k očetu v Ameriko. Zdaj jih živi še pet. Vsaka po svoje so se znašle in si ustvarile družine. Martina Moertl iz Milwaukee, ki je dolga leta naročena na Rodno grudo, je z možem Johnom že večkrat prišla v Slovenijo na obisk, enako tudi sestrična Mary Grasc, rojena Javornikova, ki zdaj živi na Floridi in je tudi naročnica Rodne grude. Nekaterim pa razmere ne dopuščajo, da bi prišle pogledat, kakšen je danes njihov rojstni kraj in najbolj zanje bom na kratko povedala, kakšno je Laporje danes.

Kakor vsi kraji pri nas je tudi Laporje v povojnih letih napredovalo.

Domačije so prenovljene. Zgrajenih je bilo 45 novih hiš. S slamo krite strehe so izginile. Edino hišica Ribčeve Malike je še krita s slamo, a tudi to bo kmalu zamenjala nova hiša. S slamo so kriti še štirje kozolci in Jankove štale — za spomin.

Že v prvih povojnih letih so Laporje, Laptorska gorca in Hošnica dobili elektriko. Istega leta so se vaščani Laporja in Križnega vrha dogovorili, da si zgradijo cesto, ki bo povezovala Laporje s cesto na Križnem vrhu. To je bila prva cesta, ki so jo vaščani sami zgradili. Zatem so uredili ostale ceste, kjer včasih nisi mogel izvleči nog iz globokega blata, in to cesto čez Laptorsko gorco in cesto na meji med Zg. Brežnico in Laporjem. Cesto od Malske ceste do križišča Laptorske gorce pa so asfaltirali. S samopriskom nameravajo asfaltirati ostale ceste, ki povezujejo Laporje z okoliškimi kraji.

Čeprav je večina mladih Laporčanov zaposlena v Slovenski Bistrici in drugod, kmetijstvo lepo napreduje. Pri obdelavi pomagajo kmetovalcem poljedelski stroji, ki jih v Laporju ni malo. Tudi kmetijski kombinat imajo. Na njivah lepo uspeva koruza, pšenica in sladkorna pesa. Tudi vinograde obdelujejo na nov, sodoben način.

Laporčani so veseli ljudje. Po delu se radi tudi poveselijo in zapojejo. Zato imajo kar dva pevska zbora — moškega in ženskega, pa dramsko skupino, ki pridno vadi igre za nastope. Gasilsko društvo, ki so ga dobili že v prvem povojnem letu, si je leta 1958 zgradilo svoj gasilski dom, ki pa jim ne služi le za shrambo gasilskega avto-

LAPORJE

Sestre Ema, Marija, Martina in Urška iz družine Koropec iz Laporja, ki so si vse ustvarile družine v mestu Milwaukee v ZDA

mobila in brizgalne temveč tudi za delo društev in za nastope. Ker se je delo društev v zadnjih letih tako razmahnilo, so morali gasilski dom lani že prenoviti.

Pa naša ljuba šola, kjer smo včasih drgnili klopi, je tudi vsa drugačna — zunaj in še bolj znotraj. Pred šestimi leti so jo čisto prenovili. Zdaj ima sodobne učilnice in kabinete ter moderno kuhinjo. Vaščani iz okoliških vasi pa so sami zgradili lepo urejeno telo-

vadnico. Letošnjo spomlad pa so asfaltirali še igrišče na prostem.

Takšno je Laporje danes. Majhen, prijazen štajerski kraj, ki ima, kakor mnogi naši kraji, veliko svojih otrok, pa tudi svojih grobov, raztresenih tudi daleč po svetu.

Darinka Seme

STARO KMEČKO ORODJE V MUZEJU

VAŠKI MUZEJ V ŠENTRUPERTU

Slovensko podeželje se vse bolj posodablja. Stroji izpodrivajo nekdanje orodje, ki mora na podstrešje ali na odpad. Zavest o dragocenosti starin je počasi prodirala v vasi in tako je veliko starih predmetov romalo v zasebne zbirke. Eden od navdušenih zbiralcev kmečkega orodja in pohištva je tudi Bojan Brezovar, šolski upravitelj iz Šentruperta pri Trebnjem na Dolenjskem. Za razliko od drugih, je ravnatelj, ki ga dobro poznajo vsi vaščani okrog Šentruperta, dal pobudo za ustanovitev kmečkega muzeja in mu tudi daroval večino predmetov iz svoje zbirke.

Muzej so odprli leta 1974 na Veseli

gori in tako izkoristili prostore v stari graščini, ki je bila med vojno sicer požgana, a so jo kmalu po vojni obnovili. Sezidana je bila leta 1768 kot poročno darilo hčeri grofa Barba.

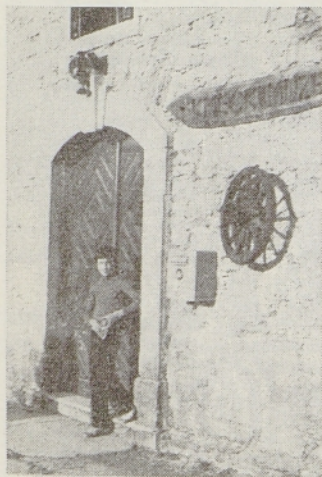
»Doslej smo zbrali okrog 800 predmetov. Nekaj so jih prinesli tudi ljudje iz okoliških vasi in otroci, ki radi pomagajo pri zbiranju in čiščenju starih predmetov. Ljubezen do starin jim je vlil ravnatelj Bojan Brezovar in tako se ni bati, da bi kak star predmet po nepotrebnem ležal na podstrešju ali končal celo v peči,« je povedal Peter Kurent, upravnik muzeja in član turističnega društva Šentrupert.

Graščine še niso povsem obnovili: delajo postopoma in to veliko s prostovoljnim delom. Muzejske zbirke so v treh pritličnih prostorih in v nekdanji grajski kleti. Predmeti so zelo različni: od starinskih likalnikov, sklednikov, luči, svečnikov, omaric do pluga, stiskalnice za mošt in kotla za žganjekuho. Stiskalnica, ki je lepo rezljana, je na primer stara kar 300 let. Razpelo in tkalnica platna imata prek 200 let. Nenavadna je tudi nekaj sto let stara slika, ki kaže iz vsake strani drug motiv in ni se manjkalo tujcev, ki so zanjo že ponujali velik denar, a je niso dali. Med zbirko ne manjka niti prve gasilske brizgalne iz Šentruperta. V posebni vitrini so razstavili še novce in bankovce izpred stoletij, na ogled pa je tudi denar iz časov okupacije.

Zbirka še ni popolna, saj imajo še precej predmetov v skladišču in čakajo na razširitev muzeja, ko bodo prenovili tudi gornje prostore stare graščine. Lani so na levem krilu zgradbe uredili gostilno, ki dela samo občasno.

Vesela gora je zanimiv kraj, ki kraljuje na hribu nad Šentrupertom. Sedoji se iz vsega šest hiš, velikanske cerkve in graščine. Nekdaj je vas bila znana po sejmi, ki jih zdaj prirejajo štirikrat na leto. To so živinski sejmi, včasih pa so bili bolj pestri in tudi bolj obiskani. Sem je namreč vodila tudi romarska pot; zato se cerkev ponša z bogatimi freskami in zanimivo arhitekturo.

A. Podbevšek

Stara graščina v Šentrupertu je postala kmečki muzej

Slovenska tla so izredno bogata z arheološkimi najdbi, vendar pa smo pred petintrideset leti poznali le malo teh naših skritih zakladov, dediščine nekdanjih ljudstev, ki so živeli na naših tleh.

Do prve svetovne vojne so zlasti tujci nestrokovno kopali predvsem po jamah Tržaškega in Primorskega kraša, najboljše izkopavanje pa je bilo konec prejšnjega stoletja v Tominčevi jami, ko so obnovljali turistično pot po Škocjanskih jamah. V Jami pod Jamskim gradom je pred zadnjo vojno omogočil tedanji lastnik gradu

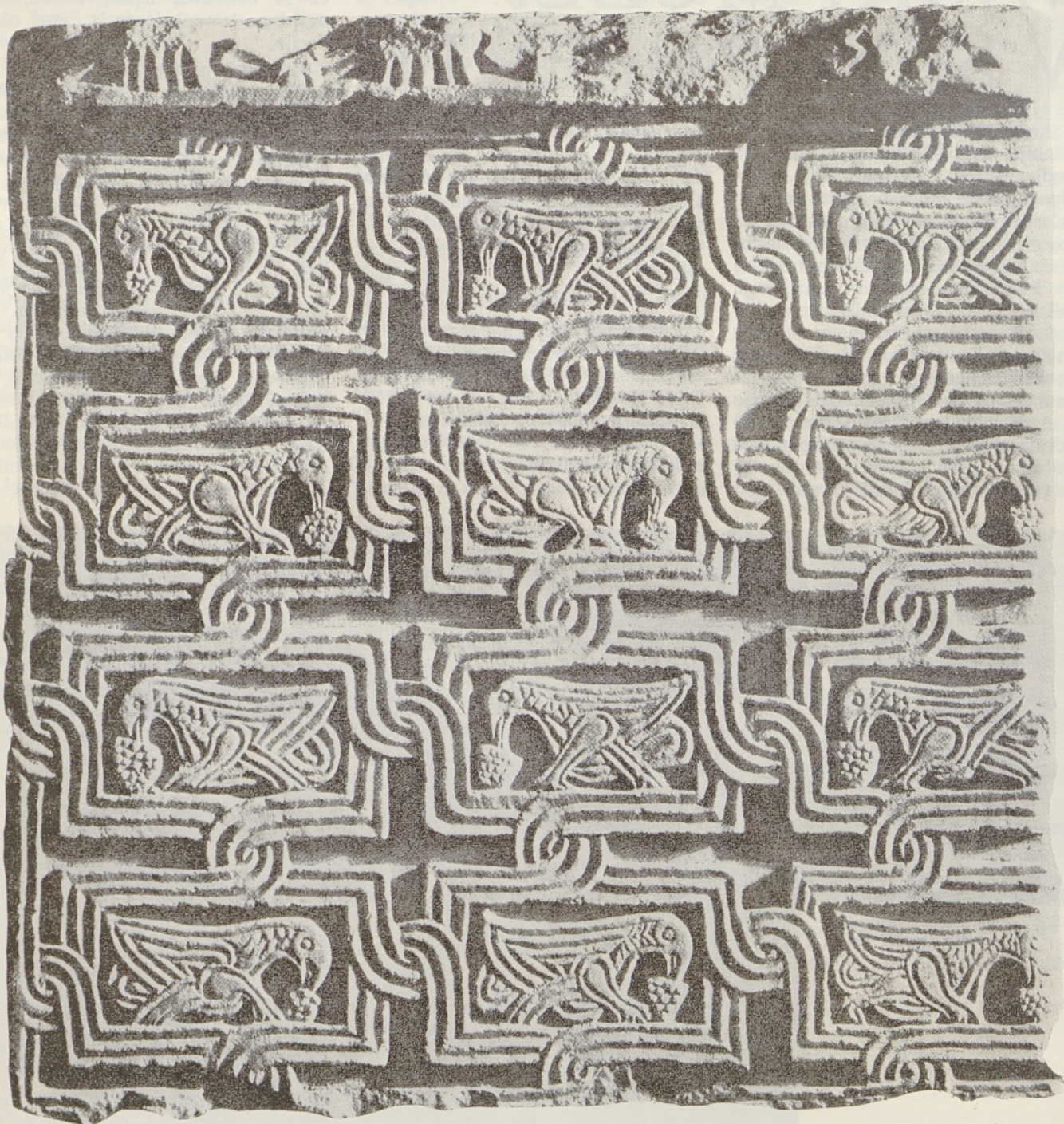
REŠENA ARHEOLO DEDIŠČINA SLOV

DRAGOCENI SADOVI 35-LETNEGA DELA

zasebna izkopavanja, nekaj najdišč poznamo tudi v Ajdovski jami pri Nemški vasi nad Krškim, mostiščarsko naselbino pri Notranjih Goricah, tedanje arheologe pa je izredno razve-

selilo odkritje Potočke zijalke kot prve paleolitske postaje.

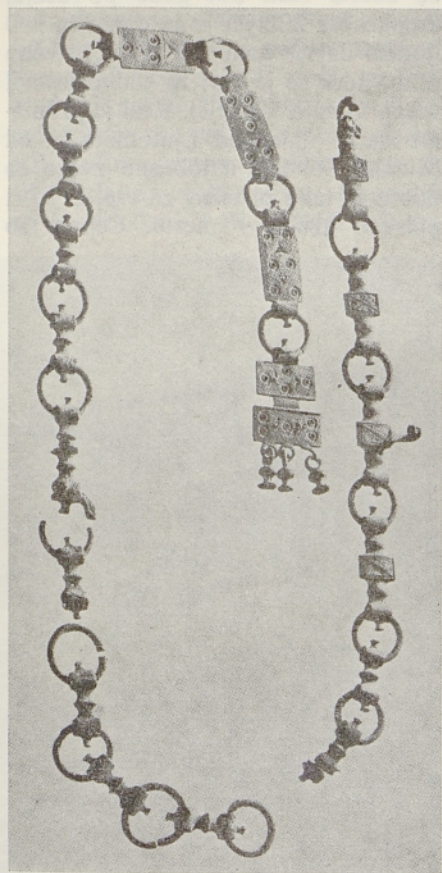
S povojnim načrtnim in organiziranim delom so se izkopavanja bogato obrestovala: o tem priča velika razsta-

Koper (9. stol.): fotografija marmornate pregrade pozno antičnega klesarstva

OŠKA ENIJE

va, ki je bila pod naslovom Rešena arheološka dediščina Slovenije 1945—1980 v razstavišču Arkade Narodnega muzeja v Ljubljani. Njeni organizatorji so iz obilice izredno drago-

*Brstje pri Ptuj: pasni sklepanec
(nova latenska kultura)*

cenega gradiva izbrali okrog 800 predmetov, ki zajemajo časovni razmak od 80.000 let pred našim štetjem do 15. stoletja našega štetja in predstavljajo pomemben del naše kulturne dediščine.

Kot je dejal ravnatelj Narodnega muzeja v Ljubljani dr. Peter Petru, je omenjena razstava predstavila slovenski javnosti »najpomembnejše izkopanine in dognanja, s katerimi se v slovenskih muzejih in spomeniškovarstvenih zavodih v času po osvoboditvi razširili poznavanje preteklega izročila in požlahtnili zakladnico našega naroda«.

Sprehod po razstavi se je pričel z najstarejšim eskonatom — 80.000

let staro nožno konico, izkopano v Črnem kalu, ko so tamkaj, tri leta po vojni, vsekali serpentine proti Kopru in tako — povsem naključno — odkrili dokazila življenja v paleolitiku...

Pogled v kulturno dediščino starejše prazgodovine ponazarjajo najdbe iz severovzhodne Slovenije, s Ptuiskega gradu, iz Dravinjske doline, Bezgečeve jame v Studencih pri Arji vasi, iz Drolinke pri Kranju... Pomembno odkritje zadnjih let je jama Trhlovca, jama Kevderc nam je posredovala nova spoznanja o ornamentiranju in oblikovanju posod, najznačilnejša najdba iz tega obdobja pa je vsekakor doslej pri nas edina bakrena kopača.

Bronasto dobo na slovenskih tleh zastopajo žarna grobišča. Že pred sto leti so arheologi izkopali takšno grobišče v Rušah pri Mariboru, pridobivanje novih izkopanin v povojnih letih z najdišč v Dobovi, Ljubljani, spet v Rušah in na Bledu pa je v mnogočem pomagalo strokovnjakom pri njihovem raziskovalnem delu.

Pa železna doba... Njena zibelka je bila v tisočletju pred našim štetjem Dolenjska; bogastvo tistega časa je ohranila v nešteti rodovnih gomilah, ki jim ne manjka oklepov, čelad, okrašenih situl, jantarja in drugega dragocenega okrasja, prav tako pa tudi ne mogočnih zemeljskih nasipov in obzidij gradišč.

Antika je na Slovenskem najlepše zastopana z najdbami iz Šempetra v Savinjski dolini, Dravljje nam s svojimi grobovi odmotavajo klobčič časa preseljevanja ljudstev, Zgornji Duplek je dragocen zavoljo najdenih pridatkov staroslovanskih grobov, med najpomembnejše predmete naše rešene arheološke dediščine pa sodi nedvomno žgan grob v Kamniku, vkopan v prod desnega brega nekdanje struge Bistrice.

Nenavadno je bilo odkritje rimskega oklepa — izjemne starine, pripoveduje dr. Petru: »D. Reščič iz Šempetra pri Gorici, strasten ljubitelj arheologije in upokojen vojak, je bil s pomočjo iskalcev min že dalj časa na preži za starimi zakladi. Neko takšno iskanje ga je leta 1972 v samotni kraški vrtači med Hrušico in Podkrajem pripeljalo k nenadejanemu odkritju paradnega častniškega oklepa iz 3. stoletja, ki ga je nato podaril Narodnemu muzeju.«

Po vsej Sloveniji so razsejana arheološka najdišča, okrog 100 pa jih je nastalo ob tako imenovanih zavarovalnih izkopavanjih, ko so se stroji zarili v trebuh zemlje, da bi na njenem površju nastale nove stanovanjske hiše, veleblagovnice, dvorane, ceste in železniške proge. Tako so prav zavarovalna izkopavanja prispevala po osvoboditvi nova spoznanja o žarnih gro-

biščih v Podravju in Posavju, omogočila so spoznati dve veliki grobišči iz Dobove in s Pobrežja pri Mariboru, v Ormožu, dela na Ptuj obetajo povsem nove poglede na gospodarstvo in družbeno podobo starorimskega mesta, zavarovalna izkopavanja v Ljubljani, Kranju, belokranjskem Podzemlju in v Ajdovščini pa so omogočila v evropskem merilu nova spoznanja o kulturnih in političnih tokovih pozne antike. Grobni pridatki iz Novega mesta štejejo med najzanimivejše železnodobne najdbe v zadnjih desetletjih v Evropi, najdene ruševine hiš pri zavarovalnih izkopavanjih na Mostu na Soči pa so unikat v Evropi in je poročilo o njih navdušilo strokovnjake za prazgodovino na mednarodnem kongresu.

Na Slovenskem so zadnja leta pri vseh večjih gradnjah prisotni tudi arheologi. Ko smo gradili avtomobilsko cesto od Ljubljane čez Postojno do Razdrtega, sta delo pri izkopih spremljala ves čas dva arheologa, ki sicer nista odkrila posebno dragocenih predmetov, pač pa sta obogatila strokovna spoznanja; na Vrhniki ob Ljubljani in lokalnem cestnem priključku sta odkrila nenavadne utrdbe zgodnjedrimskega tržišča. Ker je bil teren z njimi velik in se je graditeljem ceste mudilo, so zato strokovnjaki prvič v Sloveniji uporabili električni merilec upornosti tal, da bi brez izkopavanja ugotovili, kje so arheološki sledovi. »Ta novost je bila poučna in koristna,« pravi arheologinja Iva Curk, »tako smo lahko v Lesnem brdu videli, kako so Rimljani traso ceste po mokrih tleh nasuli na mrežo iz hrastovih brun.«

Pri gradnji ceste med Arjo vasjo in Hočami so arheologi izvedeli precej novega o stavbarstvu na podeželju v rimski dobi pa spoznali način gradnje rimske itinerarske državne ceste, pred gradnjo hidroelektrarne Srednja Drava II je bilo treba raziskati osrednji del grobišča v Forminu, gradbišče plinovoda po slovenskem ozemlju pa je postalo — kot pravijo arheologi — »najobsežnejša arheološka sonda v Sloveniji«.

Seveda ni mogla biti na razstavi v ljubljanskih arkadah vsa béra, ki je prišla na svetlo v številnih najdiščih po Sloveniji: razstavljeni so bili le najpomembnejši, najbolj dragoceni in značilni primerki, ki jih hranijo posamezni muzeji in spomeniškovarstvene ustanove.

A je bilo v dneh razstave, ki si jo je ogledalo na tisoče Slovencev, bogastvo, skrito stoletja v nedrjih slovenske zemlje, dovolj prepričljivo dokazilo civilizacije in kulture ljudi, ki so živeli na teh tleh.

J. Vigele

Veseli bi me, če bi v Rodni grudi našla kdaj kaj iz moje domače okolice. Doma sem iz Veržej, ki ga večkrat obiščem. Tudi hčerki gresta radi v Slovenijo, čeravno je bil moj mož Francoz.

Josepha Tempet, Avesnes le Comte, Francija

Od nekdaj velja Veržej za poseben kraj in Veržejci za vesele, šegave in svojemu trgu z vso dušo zavezane ljudi. Tudi zgodovina je zapisala mnoge viharne dni v to starodavno naselje na Murskem polju, prevetrila prostrane listnate gozdove in travnike ob njem, vklesala trmo in odločnost v njegove ljudi. A mehka, otožna pokrajina ob desnem bregu reke, ki rada poplavlja, jim je vdihnili tudi občutljivost in srca, ki se znajo široko odpreti. Prelilo se je pesniku iz občutja na papir: »Lepa kakor roža so dekleta tu v Veržeh in po vaseh okrog, nežna se ljubezen s fanti spleta, ko se posrebi neba obok...«

SEDEM STOLETIJ PRAVIC

Zemlja je skrila vase preteklost, kroglo iz kamene dobe, žare s pepelom iz ilirskih časov, ostanke rimskega poslopja, staroslovanske grobove. Ni povsem znano, kdaj pravzaprav je nastal Veržej, najdbe dokazujejo le, da so si ga že prazgodovinski ljudje izbrali za stalno bivališče.

Zaradi ugodne lege ni bilo v Veržju nikdar miru in dolgočasje: tu je tekla meja med avstrijskimi deželami in Ogrsko in Veržej je stražil prehod preko Mure. Veržej je imel tudi veliko skladišče za vojaške reči in za sol, ki so jo po reki vozili iz Solnograške in odtod naprej v druge kraje. Veržejci so tako hrabro branili deželo pred Turki in Kruci, roparskimi ogrskimi tolpmi, da jim je avstrijski cesar Leopold podelil leta 1683 zastavo, ki so jo strelci, šicarji po domače, nosili ob raznih slovesnostih že za časa Avstroogrske pa še v Jugoslaviji. Nemški okupatorji so leta 1941 švicarsko gardo razpustili in odnesli puške, municijo, sablje in pomembne listine s pečati vred. Šicarji so roparske Kruce tolikokrat pošteno naklestili in pognali nazaj čez Muro, da so v ljudeh še danes žive zgodbe o junaškem Štefanu Ropoši in njegovih bojih z razbojniki Ogrji.

V 16. stoletju je dobil Veržej tudi svojo »gosposko«. Uskoka Margetič in Ožegovič sta se nastanila v utrjenem gradiču, kjer stoji danes zadržni dom. Zadnji lastnik gradu je bil Jurij Ožegovič, ki je leta 1602 ubranil naselje pred Turki, tri leta zatem, ko so Turki spet pridivjali na Mursko polje, pa je bil s svojo četo daleč proč in so tedaj roparji požgali trg, cerkev in

reportaža na željo bralcev

VERŽEJ NASMEH DOBR

gradič. Veržej je tako izgubil svoje vojvode, na nekdanje uskoške veljake spominjajo le še mnoga rodbinska imena: Aleksiči, Antoloviči, Šonaji, Milošiči, Jurinci...

Leta 1300 je postal Veržej trg in dobil tudi vse trške pravice z grbom vred. Molčeca kamnita riba nad valovi bo kmalu stara sedemsto let...

NIČ VEČ ZAPRTI

Veržejci, čeprav živahni in vselej na vragolije pripravljeni ljudje, so do

druge vojne živeli precej sami zase, niso zapuščali trga in le malokateri priseljenec je priromal vanj. Potem pa je nenadoma zaživelo ob Muri, hiše so začele rasti kot gobe po dežju, krepko čez 200 jih je že danes in 900 ljudem dajejo dom. Da je imel srečno roko, kdor se je prvi za stalno ustavil tukaj, menijo Veržejci. Kraj je približno enako daleč od Ljutomera in od Murske Sobote, avtobusne zveze so dobre in tako ni težav za vse, ki so si poiskali kruha v mestu. Čeprav so

Nova trgovina (foto: Danilo Škofič)

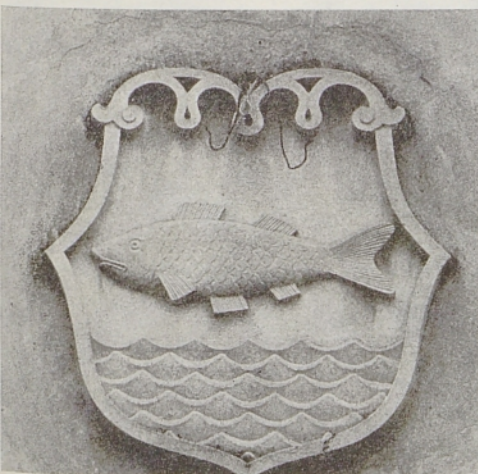
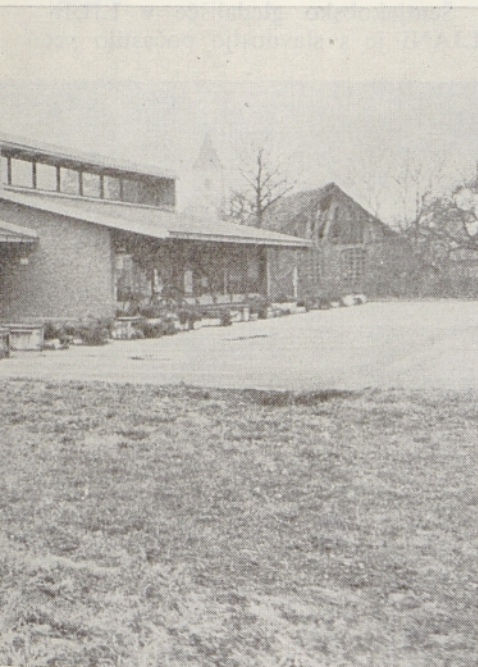

Spomenik Slavku Ostercu, skladatelju in začetniku slovenske moderne glasbe

E SREČE

Veržejci v glavnem še vedno kmetje, zaposlenost narašča — več kot tretjina tržanov ne živi več od poljedelstva.

Pa tudi kmetje jo ubirajo po novem. Veržej je od nekdaj slovel po konje-reji, danes se s konji ukvarja le še peščica rejcev pa še ti redijo predvsem plemenite kasače. Bolj zvesti so Veržejci reji goveje živine, ki je imela zaradi kiselkastih tal pa tipično panonskih kultur, koruze in pšenice, tu že od nekdaj največjo veljavo. Napredek se je dotaknil tudi govejih hlevov,

Veržej — trški grb nad vhodom v cerkev

kmetje so najeli kredite, se preusmerili v intenzivno živinorejo in mlekarstvo, modernizirali gospodarska poslopja in začeli kupovati stroje. Samo v Veržaju ima kar 10 kmetij po 15 krav mlekaric... Tudi novozgrajena tovarna sladkorja v bližnjem Ormožu počasi, a vztrajno spreminja kmetovanje: kmetje se v zmeraj večjem številu odločajo za sejanje sladkorne pese, saj lahko z njenimi stranskimi produkti, listjem in rezanci krmijo živino prav tako uspešno kot s koruzo, hkrati pa nasadi pese v štiriletnih kolobarjih tudi bogatijo kiselkasto zemljo in omogočajo večjo rodovitnost za druge poljske kulture.

Tudi z nekaj kovači, edinim ostan- kom prej cvetoče obrti se še lahko ponaša Veržej in seveda z znamenitostjo, ki je bila nekdaj tipična za li- rično pokrajino ob Muri, pa jo je da- nes čas že skoraj čisto izrinil iz življenja: v Veržaju še klopota zadnji mlin na reki. Kmetje nosijo vanj mlet žito z vseh koncev, mlinar Štefan pa je zadnji svojega rodu, ki še pazi na stope in kamne — tri hčere ima in mlin bo kmalu umolknil...

MAJA JE VSE V CVETJU

Vse večkrat zaide turist v mirno na- selje, si ogleda grb nad vhodnimi vrati romanske cerkve, molče obstoji pred spomenikom Veržajcev Slavka Oster- ca, skladatelja in začetnika nove mo- derne glasbe, ter Frana Kovačiča, bo- goslovnega profesorja, zgodovinarja, borca za severno mejo in priključitev Prekmurja k Sloveniji. Sprehodi se po tihih ulicah, nasmehne se šolski mla- deži, obstane pred dvoriščem, kjer ru- menijo pod streho obešeni šopi koruze. Bližnje termalno kopališče Banovci privablja namreč vse več izletnikov in od Banovcev do Veržaja je le skok. Pa tudi postanek v imenitni veržejski gostilni pri Bobnarju se prileže...

Enkrat na leto, ko se po širnih trav- nikih okrog trga zabeli na tisoče nar- cis, pa je Veržej prepoln vrveža, od blizu in daleč prihajajo radovedneži ogledovat to veržejsko cvetlično čudo in se zabavat ob številnih prireditvah, ki jih v kraju organizirajo za Mesec narcis. Mura je s svojimi naplavinami vred radodarno zanesla v Veržej tudi narcisne čebulice in še olepšala ta po- etični severni konec slovenske deže- lice. Narcise so zaščitene, pri kmetih so namreč pred časom veljale za trav- niški plevel in so jih neusmiljeno kosi- li; a kljub zaščiti in opozorilom niso povsem varne, preveč lepe in mikavne so, da jih obiskovalci ne bi odnašali v siva mesta...

Veržej je sedež krajevne skupnosti, ki vključuje še vasi Bunčani, Banovci, Grlava, Krištanci in Šalinci. Kakšnih 10 kilometrov na dolgo in približno tri

na široko je razpotegnjena ob Muri- nem obrežju. Samo to moti Veržejce, da meje njihove krajevne skupnosti ni- so enake kot meje šolskega okoliša in da mora precej otrok hoditi v šolo v Križevce, sosednjo krajevno skupnost,

ZAVOD POVEZAN Z ŽIVLJENJEM

O elektrarni še razmišljajo v Ver- žaju, o novi avtobusni postaji (trgu jo bo kot vzorčno postajo podarilo ljuto- mersko podjetje Imgrad), o novi kanalizaciji (skrb zanjo bo prevzel vzgojno-izobraževalni zavod hkrati z zdraviliščem v Banovcih in z družbe- nimi organizacijami), o obnovitvi kul- turne dvorane in o novi telovadnici, ki bo še kako potrebna, ko se bo ver- žejska šola preusmerila v celodnevni pouk.

A tudi doslej vrli Veržejci niso drža- li križem rok: zgrajen je bil velik za- družni dom, v katerem je dvorana za kulturne prireditve, pošta, trgovina kmetijske zadruge, prostori krajevne skupnosti in spominska soba Slavka Osterca, sodobno je bil urejen gasilski dom, v trgu je zrasla nova trgovska hiša Narcisa. Veržej ima dva frizerska salona, pekarno, mesnico in štiri večje obrtne delavnice.

V nekdanjem poslopju salezijanske- ga samostana je danes sodobno urejen vzgojno-izobraževalni zavod za ve- denjsko in osebnostno moteno mladi- no iz vse Slovenije. V bližini je nova osnovna šola (Veržej je imel šolo že v začetku 18. stoletja), poleg šole pa je vrtec. V Veržaju sta tudi dve strojni skupnosti, ki skrbita za kmetijsko me- hanizacijo.

Za ljudi na tem koncu velja, da ne marajo brezdolja in posedanja tjavdan, še v prostem času ne morejo mirovati. Zato pa se Veržej lahko tudi pohvali z razgibano družbenopolitično in dru- štvено dejavnostjo. Junija bodo v trgu praznovali stoto obletnico organizira- nega delovanja samostojnega gasilske- ga društva (sama gasilska tradicija pa ima že 115 let), za kulturno delo skrbi Prosvetno društvo, za šport in rekre- acijo TVD »Partizan«, za razvoj če- belarstva čebelarska družina. Veržej ima svoj oktet in svoj mešani pevski zbor, organizira gostovanja gledaliških skupin od drugod, turistično društvo pa skrbi, da postaja kraj vse bolj znan. Na nekaj pa so Veržejci posebno po- nosni: da nobeno od teh društev in organizacij ni prepuščeno samo sebi, da so znali ves ta bogati utrip svojega trga in svojih navad povezati s šolo in zavodom in ju pritegniti v delo krajevne skupnosti.

In svoj kraj imajo radi nadvse — rečejo mu nasmeh dobre sreče. Lepše ga ne bi mogli imenovati.

Jelka Šprogar

po sloveniji

Do konca letošnjega leta bo v CELJU zgrajen novi telekomunikacijski center. Le-ta bo reševal ozko grlo, ki je nastalo ob sedanjih pogojih v medkrajevnem in mednarodnem telefonskem prometu. Z njim se bo število telefonskih priključkov povečalo na 20.000, ob koncu naslednjega srednjeročnega obdobja pa bo naraslo na 40.000.

Le še 2,5 km asfalta čez Boncar pri CERKNICI, najtrši oreh za gradbenike, ki morajo speljati novo traso mimo najhujših klancev, nepremagljivih ovir za voznike pozimi, pa bo odprta najkrajša pot z Notranske na Dolenjsko. Voznikom iz Ribnice ali Kočevja na primer ne bo treba več prek Ljubljane v Postojno ali naprej na morje, ampak se bodo na avtomobilsko cesto priključili pri Uncu.

Tuji novinarji, ki v Ljubljani spremljajo zdravljenje predsednika Tita, so si ogledali partizansko bolnišnico Franjo pri CERKNEM, hkrati pa so obiskali tudi cerkljansko tovarno elektrotehničnih naprav.

Ob občinskem prazniku so v ČRNOMLJU odprli novo poslopje centra za usmerjeno izobraževanje. V novem srednješolskem središču je prostor za 720 dijakov in učencev poklicne kovinarske šole, tu pa je tudi sodobna športna dvorana. Srednje šolstvo se v Beli krajini hitro razvija, saj je pred šestimi leti črnomaljski center imel 266 dijakov, danes pa se jih tamkaj šola 470.

V DOBROVEM v Goriških Brdih so zgradili nov otroški vrtec. V novogoriški občini, kamor sodi tudi Dobrovo, pa so v zadnjem času zgradili in obnovili osem osnovnih šol, telovadnico in dvajset otroških vrtcev.

V DVORIH pri Izoli nadaljujejo bogato kulturno tradicijo in tamkajšnji moški pevski zbor, ki nosi ime po narodnem heroju Janku Premrlu-Vojku, nastopa na številnih prireditvah. V Dvorih imajo tudi novo šolo, mladina pa se vneto ukvarja z nogometom. O tej zanimivi vasi so koprski sodelavci RTV Ljubljana posneli tudi odjavo.

Mladinci v vasi HARIJE pri Ilirski Bistrici so po dolgoletnem prostovoljnem delu odprli nov kulturni dom, ki so ga uredili v prostorih nekdanje osnovne šole. Ob otvoritvi so v slav-

nostnem programu nastopili učenci in mladinci iz Harij.

Steklarna v HRASTNIKU slavi letos svojo 120-letnico. Tako visok jubilej velja dostojno proslaviti, zato načrtujejo hrastniški steklarji vrsto kulturnih in športnih prireditev. Izdali bodo tudi posebno brošuro, v kateri bodo predstavili steklarstvo v posameznih zgodovinskih obdobjih, o samem razvoju steklarne pa bo pripravljen tudi kratek film. Osrednja proslava bo 22. julija.

V HRVATINIH gradé nov gasilski dom, pri čemer izdatno pomagajo tudi člani prostovoljnega gasilskega društva s prostovoljnim delom. Otvoritev doma bi naj bila leta 1981, ko praznujejo hrvatski gasilci 25-letnico društva.

V rudniku živega srebra v IDRJI potekajo raziskovalna dela in konservacija strojev in opreme. Čeprav cena živega srebra na svetovnem trgu še raste, je nadaljnja usoda rudnika še negotova. Potopili ga seveda ne bodo, vprašljivo pa je, kdaj ga bodo ponovno odprli.

V IZOLI so začeli s pripravljalnimi deli za izgradnjo marine; zasipajo morje in gradijo obrambni nasip, da bi tako pridobili 12 tisoč kvadratnih metrov površine.

Letos bo komunalno podjetje v IZOLI pričelo z deli za izgradnjo pokrite tržnice. Le-ta bo imela 2400 kvadratnih metrov pokritega prostora.

Soško gozdno gospodarstvo bo zgradilo 4 km dolgo cesto med KLADJEM pri Cerknem in Planino. Pot bodo napeljali do osamljene kmetije Golovše. Delavci omenjenega gospodarstva bodo na tem območju izkoriščali gozd, kmetija Golovše pa bo s cesto končno povezana s svetom.

Luko v KOPRU čakajo v letošnjem letu pomembne naloge, kajti izteka se zadnje leto zastavljenega sanacijskega načrta, od katerega je odvisen tudi dolgoročni razvoj slovenske luke. Letošnji gospodarski načrt predvideva 2 milijona ton prometa ali za 28 odstotkov več kot minulo leto. Med tehnološkimi novostmi luke je tudi oprema za pretovor banan.

Šentjacobsko gledališče v LJUBLJANI je s slavnostjo počastilo pet

Slikovita dolina Krke

desetletij Delavskega odra v Ljubljani. Le-ta je od konca dvajsetih let do leta 1936 budil slovensko narodnostno in proletarsko zavest.

Inženiring Smelt v LJUBLJANI je razvil in izdelal absorpcijsko-desorpcijsko napravo ali industrijski lovilec, ki uspešno polovi 97 do 98 odstotkov bencinskih hlapov in jih ponovno utekočinja v bencin. Gre za napravo, ki preprečuje nevarno in nezdravo onesnaževanje industrijskih prostorov.

V LJUBLJANI je izšla že tretja gramofonska plošča s področja slovenske zborovske ustvarjalnosti. Povod zanjo je bilo zadnje tekmovalno srečanje slovenskih pevskih zborov v Mariboru Naša pesem 1978. S teh nastopov so tudi »živi« posnetki na LP gramofonski plošči št. LD-0489.

V središču SEŽANE rastejo na območju Starega gradu temelji sežanskega kulturnega centra. Še letos bodo delavci dogradili prvo etapo centra, ki bo — ko bo gotov — kulturno in zabavno središče Sežane in celotne občine.

(foto: Marjan Zaplatil)

šport

PARLOV ZAPUSTIL RING

Mateta Parlova ne bomo več videli v ringu. To je dokončna odločitev tega izrednega športnika, s tem pa se strinja tudi njegov manager Boris Kramaršič. Po desetih letih bleščeče amaterske in petih letih profesionalne kariere je veliki boksar zapustil ring, potem ko je osvojil vse naslove, na katere je startal. Prav gotovo pa se bomo še dolgo spominjali njegovih podvigov.

Za naš boks bi bilo zelo dragoceno, če bi se Parlov vrnil k boksu kot trener. Njegove izkušnje in avtoriteta bi prav gotovo doprinesle temu, da bi mladi nadaljevali v velikem slogu, ki ga je začel sam Parlov leta 1971 v Madridu.

»Slovo je žalostno in ni mi lahko zapustiti boksa,« je dejal Parlov. »Le-ta niso vprašanje, imam še dosti moči, vendar mi v zadnjih dveh letih trening ni bil več veselje, ampak napor. Ko sem osvojil naslov profesionalnega svetovnega prvaka proti Cuelli, sem imel občutek, da sem opravil nalogo, ki sem si jo zadal, da se je krog zaprl. Nisem imel več česa osvojiti. Že takrat sem se mislil umakniti, vendar sem se bal, da bi se ta poteza razumela napačno, kot na primer, da me je strah. Jaz pa se nisem nikoli nikogar bal. Zdaj sva z mojim prijateljem in uradnim managerjem Borisom Kramaršičem odločila, da je prišel čas za slovo. Skupaj sva preživela pet razburljivih, toda lepih let v ringu, prekinila sva posel, ostajava pa prijatelja. Svojim navijačem, ki so me vedno bodrili, bom ostal vedno hvalen in zdi se mi, tudi dolžan. Ko bi mogel, bi se vsem vrgel v objem.«

»Bil sem strokovnjak za železo, odkar pa sem srečal Parlova, sem postal strokovnjak tudi za jeklo,« je dejal vedno za šalo razpoložene Boris Kramaršič. »Vedno sem se zanimal za šport, vendar sem s Parlovom preživel pet nepozabnih let in si dobil več prijateljev kot v vsem življenju. Moram reči, da je bil Mate velik boksar, vendar ravno tako velik, če ne še večji, tudi izven ringa. Poslovil sem se od njega kot od boksarja, nikoli pa se ne bom poslovil od njega kot človeka.«

Parlov je poudaril tudi vlogo Nela Barbadora, Babierija, Pliskavca in Žmaka, ki so veliko prispevali k njegovemu razvoju.

osebnosti

Izmed 17 del, kolikor jih je prispelo na zvezni natečaj za idejno zasnovo spomenika Edvarda Kardelja, je ocenjevalna komisija soglasno podelila nagrado kiparju DRAGU TRŠARJU s sodelavci. Osnutek za spomenik simbolizira povezanost pokojnega revolucionarja z delovnimi ljudmi.

Strokovna žirija, ki vsako leto podeli v Zagrebu nagrado Goranov venec enemu izmed jugoslovanskih pesnikov, je za letošnjega nagrajenca izbrala slovenskega pesnika DANETA ZAJCA. Dane Zajc je dobil nagrado za svoj sodobni pesniški izraz. Izročili so mu jo v Ludovdolu na svečanem začetku Goranove pomladi, prireditve, imenovane po pokojnem pesniku Ivanu Goranu Kovačiču.

JANKO MODER, najplodnejši slovenski prevajalec in tudi naš večletni sodelavec, je prejel najvišjo nizozemsko nagrado za prevode v tuje jezike. Nagrada nosi ime velikega nizozemskega pesnika Martinusa Nijhofa. Moder je prevedel v slovenščino več knjig iz nizozemščine in flamščine in tudi nekaj Nijhofovih pesmi.

MILENA MUHIČEVA, igralka iz Maribora, je doživela svojevrsten rekord. Potem, ko je na odru mariborskega gledališča šestnajstkrat odigrala monodramo Lizika, je z njo preromala domala vso Slovenijo, nastopila v številnih tovarnah, sindikalnih dvoranah in šolah in pritegnila ljudi, ki sicer nikoli niso hodili v gledališče. Muhičeva je za svoje delo prejela Severjevo nagrado, nagrado Prešernovega sklada in Borštnikovo diplomo, najvišja slovenska priznanja za umetnost.

VINKO GLOBOKAR, avantgardni skladatelj, dirigent in pozavnist, ki že vrsto let deluje v Parizu, je pred kratkim predaval v Ljubljani na pedagoški akademiji. Globokar, ki ima letno po trideset pomembnih koncertov, pa tudi številna predavanja, ne le v Evropi, ampak tudi sicer po svetu, je kot eden izmed treh vodilnih sodobnih glasbenikov, ki so jim zaupali vodstvo glasbeno raziskovalnega inštituta IRCAM v novem Pompidoujevem centru v Parizu, odstopil. Meni, da ga preveč upravno delo odteguje od glasbenega poklica. Že dalj časa piše poglobljeno psihološko glasbeno knjigo o odnosu med posameznikom in kolektivom, jeseni pa bo koncertiral v Ljubljani.

Pri Jaušovčevih v Mariboru je malokdaj toliko veselja v hiši kot tedaj, ko »skoči« za kakšen teden domov njihova Mima. Zato pa je miru toliko manj. Telefonska slušalka se nima časa ohladiti in hišni zvonec nenehno brni. Drugače tudi biti ne more. Mima, prikupno 24-letno dekle, razpeto med tenis, turnirje in rajžanje po svetu pa študij ekonomije v rodnem Mariboru, je spet enkrat doma.

Vemo: njej gre zasluga za to, da je v svetu tenisa tudi doslej neznana Slovenija postala ime. Za mladim dekletom je danes že vrsta športnih dosežkov, kopica priznanj. S štirinajstimi leti je osvojila 3. mesto na evropskem prvenstvu v Berlinu, v naslednjih dveh letih je obranila naslov prve mladinke na svetu, leta 1976 je postala v članski konkurenci prvakinja Italije, istega leta še prvakinja Kanade, naslednje leto je zmagala na prvenstvu Francije, trikrat zapored se je uvrstila med prvih deset igralk na svetu...

NAJVEČ DVA MESECA DOMA

Dekletce, ki se je že v rosnih otroških letih ogrevalo za vse mogoče športe, sprva sploh ni kazalo kdove kakšnega navdušenja za teniško žogico. Raje se je podila s sosedovo mladežjo za nogometno žogo, se spominja. Da je vzljubila tenis, je bilo čisto naključje. Jaušovčevi stanujejo blizu teniškega igrišča in to je bolj kot karkoli drugega odločilo o Mimini športni usodi. Seveda poleg tega, da se je za tenis ogreval tudi njen starejši brat.

Z devetimi leti je dekletce prineslo domov prvi pokal. Komajda ga je držala v rokah, se smeje njena mama. Zmaga je Mimi vlila voljo do treninga in sčasoma so prišli drugi, vse večji in večji uspehi.

»Srečo sem imela, da je bil moj trener Čeh Krch, pravzaprav sta me trenirala oba brata dvojčka. Dobiti trenerja in vrhu vsega še dobrega je namreč eden najhujših problemov. Eno leto sem bila celo brez trenerja in ne morem vam povedati, koliko sem s tem izgubila,« pripoveduje. »No, sedaj se mi znova obeta enaka kriza. Poleg tega so razmere za trening sila slabe, pokrite telovadnice ni, treniram v balonu, kjer je mrzlo kot v ledenici. Klub se sicer trudi, a kaj, ko ni denarja.«

— Kajpada ga ni tudi za potovanja in turnirje...

»Ni. Vse moram plačati sama — zase in za spremljevalca, če ga imam. V glavnem potujem sama, le dvakrat me je spremljal brat. Škoda je, da sem edina Jugoslovanka, ki se udeležuje turnirjev. Vse — od letalskih vozovnic do hotelskih rezervacij — si mo-

intervju

KLEPET Z MIMO JAUŠOVEC, ENO OD VRHUNSKIH IGRALK T

MIMA JAUŠ MED ŽOGICO IN

ram urejati sama. To je zame dodatna obremenitev. V začetku je bilo še težje. Nisem imela niti toliko denarja, da bi

poklicala iz Amerike po telefonu mammo v domačem Mariboru. Zdaj je že boljše, visoke uvrstitve na turnirjih

Mima Jaušovec: »Vse v naši hiši je podrejeno mojim tekmovanjem in tenisu...«

ENISA NA SVETU

OVEC SKRIPTI

prinašajo tudi denar — vsaj toliko, da pokrijem stroške potovanja. Pa tudi starejša in bolj izkušena sem že.»

(foto: Danilo Škofič)

— Najbrž zahtevajo priprave za turnir ogromno truda?

»Štiri, pet ur na dan treniram. Poleg same igre je potrebno ogromno kondicijskih priprav. Pred kratkim — pred turnirjem v Ameriki — sem bila na Pohorju, na pripravah na snegu. Naporno je tudi, ker je tenis šport, pri katerem trajajo tekmovanja vse leto, ni tako kot denimo pri smučanju. Končaš en turnir in že hitiš na drugega. Glejte, zdaj sem se vrnila iz Amerike, doma bom en sam teden in že se vracam čez lužo.«

— Toda gotovo imajo potovanja za mlado dekle tudi svoj čar?

»Sprva so ga imela. Vendar vidim bolj malo sveta: predvsem hotele, letališča, teniška igrišča. Prav nič ni prijetno, ko se zvečer znajdeš sam v pusti hotelski sobi. Prijateljic med igralkami tenisa skorajda nimam, malo je med njimi deklet, s katerimi bi se lahko pogovarjala še o čem drugem kot o tenisu. Zdaj si nosim s seboj knjige in poskušam študirati. Vajena sem že, vem, da moram zdržati, počakati, da turnir mine. Na začetku kariere sta bila samota in domotožje veliko hujša. Hudo je, ker sem malo doma. Mogoče na leto vsega skupaj dva meseca. Vem, da mama težko prenaša mojo odsotnost.«

Mama ob tem brž pristavi: Sredi noči je hči jokaje telefonirala iz Amerike, »mama, ne zdržim več, pobrala bom stvari in prišla domov«. Z bratom ji bo na tujem laže, sta sklenila mama in oče, poklicala sta sina, ki je študiral v Ljubljani, postrgala ves denar in s prvim letalom je fant odpotoval k Mimi na Florido.

DA BI ŠLO BREZ POŠKODB

— Občutek osamljenosti v tujem svetu najbrž vsaj delno odtehta zavest, da zastopaš svojo domovino. In gotovo so vmes tudi prijetni spomini, srečanja z našimi rojaki na tujem?

»To pa. Najlepše spomine sem prinesla iz Avstralije, kjer sem obiskala slovenski društvi Jadran in Triglav, v Sydneyu pa sem bila gostja Ličanovih, ene od naših izseljenskih družin. Ne morem povedati, kakšnega gostoljubja sem bila deležna. Obenem sem na lastne oči videla, kako hudo je domotožje, ki muči naše ljudi, kako si želijo vsega, kar jih vsaj malce spominja na domovino, kako hrepenijo po domači bedi, po domačih ljudeh.«

— Rekli ste, da nosite s seboj na turnirje tudi knjige in skripta?

»Sem študentka drugega letnika turizma na mariborski visoki ekonomsko-komercialni šoli. Tenis mi ne pomeni vsega, imam še druge cilje. Rada bi dokončala študij, vsaj prvo stopnjo, nadaljnjemu študiju pa se bom posve-

tila, ko se bom nehala ukvarjati s tenisom. Kdaj bo to, ne morem reči. Dokler bo volja, dokler bodo uspehi, bom vztrajala. Zdaj bi mi bilo še težko, da bi pustila tenis.«

— Slišati je, da ste dobra študentka. Kako se zmorete ob nenehnem tekanju z igrišča na igrišče posvečati še knjigam?

»Vajena sem delati in moram reči, da se na vsak izpit temeljito pripravim. Nerodno bi mi bilo, če ne bi — zato ker sem Mima Jaušovec — na izpitu znala. Vrh tega mi profesorji precej pomagajo, individualno mi razložijo zahtevnejšo snov, ki je na predavanjih seveda ne morem poslušati. Tudi izpitne roke prikrojijo mojemu urniku.«

— Konjički?

»Strašno rada imam glasbo, vselej nosim s seboj magnetofon; v Ameriki poslušam kasete z jugoslovansko glasbo, ko sem doma, poslušam ameriško. Zelo rada tudi smučam, smučala sem pravzaprav, še preden sem začela igrati tenis. Rada gledam tudi vse ostale športe.«

— Na to, da bi si ustvarila družino, najbrž ni časa misliti?

»Zdaj res še ne, čeprav je prav gotovo želja slehernega dekleta (in torej tudi moja), da se poroči, da si ustvari srečno družino.«

— Vrniva se k tenisu. Ta je — predvsem ženski — pri nas na kaj nizki ravni...

»Res je. Drugod v svetu dajejo temu športu več poudarka, posvečajo mu veliko več pozornosti. Pri nas ni niti pravega zanimanja niti razmer za trening — ni dvoran, telovadnic... Žal mi je, da nimam v Jugoslaviji nobene enakovredne naslednice, čeravno je nekaj nadarjenih igralk, toda samo talent je premalo. V tenisu je združeno toliko elementov, volja, požrtvovalnost, tudi nekaj športne sreče mora biti. In seveda dobra psihična pripravljenost. Mislim da prav to predstavlja 70 do 80 odstotkov uspeha, sploh danes, ko je razlika — kar zadeva kakovost igre — med igralkami tako majhna, da odloča o uspehu trenutno razpoloženje, počutje posameznice.«

— Lepe uspehe imate za seboj, a najbrž je vaša želja, da bi še napredovali?

»Ob drugačnih razmerah bi to bilo izvedljivo. Ob takšnih, kot so pri nas sedaj, na to ni moč misliti. Potrebovala bi telovadnico za trening, cel štab ljudi... Ta hip si ne želim drugega kot to, da bi se obdržala na lestvici prvih desetih igralk in da bi ubežala poškodbam. Do sedaj sem se namreč tolikokrat poškodovala, da ni nič čudnega, če je moja največja želja to, da bi treningi in tekmovanja potekali brez poškodb.«

Darka Zvonar

JUGOSLOVANSKA TURISTIČNA PREDSTAVNIŠTVA

DANSKA

Jugoslavisk Turistbureau
1614 København, V Trommesalen 2
tel. (01) 11-63-00, 11-68-27, teleks 19156 JAT DK
Telegram: Jugoturismen, Denmark
vodja biroja: Đorđe Trajković

NIZOZEMSKA

Nationaal Joegoslavisch Verkeersbureau
Amsterdam, Vijzelstraat 4
tel. 220-483, 220-484, teleks 14165
Jatair ASD Telegram: Jugobureau, Holland
predstavnik: Petar Bojkovski

ŠVICA

Jugoslawisches Verkehrsbüro, 8001 Zürich, Limmatqai 70,
tel. Oj/ 34-12-70, 34-14-38, teleks 53992
JAT CH Telegram: Jugotour, Schweiz
predstavnik: Jožko Golob

ZDA — KANADA

Yugoslav National Tourist Office New York, N.Y. 630 Fifth Avenue,
Rockefeller Center, Suite 210, tel. 212/757-2801, teleks 66558 YSTO
VIA UW Telegram: Yugotravel, USA
predstavnik: Janez Repanšek

ČATEŽ — VRATA SLOVENIJE

Motel v Čatežu, ob glavni cesti nad Čateškimi toplicami in Brežicami, pod, obronki Gorjancev in nad zeleno Krko, je več kakor motel. To je velika obcestna postaja, kjer je razen motela in velike restavracije, ki slovi po dobri kuhinji, tudi bencinska črpalka.

Motel ima 80 postelj in 420 sedežev v restavraciji (pod streho), nad 240 sedežev je pa na terasi.

V restavraciji postrežejo z mnogimi jedmi, veliko pa imajo jedi, ki so hitro pripravljene in — postrežene. V restavraciji lahko sprejmejo tudi večje skupine, tako izletniške avtobuse kakor tudi zaključene družbe.

HOTELSKI CENIK JUGOSLAVIJE

Izšel je hotelski cenik Jugoslavije za leto 1980 v nakladi 15.000 izvodov. Poleg cen so v njem tudi shematska karta Jugoslavije, naslovi jugoslovanskih turističnih predstavništov v tujini, jugoslovanskih letališč in avio-prevoznikov, Jadrolinije pa organizacije spalnih in jedilnih voz. Besedilo je napisano v srbohrvatskem, angleškem, nem-

škem, francoskem in italijanskem jeziku.

Izšel pa je tudi mali hotelski cenik Jugoslavije, tiskan v nakladi 400.000 izvodov, ki je namenjen posameznikom. V njem so objavljene dolarske cene za prenočevanje. Na hrbtni strani cenika so zapisani naslovi nekaterih tujih diplomatskih predstavništov v Jugoslaviji in naslovi turističnih predstavništov turistične zveze Jugoslavije v tujini.

Oba cenika lahko naročite na naslov: Fond za turistično propagando, 11000 Beograd, Knez Mihajlova 10.

ČEŠČE PREK ATLANTIKA

Jatova letala letijo od 1. aprila dalje po poletni shemi, ki bo v veljavi do konca oktobra tega leta.

V mednarodnem poletu imajo pri Jatu med turistično sezono pet poletov med Beogradom in New Yorkom, izseljenci in turisti iz Clevelanda in Chicaga pa bodo lahko potovali iz teh dveh mest z novim direktnim letalom v Ljubljano in Zagreb.

V evropskem prometu že obstoja pri Jatu nova linija Split — Zagreb — Budimpešta. Letalo na tej progi bo

imelo v Zagrebu zvezo z letalom, ki bo prispelo iz New Yorka.

Poleti bo dvakrat tedensko poletelo letalo iz Beograda v Damask, ob petkih bo nova direktna linija iz Aten v Beograd, od junija dalje pa bo moč trikrat tedensko poleteti iz Beograda v Bagdad.

Mariborsko letališče bo znova vključeno v mrežo mednarodnih Jatovih linij: DC-9 bo dvakrat tedensko letel na liniji Beograd—Maribor—Frankfurt. Novosti so tudi nove direktne linije med Beogradom in nekaterimi evropskimi mesti: do Frankfurta bodo Jatova letala letela petkrat tedensko, do Londona enkrat tedensko, prav tako pa bodo direktne linije med Zagrebom in nekaterimi evropskimi mesti.

V času turistične sezone bo med Beogradom in Splitom 24 poletov tedensko, do Dubrovnika 20, do Tivta 14 in do Skopja 22. Novost je tudi to, da bo iz Beograda v Ohrid poletelo tedensko 7 letal, Ohrid pa bo po nekaj letih imel spet povezavo z Dubrovnikom.

AKVARIJ V MARIBORU

Mariborski akvarij ima 39 bazenov s prostornino od 150 do 2000 litrov. V njih živi 80 do 100 vrst rib iz sladkovodnih in tropskih področij, 35 vrst rib iz Jadrana pa še redki tropski plazilci (liguani, varani, aligatorji, nilski krokodili), insekti, strupeni pajki in škorpioni.

Akvarij je odprt od 1. aprila do 31. oktobra vsak dan od 8. do 12. in od 14. do 18. ure.

KUMROVEC — ROJSTNI KRAJ JOSIPA BROZA TITA

Na obeh straneh Sotle, v Hrvatskem Zagorju in na Kozjanskem, je veliko lepih koticov, zanimivih gradov in graščin, ohranjenih in v ruševinah, cerkva z zanimivimi slogovnimi elementi in freskami... Tu je stara lekarna v Olimju in veliko je spomenikov iz najrazličnejših obdobij, od Krapinskega pračloveka do veličastnega spomenika kmečkim uporom. Tu je veliko toplic in hotelov pa tudi muzejev, najpomembnejši pa je Kumrovec, rojstni kraj Josipa Broza Tita.

V Kumrovcu, prijetni vasici, je Titova rojstna hiša urejena kot spominski muzej s predmeti in pohištvo iz časa, ko je Josip Broz tu preživel svoje otroštvo. V Kumrovcu je tudi velik spominski dom mladine in borcev.

Na bližnjih Trebčah, na kozjanski strani Sotle blizu Bistrice, se je Tito

večkrat zadrževal pri svojih sorodnikih (njegova mati je bila iz tega kraja). Tu je bil zlasti leta 1939 in 1940, ko so tu pripravljali poročilo za pomembno Peto partijsko konferenco v Zagrebu. Trije objekti spominjajo na tisti čas: Javerškova domačija, kjer se je rodila Titova mati in kjer je Tito preživel lep del svojega otroštva, zidnica in kašča, v katerih je Tito pogosto pisal svoja poročila in članke, v nekdanji tetini hišici, kjer se je Tito oglašal vselej, ko je prišel v Kumrovec, pa je urejen spominski muzej.

Vredni ogleda so v tukajšnji lepi in mirni, a zeleni krajini ob Sotli še Atomske Toplice, Muzej kmečkih uporov in spomenik v Stubici, Avguštinčičeva galerija v Klanjcu, soteska Zelenjak med Klanjcem in Kumrovcem, Muzej evolucije človeka v Krapini, Veliki Tabor pri Desiniču, grad Trakoščan, Olimje, Kozje, Svete gore nad Bistrico pa še muzej v Lepoglavi.

Kako priti z avtom ali vlakom v te kraje?

Z avtom skozi Celje in Mestinjce ter Podčetrtek (113 km iz Ljubljane) ali

skozi Brežice in Bizeljsko ter Klanjec (134 km iz Ljubljane). Z vlakom je vožnja takale: iz Ljubljane ob 8.31 do Grobelnega (10,18). Po desetih minutah naprej do Stranja (13,45) in čez četrt ure naprej v Kumrovec (14,32). V eno smer je 156 železniških kilometrov. Iz Ljubljane pa vozijo v Kumrovec tudi avtobusi; s tistim, ki pelje iz Ljubljane ob 11,30 in je v Kumrovcu ob 15,53, se boste peljali brez prestopanja.

Dolenjske Toplice (foto: Ančka Tomšič)

CVETOČE MESTO — PORTO

Že od 15. stoletja dalje vemo za Portorož. Janez Kapistran je namreč v tistem stoletju začel graditi samostan sv. Bernardina v sedanji Bernardinski rebri. Od nekdanjega samostanskega poslopja stoji le še njegov vitki stolp, najlepši okras novega portoroškega hotelskega naselja, imenovanega Bernardin.

Benediktinski samostan je bil ob majhni naselbini s cerkvijo sv. Lovrenca, tam, kjer so kasneje zgradili vilo Vesno, ki je bila konec prejšnjega stoletja pravzaprav prvo portoroško turistično prenočišče.

In še ena cerkva je bila v zvezi z benediktinskim samostanom, cerkva Madonna delle Rose, Marije rož. Za zgodovino Portoroža je krepko pomembna, saj mu je dala svoje ime...

Zgodovina pripoveduje ob Portorožu še o ozkotirni železnici, ki je vse tja do leta 1936 peljala od Trsta do Poreča, njen predor pa je še danes

uporaben, saj goje bližnji prebivalci v njem gobe. Pripoveduje o gostejši naselitvi kraja v četrtem desetletju prejšnjega stoletja, ko so tu zgradili vojaško okrevališče, pa o kemični tovarni, ki je pripomogla k vrednotenju morske vode; in nazadnje še o gradnji razkošnega hotela Palace v letu 1912. Palace je še danes — kljub številnim novim in imenitnim portoroškim hotelom — dovolj monumentalen in prijeten za bivanje domačim in tujim gostom.

Portorož je v primerjavi z bogastvom kulturno-umetnostne dediščine bližnjih mest Pirana, Izole in Kopra mlado mesto in mesto brez dragocenih pomnikov minulih stoletij. A je zato mesto z najmilejšim podnebjem ob slovenski obali, dolgi 41 kilometrov, ki sega od Debelega rtiča do Dragonje, sečoveljskih znamenitih solin in hitro rastoče Lucije.

Je mesto mnogih domačih in pred-

vsem mednarodnih tekmovanj, srečanj, posvetovanj, kongresov in zabavnih pa glasbenih prireditev.

Je eno od četverih slovenskih mest Forme vive. Portoroški kipi mednarodne Forme vive so za razliko od koštanjeviških lesenih, mariborskih betonskih in ravenskih železnih izklesani iz belega istrskega kamna.

V Portorožu, Italijani so med svojo okupacijo rekli Portorose — pristanišče cvetja, traja jesen dobesedno do pomladi; mandljevci in breskve cveto že februarja, prve jagode dozore aprila, v prvih majskih dneh pa češnje... Hribovito zaledje, sončno zavetje pa izredna lega ob mirni peščini severovzhodnega dela Piranskega zaliva ustvarjajo bujno rast subtropskega drevja in cvetja, zato je Portorož predvsem —

MESTO TURIZMA

Že podjetni Tržačani so konec preteklega stoletja spoznali ugodnost nje-

Najbolj svetovljansko slovensko letovišče, Portorož. V ospredju del kampinga in lucijskih solin

ROŽ

gove zavetne lege in prostorne peščine, vendar do priključitve k novi Jugoslaviji ni bilo tukaj nobenega napredka, nobenih novih hotelov, gostišč. Šele po letu 1955 so pričeli iz tal poganjati novi hoteli, restavracije, vile in Portorož se je prav kmalu pričel spremenjati v sodobno slovensko obmorsko turistično mesto. Slovenska Opatija mu rečejo mnogi in danes šteje že 5000 prebivalcev.

Najčesče žive tukajšnji prebivalci od turizma; 4500 ležišč je že v hotelih, zasebnih ležišč pa je letos že več kot 2500, kar pomeni, da se s tujskim turizmom ukvarja tukaj že dobrih 60 odstotkov prebivalcev.

Turizmu strežejo v Portorožu poleti z urejenimi plažami, vožnjami s čolni, jadrnicami, hidrogliserji celo do Benetk, zabavnimi in glasbenimi prireditvami v velikem in sodobno pa amfiteatrsko oblikovanem Avditoriju v okviru tamkajšnjega zavoda za turi-

zem. Portoroška noč z ognjemtom je že zelo znana prireditev pa pevski festival z melodijami morja in sonca z nazivom Zlata roža Portoroža; obe skrbno organizira Obalno kraška turistična poslovna skupnost Portorož in skrbi hkrati še za vrsto drugih prireditev. Potem je tu še veliko možnosti za izlete: v častitljivo 400 let staro Lipico, čudovito Postojnsko jamo in Škocjanske jame, starodavni Piran, k Cerkljanskemu jezeru, v Hrastovlje, kjer so dragocene freske, pa tudi v kraje ob bližnji hrvaški obali...

V Portorožu pa ni sezone zgolj v poletnih mesecih, pač pa se je zadnjih deset let razpotegnila čez vse leto. Pozimi prihajajo tujci in domači ljudje na dopuste, saj so takrat precej nižje cene kot poleti, ni snega in ne hlada, a je veliko miru in večnega zelenja.

Poleti in pozimi pa so ob Portorožu znane

SEČOVELJSKE SOLINE — VODNE NJIVE

Z nekdanjimi 508 hektari površine so bile svojčas druge največje soline v Jugoslaviji (za ulcinjskimi) in so dajale poprečno 20 tisoč ton soli letno.

Zavoljo želje Portorožcev po še večjem turističnem zamahu je sečoveljskih solin vedno manj, soli pa več, kajti tu prehajajo na polindustrijsko in industrijsko izdelovanje soli. Vedno manj je izhlapevalnih bazenov, črpalk na veter, obljudenih solinarskih hiš (na naši fotografiji vidite eno). Zgrajene so bile iz dobrega istrskega kamna, a je v mnogih že zamrlo življenje; danes stoje le še kot priče nekdanjega življenja in dela, z odkritimi strehami, okni brez stekel...

Solinarski romantični pejzaži jemljejo počasi slovo in tudi solinarskih uporabnih predmetov skorajda ni več: aret, to so posode za shranjevanje pitne vode v solinah, vrčev z dvema ročajema, značilnih solinarskih klobukov s širokimi krajci pa palmonov, to je orodje za pobiranje soli. Vodne njive od Portoroža prek Sečovelj do Savudrije bodo čez kakšno desetletje morda le še preteklost...

Potem bo pač treba kako drugače pridelovati znamenito solinško blato, ki mu v Portorožu uradno rečejo — fango. Že v knjigi škofa Tomassinija iz leta 1650 je odstavek o njegovem zdravilnem učinku pa o blagodejnosti slanice, slane kopeli. Takole je med drugim tamkaj zapisano:

»V bližini Pirana in Kopra so soline z zdravilnim blatom in vodo. Romarji k strunjanski cerkvi in k cerkvi sv. Lovrenca si oblagajo bolne dele telesa s slanim blatom, nakar se sončijo pod vročimi sončnimi žarki in se potem še skopajo v solinski vodi. Tako si romarji pozdravijo revmo in kožne bolezni.«

Razen tedanjih romarjev so bili »pacienti« sečoveljskega fanga tamkajšnji benediktinci. V analih je zapisano, da jih je kar precej bolehalo za debelostjo in vodenico, gihtom in revmo, skrofulozo in gnojnimi ranami. Potem so ubogali škofa Tomassinija in s fangom, slanico in soncem odpravljali bolezni.

Danes prihajajo v častitljivi hotel Palace, v katerem so njegove Terme dobile leta 1975 status naravnega zdravilišča, bolniki iz Zah. Nemčije, Švice, Italije, s Švedske, Norveške: s fangom, ki je pravzaprav edinstven ne le v Jugoslaviji, marveč v Evropi (le v nekaj krajih ob obalah Črnega morja v Bolgariji ga poznajo, a ne izkoriščajo), zdravijo tudi živčne, managerske, ginekološke in alergične bolezni. Pa s slanico seveda, ki jo tukaj pridobivajo zgolj naravno, dr. Stane Medved pa, ki vodi Terme, obiskuje Kitajsko, da bi se dodobra izpopolnil v akupunkturi in z mnogo uspeha odpravlja z iglami številne bolezni, previsok pritisk in tudi odvečne kilograme.

Portorož dobiva počasi podobo pravega, ne zgolj turističnega mesta. V njem je uprava piranskih solin, podjetja Droge tudi, tu so velika skladišča soli, zgrajena še v Napoleonovih časih in so takorekoč edino poslopje, ki mestu kazi videz. Tu je tudi zavod za raziskavo morja, nastali sta srednja in višja pomorska šola, obstaja pa tudi ribiška. Najpomembnejše podjetje je tu Splošna plovba Piran, ki je v Portorožu minulo jesen sezidala naj-sodobnejše upravno poslopje. Ob osvoboditvi je Splošna plovba imela le 44 let staro in 500 ton nosilnosti veliko barkačo Martin Krpan in kmalu zatem še nekoliko sodobnejšo in za 1320 ton veliko Gorenjsko. Potem je bilo ladij vedno več, leta 1974 jih je bilo že 20, ki plujejo po vseh morjih sveta...

V Portorožu imajo že nekaj mesecev tudi letališče, ki je odprto za mednarodni letalski promet in usposobljeno, da lahko sprejme letala s 40 potniki. Imajo — po piranskem — svoj pomorski muzej, ki ga je uredila Splošna plovba, v njem pa so lično izdelani modeli vseh slovenskih ladij, poimenovanih po slovenskih mestih, gorah in pokrajinah.

Že res, da največ Portorožcev živi od turizma, a mnogi odhajajo na vsakdanje delo tudi drugam, v Koper, Izolo, v tovarne, kot so Tomos, Mehanotehnika, Delamaris: so natakariji in mornarji, receptorji in strojniki, sobarice in delavke v tovarni za predelavo rib. Vsi družno rišejo sodobno in uspešno razvijajočo se podobo svojega mesta.

Foto: Janez Zrnec

SNEŽNIK

Vrh Snežnika je še v pozno pomlad prekrit s snegom

Bela pobočja — smučarski raj

V snežniškem gradu je edinstven muzej

Les je največje bogastvo

BELA BARV

Belokranjsko kolo

Slovenska noša je doživljala svoj razvoj v raznih obdobjih. Vendar se je kmečka noša občutneje preoblikovala v 19. stoletju, ko so se zrahljala pravila o stanovskih nošah. V tem obdobju se začne vedno bolj približevati mestni in postaja enotnejša. Tudi vidnejše zunanje poteze v noši, ki so ločevale prebivalce posameznih pokrajin med seboj, začnejo izginjati.

In kakšna je bila noša belokranjskih kmetov v preteklem stoletju?

Do sedemdesetih let 19. stoletja so se v belo nošo oblačili v dveh večjih pokrajinah, v Beli krajini in v Prekmurju, kjer se je na njunih mejnih območjih stikala s podobno nošo Madžarov in hrvatskih Zagorcev. Prav bela noša je Slovence najbolj vezala z drugimi slovanskimi ljudstvi, pri katerih je bila v tistem času enaka ali podobna.

Žensko nošo, ki je bila dvodelno krojena, so sestavljali rokavci in krilo na pas, dopolnjevala so jo različna pokrivala in obuvala. Pri rokavcih iz Poljanske doline so prednji in zadnji stare krojili na rami scela kakor kimono, z značilnim širokim ovratnikom. Od srede stoletja je bil kroj teh rokavcev nekoliko poenostavljen. Ovratnik so zložili v drobne gube, oba stana sta se skoraj prilegala telesu. Z žametom obrobljene rokavce so v drugi polovici prejšnjega stoletja nosile le

BARVA, A SLOVANSTVA

še neveste. Drugod po Beli krajini so nosile žene vsaj od srede stoletja — od takrat imamo na voljo primere — rokavce, ki so imeli na rami med prednjim in zadnjim stanom vшит štirioglat kos blaga. Oblika rokavov je bila bodisi trapezna ali pravokotna, širša ali ožja. Takšne rokavce so nosile ženske v Vinici in Adlešičih ter v metliški okolici. Belokranjice so rokavce okraševale z vezenino. V metliško-podzemeljski okolici so jih vezle s črno ali rdečo nitjo, Viničanke in Adlešičanke pa v modri, oranžni in rdeči barvi.

Krila so bila krojena iz štirih pol platna, na pas. V pasu so bila drobno nagubana. Delovna in praznja krila so do srede stoletja krojili iz grobega domačega platna. Le-to je začelo v drugi polovici stoletja, predvsem v Poljanski dolini in metliški okolici, zamenjevati bombažno blago, imenovano vales, ki je bilo progasto tkano. Revnejše ženske so kupovale vales le za zadnjo stran, spredaj, kjer so imele predpasnik, pa so imele všito platno.

Spodnja krila so prišla v navado šele proti koncu stoletja. K belokranjski noši iz druge polovice 19. stoletja so sodili tudi predpasniki iz domačega ali kupljenega blaga. Predpasnik poljanske neveste je bil iz svetlo zelenega tenkega polvolnenga blaga. Viničanke in Preločanke so predpasnike,

prav tako kot rokavce in krila vezle z modro nitjo.

Pokrivala so se zelo razlikovala. Omožene ženske v Poljanski dolini so nosile na spletenih in s črnimi volnenimi trakovi zviti laseh koničasto platneno kapo s čipkami — pocelj. V Vrhovcih so starejše ženske nosile iz črnega in belega bombaža kvačkano kapo — juglo. Na metliško-podzemeljskem področju so nosile jalbo, podobno zvijački alpskega območja, ki je bila na prvi strani črno vezena, medtem ko je bila adlešička vezana rdeče in modro. S Hrvatskega je zašel v kraje med Adlešiči in Črnomljem glavnik, pravokotno, rdeče tkano pokrivalo z belimi resicami, čez katero so si ženske pokrivalo pečo. Vsa ta pokrivala so sredi stoletja začele izpodrivati raznobarvne rute.

Med kite, ki so bile najbolj splošna dekliška pričeska, so si vpletale raznobarvne trakove. Sredi 19. stol. so si pritrjevale puntke — koščeno ali medeninasto sponko. V Poljanski dolini so si neporočene ženske spletale lase v dve kiti, ki so jih prepletale z dolgimi rdečim volnenim trakom. Trak so zavile na glavi v obliki venca in pritrile z iglo tako, da so trakovi padali na tilnik v številnih pramenih.

Značilno oblačilo, ki so ga nosile ženske predvsem v Prekmurju in Beli krajini, so bile brezrokavne jope in kožuhi z rokavi ali brez njih.

Brezrokave kožuhe so krojili iz treh stanov: zadnjega in dveh sprednjih. Škricarji, kakor so jih imenovali, so se v pasu tesno prilegali, od pasu navzdol pa so bili zadaj močno razširjeni s tremi všitimi deli. Te kožuhe so najdlje nosili v Vinici, poznali pa so jih gotovo tudi drugod po Beli krajini. Kožuhi so bili obšiti s kožuho-vino in gladko ovčjo ali kozjo kožico, prek katere so vezli ravne črte, valovnice in cikcakaste proge z raznobarvnimi nitmi.

Okrog pasu so si Belokranjice pripasovale daljše volnene progasto tkane pasove, navadno iz oranžno rdeče in črne volne. Metličanke so takšne pasove že okrog leta 1830 zamenjale s kupljenimi, ki so se spredaj zapenjali s kovinsko sponko.

Moški so imeli v Beli krajini do sedemdeset let 19. stoletja še zelo splošno bele platnene hlače, pozimi pa so hodili v dolgih, ozko prilegajočih se hlačah iz belega domačega sukna, ki so bile na stranskih šivih in spredaj pošite z modrimi vrvicami.

Neporočeni moški iz Poljanske doline v Beli krajini so nosili za praznje dni srajce iz tanjšega platna. Proti sredini stoletja so si začeli prepasovati srajce s pasovi. Povrh srajce so nosili telovnike iz belega, finejšega sukna z gumbi iz medenice ali iz grobega lodna. V Poljanski dolini so oblačili telovnike iz modrega sukna ali laž-

jega volnenega blaga, krasili so jih s črnimi vrvicami.

Najbolj priljubljeno pokrivalo so bili črni polsteni klobuki. Svojevrstno pokrivalo je bila okrogla kapa iz rdečega sukna, okrašena s črnim volnenim trakom ali vezenino iz ponarejene svilene vrvice, kakršne so nosili v Poljanski dolini.

Moški so se radi oblačili v bele, do kolen segajoče suknje iz domačega sukna, povrh njih pa so imeli ogrnjene raznobarvne suknjiče.

Takšna je bila belokranjska kmečka noša prejšnjega stoletja, ki se je začela v tem stoletju, zlasti po drugi svetovni vojni močno spreminjati. Oblačilna omika slovenskega kmeta se je v tem obdobju zelo dvignila. Nenehno izboljševanje kmetove življenjske ravni, povečani medsebojni stiki in njegova od dne do dne večja razgledanost so spreminjali njegov odnos do oblačenja in so vplivali, da je vse hitreje prevzemal sodobnejše poteze oblačenja. Zato so si spremembe v kmečki noši iz dneva v dan hitreje sledile, razlike v oblačenju med kmečkimi in mestnimi prebivalci pa so bile vedno manj očitne.

SRAMOTILNE KAZNI

Prepirljivci se vedno najdejo. Vselej nadejo kaj, kar jim ni pogodu in začno špetir. Saj jih poznamo, mar ne. Vendar pa obstaja razlika med prepiri včeraj in danes. Nekdaj so bile namreč prepirljive ženske za prepir strogo kaznovane, danes pa bi jim kazen tudi ne škodovala, čeprav smo jo že dolgo tega odpravili. Kazni so bile v teh primerih kar se da nazorne in svarilne hkrati, sodile pa so v takomenovane sramotilne kazni.

V zgodovini sodstva srečamo ničkoliko sramotilnih kazni, ki naj bi učinkovale tudi na nekaznovane. Najpreprostejša vrsta sramotilnih kazenskih pripomočkov so bili neke vrste obroči, pritrjeni na zid rotovža ali kam drugam. Na te obroče so privezali obsojence. Ti so bili tu izpostavljeni še javnemu sramotenju, kar je bila zagotovo za marsikoga hujša kazen sama.

Obroč in pranger sta si v sorodu. Pranger je namreč sestavljen iz kamnitega podstavka in stebra. Steber je bil prizmatičen ali okrogel in na vrhu zaključen s kroglo. Takšni stebri so stali še v prejšnjem stoletju marsikje v Sloveniji. Poznavalci navajajo, da so bili v Motniku, Rajhenburgu, ki se mu danes reče Brestanica, pa na Ptujski gori, v Vačah, v Krškem, v Rečici in celo v Ljubljani.

Še v začetku tega stoletja je stal v Krakovem pri Ljubljani oziroma današnjem križišču med Krakovsko in nekdanjo Klandrovo ulico meter visok kamen, ki so mu rekli »na prangerju«.

Posebno hudi so bili svojčas v Ljubljani na peke in mesarje. Če niso mesili dober kruh ali pa, če ga niso prav stehali, so jih krepko kaznovali. Zanje je bila pripravljena sramotilna kletka. Tam blizu Čevljarskega mostu pa so jo včasih spuščali v Ljubljanico. Od časa do časa pa so v kletko vtaknili tudi kakšnega drugega obrtnika, ki se ni držal pravil in delal v škodo meščanom.

Bila pa je za peke še posebna sramotilna klop sredi mesta. Na tej so morali sedeti ob tržnih dneh vsi tisti, ki so se kakorkoli že prekršili čez red in postavo. Brez dvomov so se jim opeharjeni kupci, dobro oddolžili. Škoda je le, da tudi danes ne uvedemo kakšno učinkovito kazen zoper vse tiste, ki delajo v škodo kupcev. Vrsta teh bi ne bila tako majhna.

V Kranju pa so imeli posebno kazen za mesarje. Te, ki so delali bolj po svoje in se niso držali dogovorjenih tržnih predpisov pred sto in več leti so priklenili na posebno mesarsko znamenje. To je bilo v obliki črke T. Za-

Trlica (iz arhiva Slovenskega etnografskega muzeja)

nimivo je, da so ponekod uporabljali za mesto kazni celo križe. Tako so morale nezakonske matere na Koroškem stati z otrokom v naročju pred križem, ko so hodili ljudje v cerkev.

Med sramotilna sredstva sodi tudi trlica ali klada. Trlici so nekateri rekli tudi gosli, čeprav nanje ni bilo mogoče igrati. Pa tudi k petju niso nikogar spravile, nasprotno, tistega, ki je bil vanje vklenjen je minilo vsakršno veselje do petja in igranja. Trlica je sestavljena iz dveh desk, med katerima so tri odprtine za vrat in obe roki. Obsojencu so trlico nataknili na vrat in mu zraven priklenili še roki. Iz takšnega krepkoategnjenege ovratnika si nihče ni mogel izviti, pa če je še tako poiskoval.

Še trša oziroma težja pa je bila klada. To so uporabljali za vklenjanje nog, izjemoma pa tudi za vrat in obe roki.

Uvodoma so omenjene prepirljivke. Trlica je bila kot nalašč zanje. Poznali so celo vrsto različnih trlic — za različne primere, v katere je bilo moč vtakniti tudi dve sprti ženski, drugo nasproti drugi. Si lahko predstavljate kakšen prepir se je začel šele potem, ko sta bili obe bojevnici skupaj vklenjeni?

Trlica je bila namenjena tudi tatovom. Tem pa so za dodatek obesili na hrbet še razne predmete, ki so jih ti nakradli.

Kakšne kazni so predpisovali in za kaj vse, pove zgovorno tudi primer s kranjskega sodišča. V okolici Kranja so dali v klado fanta, ki je zapeljal in nato zapustil dekle. Pa ne samo njega, tudi dekletu so vklenili poleg in oba pustili tako pred cerkvijo. Kako dolgo sta bila tam in kaj se je iz tega »izcimilo« viri ne navajajo.

Pa še nekaj velja omeniti — sramotilne kamne, ki prav tako sodijo med sramotilne pripomočke. Te so obešali ženskam za vrat. In to ne vsem po vrsti, da se razumemo, pač pa le tistim, ki jih je sodišče obsodilo za kaj, kar so naredili napak. V Kranju, pa smo spet tam, so sramotilne kamne obešali predvsem obrekljivkam, ki so se morale s kamni za vratom še sprehoditi med ljudmi.

KOLEDAR NA DEŠČICI

Gradiva, pomembnega za dokumentacijo ljudskega življenja na slovenskem etničnem ozemlju je shranjenega in zbranega v Slovenskem etnografskem muzeju v Ljubljani presenetljivo veliko. Marsikateri omenjenih sramotilnih pripomočkov je med »zakladi« tega muzeja. In ker smo omenili sramotilne kazni, omenimo še posebno meter dolgo leseno deščico, ki na videz niti ni kaj posebnega, pa kljub temu je. Je namreč ena izmed zelo starih pratik in sodi prav tako kot trlica in drugo omenjeno med tako imenovane pravne starine. K le-tem uvrščajo etnologi razne vrste lesenih dokumentov kot so denimo: rovaši, rabuši ali roši, špani in lesene pratike. Vsi ti predmeti so bili pred nekaj sto leti močno razširjeni po Evropi, nekateri pa so se še do nedavna uporabljali pri nas.

Janez Vajkari Valvazor omenja v enem svojih del uporabo rovaša za štetje glasov pri župniških volitvah v več slovenskih krajih. Rovaši so namreč imeli najčesče vlogo »zadolžnic«, lahko pa bi jih primerjali tudi z današnjimi menicami, kreditnimi pismi ali celo z obveznicami. Kot kupujemo danes na račun kreditov so tudi nekdanj dajali na up. Krčmar in trgovec sta beležila upnike v posebno knjigo, včasih pa je prišla prav tudi posebna tabla. Na tej je bilo točno zapisano, koliko je kdo dolžan. Podobno vlogo so igrali tudi rovaši, le da so na te s številkami beležili ali zarezali dolžnikovo vsoto oziroma število dolžnih predmetov.

Pri dvodelnem rovašu pa so »izumitelji« predvideli celo varnostni ukrep. Dvodelni rovaš v obliki palice ali deščice so namreč, ko so nanj zapisali dolžnikov dolg lepo preklali na dvoje. En del je imel upnik, drugi dolžnik. Tako je bila goljufija izključena, saj številki ali zarez ni bilo mogo-

če zbrisati ali pripisati; v tem primeru se oznake ne bi več ujemale.

Med lesenimi dokumenti oziroma pravnimi starinami so zanimive tudi špane. Te so bile kovinske. Vsaka takšna štiriogla kovinska ploščica je imela vtisnjeno hišno številko in začetnice njenega gospodarja. Ta pa je lahko dajal špan kot zadolžnico za plačilo enega delovnega dne težakom, ki jih ni izplačal takoj »na roko«. Lepa reč, takšnele plačevanje s pločevinastimi ploščicami, kajne.

Pa se vrnimo še za hip k stari pratiki. Našli so jo 1899 leta v Višnji gori. Kako je zašla tja ali pa je bila tam »doma« ni znano, ve pa se, da ta meter dolga deščica predstavlja kmečko pratiko, lahko pa bi rekli tudi meter dolg koledar. Na njenem spodnjem delu so zarezani dnevi. Leto, ki ga je označevala ta deščica, ni natančno ugotovljeno. Le v toliko, da je šlo za prestopno leto in da prihaja tako v pošteve 1568., 1604., 1756 ali 1824. leto. Verjetneje gre za eno starejših. Dnevi so na tem koledarju označeni s posebnimi znamenji, nedelje pa s križci. Nekateri dnevi so celo ilustrirani in to z možički in z živalmi...

In ker smo že pri Slovenskem etnografskem muzeju se pomudimo za hip še pri eni »starini«. Ta je bila skoraj obvezen del poročne bale. Da pa je prišlo do prevažanja bale je moral nekdanji kmečki fant ali dekle presedeti na trnjih še marsikatero urico. Poročne šege so namreč terjale sovjevrstne reči, O njih bi se dalo napisati več knjig, toliko različic obstaja na slovenskem.

PETO KOLO

Začelo se je s snubljenjem. Čas ženitve je bil nekdanj določen po koledarju — med tremi Kralji in polejnico, redkeje pa so se pari odločali za poroko jeseni, ob svetem Martinu. Joj tistim vsem, fantom in dekletom, v katerih se nihče ni poročil. Tako so imeli v Prekmurju v nameček za pravo poroko namišljeno. Rekli so ji borovo gostuivanje. To je vselej spremljal še karneval, v katerem so se pojavili vsi tisti, ki sodijo tudi k pravi poroki.

Še nekaj pride pred snubljenjem — vasovanje. Prenekatero narodna pesem ga opeva. Da pa bi se dekle in njeni starši privadili na snubca, je prišel le-ta na dekletov dom s spremstvom. Po uslišani snubitvi, ki ji prav tako ni manjkalo spremljajočih šeg, je pogovor obvezno nanesele še na doto. Marsikatero dekle je ostalo brez moža, ker je bila hiša prerевна, dota, ki jo je nosila s seboj pa premajhna. Zgodilo pa se je tudi to, da so bili nekateri starši dokaj nezaupljivi do ženinov. Ti so se odločili za ugotavljanje ženinovega premoženja kar na »licu mesta« in šele potem spregovorili o doti neveste.

Če izpustimo čas zaroke — ta je v glavnem veljala nekako od tedaj, ko sta bila ženin in nevesta oklicana pa do poroke — potem je pred nami že čas svadbe. Tej ponekod rečejo tudi ženitba, pir, ohcet, kakor kje, povsod pa je ta povezana s pravim pravcatim »obredom«. Posebno dejanje v tem je prepeljevanje nevestine bale. Tudi ta poteka iz kraja v kraj drugače, skupno pa ima preskakovanje ovir. Te morajo balarji, kot se reče tistim, ki vozijo balo, premagati, če sploh hočejo naložiti balo. K bali sodi skoraj obvezno poslikana kmečka skrinja, zibka, kolovrat, križ, centiš, postelja, kmečko orodje in še kaj. Za zadnjim vozom pa je najčesče privezana še krava.

Ko je bilo končno že vse naloženo in so radovedne ženske že pripomnile svoje na račun bale pa je prišlo na vrsto še tisto najvažnejše. Konji niso smeli potegniti dokler na vozu ni bilo tudi »peto kolo«. Eno teh imajo ohranjeno tudi v Slovenskem etnografskem muzeju. Ni bilo nujno, da je bilo to pravo kolo, včasih so namesto tega vrgli na voz rešeto, koleselj ali kaj drugega, okroglega. Potem, ko je bilo peto kolo na vozu je mati prinesla za na pot še hlebec kruha ali pogače in kolona je lahko odšla na pot...

Darinka Kladnik

Slovensko društvo »Lastovka« iz Ingolstadta, ZR Nemčija, je ob smrti predsednika SFR Jugoslavije Josipa Broza Tita izdalo posebno številko svojega društvenega glasila

ŠVICA

ZA TITOM JE ŽALOVALA TUDI ŠVICA

4. maj 1980, ko so švicarske radijske in televizijske postaje prekinile program in sporočile, da je umrl predsednik SFR Jugoslavije Josip Broz-Tito, je datum, ki ga nihče ne bo pozabil, ne naši ljudje na začasnem delu v tej deželi, ne tukajšnja javnost. Bil je to težek udarec za vse naše ljudi, ki so sicer po radijskih sprejemnikih iz domovine vse zadnje mesece budno spremljali potek predsednikove bolezni, ki pa so globoko v srcu nosili sliko Tita kot neminljiv lik svobode in domovine, kateri so prav v teh težkih dneh dokazali globoko ljubezen in neomajno zvestobo.

Od nedelje naprej, ko je svet zvedel za žalostno novico, so se naši ljudje ne-nehno zbirali v krajih, kjer žive in delajo, in v društvih, na jugoslovanskih diplomatsko-konzularnih predstavništvih pa so že prvi dan odprli knjige žalosti. Vanjo se je na generalnem konzulatu v Zürichu že prvi dan vpisalo okrog

1500 ljudi, tisoči in tisoči pa v dneh za tem, naši in tuji državljani, predstavniki švicarskih zveznih, kantonalnih in komunalnih oblasti, političnih strank, predstavniki tujih diplomatskih predstavništav v Švici, podjetij, ki zaposlujejo naše delavce, ki poslovno sodelujejo z jugoslovanskimi organizacijami združenega dela. Pred jugoslovanskim generalnim konzulatom v Zürichu so stali avtobusi z našimi delavci, vse dni od jutra do večera dolge vrste, cele družine z otroki, tiho in potrpežljivo so ljudje čakali, da se poklonijo pred sliko dragega predsednika.

Naše ljudi je bilo v teh dneh lahko prepoznati, hodili so sklonjenih glav, zamisljeni, objokanih oči.

»Topovski strelji in zvonjenje zvonov je spremljalo dolge vrste ljudi, ki so se danes tiho in s solzami v očeh poslavljali od našega dragega predsednika na njegovi poti iz Ljubljane do Beograda. Nas ni bilo med njimi, da bi mu izkazali poslednjo čast. Zato se bomo sestali v tujini...« je pisal SPD Triglav svojim članom. Ne le pri Triglavu, najstarejšem slovenskem društvu v Švici, v dneh med 4. in 10. majem se je odvijalo okrog šestdeset komemorativnih slovesnosti po vsej Švici — pri vseh jugoslovanskih društvih, slovenskih in jugoslovanskih dopolnilnih šolah, pri kegljačih, smučarjih, društvu ribičev, pri Soči v Schaffhausnu, Sloveniji iz Ruetija, Štajercih iz Kreuzlingena, slovensko besedo pa je bilo slišati tudi na švicarski televiziji, ki je prenašala žalno slovesnost slovenskega društva Planika iz Winterthura. Da bi se še posebej oddolžili, so otroci slovenske dopolnilne šole po končani komemoraciji v Schaffhausnu, recitali pesmi o Titu, druge so nastopili otroci jugoslovanske dopolnilne šole, pevski zbor Soča Schaffhausen je pripravil poseben žalni spored, dramska sekcija SPD Triglava Zürich je brala odlomke iz Titovih govorov, recitacije pa zaključila z besedami »... o ljubezni naši govorijo naj — dela!«

»Še nikoli prej ni bila Jugoslavija tako enotna kot sedaj«, je govorila švicarska televizija, ki je posvetila vrsto oddaj novi Jugoslaviji in Titovemu življenjskemu delu in še nikoli prej ni tukajšnja javnost slišala toliko o Jugoslaviji kot v tem tednu, ko so se dolgi članki dan za dnem vrstili tudi v švicarskem dnevnem časopisu.

Zato ni bilo le naključje, da so številna podjetja nudila našim ljudem plačan prost dan za žalovanje, da so mnogi lastniki dvorani, kjer so se odvijale komemoracije, dali le-te na voljo brezplačno. In ni naključje, temveč spoštovanje in priznanje, da so 8. maja, ko je švicarska televizija prenašala celoten potek pogrebnih slovesnosti iz Beograda, ne samo naši ljudje spremljali predsednika na njegovi poslednji poti, temveč tudi mnogoštevilni domačini. Spremljali so velikega sina Jugoslavije, Josipa Broza-Tita, prvoborca za svobodo, enakopravnost in mir med narodi vsega sveta, spremljali so Tita, o katerem govore kot o zgodovinski osebnosti, ki ni ustvarjala le jugoslovanske, temveč svetovno zgodovino.

Breda Stepič-Cechich

OTROŠTVA NI IMEL LEPEGA, SANJAL JE O BOLJŠEM, LEPŠEM ŽIVLJENJU...

Tako so pripovedovali otroci v Unterbergu, v nedeljo 18. maja, na njihovi deveti tradicionalni prireditvi »Slovenski otroci vabijo«, katero so posvetili očetu cicibanov, pionirjev in mladine, Josipu Brozu Titu, in s katero so skupaj s starši in člani slovenskih društev v Švici proslavili dan mladosti, 30-letnico samoupravljanja in 35-letnico osvoboditve.

Spored, ki so ga pripravili skupaj z učiteljicami slovenskih dopolnilnih šol Marjeto Kobe, Bredo Tušek, Mileno Magdič, Darinko Koricki, Jožico Penca, Barbaro Smrekar, Marinko Čurič, Ano Humar, Vido Seljak in Tanjo Zajec, je trajal od desete do dvanajste ure, spremljala sta ga tudi jugoslovanski generalni konzul Gustav Kranjc in jugoslovanski konzul v oddelku za kulturo in tisk Sonja Ledinekova. Na odru pod Titovo sliko, sredi pomladanskega cvetja, znanilca mladosti, so tekale besede o Titu, njegovem otroštvu, njegovem boju, o Titu partizanu, osvoboditelju, voditelju, graditelju nove domovine, očetu. Z velikim napisom HVALA TI, TITO, z besedami »Radi Te imamo, hvala Ti za vse, kar si za nas storil, borili se bomo naprej, po Tvoji poti, poti miru, sreče in blagostanja, mi cicibani, pionirji, mi učenci« so ga otroci ponosno počastili.

Prireditve se je udeležilo okrog štiristo ljudi iz raznih delov Švice; društvo SPD Triglav, pod okriljem katerega se ta proslava vsako leto odvija, je učiteljice nagradilo s šopki cvetja, nad sto otrok pa je v spomin na ta dan prejelo Titovo fotografijo z njegovim osebnim posvetilom, namenjenim otrokom dopolnilnih šol v Švici.

Breda Stepič-Cechich

ŠVEDSKA

MINUTA MOLKA ZA TOVARIŠA TITA

Člani društva Planika v Malmöju smo spremljali bolezen tovariša TITA z upanjem, da jo bo premagal kot ostale težave. Tako smo bili navajeni njega in njegovih uspehov, da se nam je zdelo nemogoče, da bi ga izgubili. Toda pričakovali smo preveč in vest, da je tovariš TITO preminil, nas je prizadela.

Skupaj z vicekonzulom Antonom Andželkovičem s konzulata v Malmöju se nas je zbralo v društvenih prostorih okoli 50 članov društva. Predsednik društva Jože Myndel je prebral o trdem življenju tovariša TITA in o delu, uspehih in njegovi pomembnosti za Jugoslavijo. Z eno minuto molka smo se mu hoteli zahvaliti za vse njegovo delo, kar pa je seveda nemogoče. Vicekonzul nam je nato poročal o ganljivem slovesu voditelja Jugoslavije, ki je ponovno pokazal, da se ljudje zavedajo, kaj so izgubili z izgubo predsednika Jugoslavije.

IZ ŽIVLJENJA SKD IVAN CANKAR V HALMSTADU

V mesecih, ko se je narava počasi prebujala iz zimskega mrtvila, so se razgibale tudi sile v društvu Ivan Cankar v Halmstadu na Švedskem. Odbor se je redno sestajal in pretresal organizacijske načrte ter razpravljal o novih predlogih za delo društva.

Lepo smo proslavili dan žena. Pod vodstvom rojakinje Roze Knez in Urške Mori so »Samorastniki« iz društva pripravili lep kulturni spored s pevskimi in recitacijskimi točkami in simboličnim prikazom, kako se je godilo materi, ko še

živetje za Slovence na zahodni obali. Takrat smo dokončali naše balinišče, imeli pa smo tudi lep kulturni spored. Obiskali so nas tudi člani sosednjega društva France Prešeren iz Göteborga, ki so nas počastili z ubrano pesmijo, z njimi pa smo se pomerili tudi v nekaterih športnih tekmovanjih. V kulturnem sporedu so seveda sodelovali tudi naši »Samorastniki«, v balinarski tekmi pa so poleg naših sodelovali še balinarji iz Göteborga, Oskarströma in jugoslovanskega društva iz Halmstada. Tekmovanja so bila tudi v namiznem tenisu.

Za razvedrilo so poskrbele »Lastovke« iz Landskrone.

M. H.

»Tito je osvobodil našo rojstno domovino; za vedno jo je iztrgal iz klavrne betajnovske neobgljenosti in jo trdno zasidral v središču velikega sveta, malim in velikim enakopravno ob bok. V socialistično samoupravljanje, v to uresničenje sanj vseh hlapcev Jernejev, v neuvrčenost in neodvisnost in nenehni boj za mir povsod v svetu — v vse, kar naša stara domovina danes predstavlja in je — še kar naprej zvenijo besede našega narodnega pesnika o Titu, ki je vse to začel in zmagovalno omogočil: »Vojsko je ustvaril iz nič, prešinel jo z duhom je novim, da bila mu je v roki blisk, ki sine, udari, izgine, povsod pri-

Slovensko kulturno društvo »Planika« iz Malmöja na Švedskem, je tudi letos slovesno proslavilo 8. marec, Dan žena. V kulturnem sporedu so sodelovali učenci slovenske dopolnilne šole, moški pevski zbor »Planika«, recitatorji in instrumentalisti

V maju sta na Švedskem proslavljala srebrno poroko Zvonka in Ivan Nabernik iz Hälsvede. Še veliko srečnih skupnih dni jima želijo prijatelji iz Landskrone!

ni bilo gospodinjskih strojev. Imeli smo tudi nekaj filmskih predstav, najbolj pa smo tudi veseli filma po Prežihovem Vorancu Ljubezen na odoru. Vendar pa moram omeniti, da bi bila udeležba lahko boljša.

Sledil je čas, ko smo skrbno spremljali bolezen predsednika Tita. Otroci so še naprej vadili svoje pesmi in recitacije, tako da lahko danes nastopajo ob vsaki priložnosti, če je treba. Odrasli pa so se lotili obnove fasade doma in drobnih opravil okrog stavbe, ki nam pomeni »slovenski dom«. Urejevali smo tudi precej zapuščeno okolico, zasadili in uredili grede s cvetjem ter urejali prostor pred domom. Največ dela pa smo v zadnjem času vložili v ureditev novega balinišča.

Smrt maršala Tita je bridko odjeknila tudi med nami. V posebej pripravljeni žalni dvorani smo se zbirali tiste dneve, vpisovali smo se v knjigo žalosti in se skupno z ostalimi jugoslovanskimi izseljenci v Halmstadu udeležili skupne komemoracije, na kateri so nastopili tudi naši »Samorastniki«. Naši člani so v Titov sklad za štipendiranje mladih delavcev zbrali prek 1100 kron. Žalost nad izgubo predsednika Tita so prihajali izražati še teden dni po pogrebu.

Dan mladosti je bil ponovno lepo do-

KANADA

SPOMINSKA SLOVESNOST V TORONTU

V Torontu je bila v sredo, 14. maja ob 8. uri zvečer spominska slovesnost ob smrti predsednika SFRJ Josipa Broza Tita, ki so jo priredila slovenska društva iz Toronta, Hamiltona, St. Catharinesa in Kitchenerja. Slovesnost je bila v salonu »Dubrovnik« na ladji Jadran.

Na slovesnosti se je zbralo nekaj sto ljudi iz Toronta in okoliških mest, ki so tudi z udeležbo na tej slovesnosti dokazali svojo patriotsko naklonjenost Jugoslaviji. V manjši meri so bili prisotni predstavniki slovenskih društev v Torontu, zato pa je bilo več posameznikov. Po kanadski in jugoslovanski himni je spregovoril predsednik Kanadsko-slovenske skupine za kulturne izmenjave, nato je zapel pevski zbor Majolka iz Hamiltona, recitiral je dr. Anton Kacinik, pesem je ob spremljavi Matije Lebarja zapela Marija Ahačič-Polak, o predsedniku Titu in izseljencih pa sta spregovorila prof. Ivan Dolenc in Anton Kukovica.

Ivan Dolenc je v svojem literarnem govoru med drugim dejal:

čujoča kot zrak in vedno nevidna kot veter.«

O odnosu izseljencev do Tita pa je med drugim dejal:

»O vsem tem smo žive priče tudi mi sami, izseljenci iz Jugoslavije, ki občasno obiskujemo staro domovino. Njene meje so nam vedno odprte kot dobrodošlim sinovom in hčeram, ne glede na to, kdaj in kako smo odšli v svet... Nemalo nas je tukaj v dvorani, ki nam je Tito dal brezplačno šolanje in poklice. Hvaležni smo mu za to. Nemalo nas je tukaj, ki nam je prav on dal razlog, da danes s ponosom rečemo, da smo prišli iz Jugoslavije. Pokazal nam je tudi, kaj je pravo bratstvo naših narodov, kaj je narodna enakopravnost, kaj je naša živa, ustvarjalna dediščina.«

Ivan Dolenc je za tem spregovoril še o Louisu Adamiču, kot prvemu človeku, ki je ameriško in sploh vso angleško svetovno javnost seznanil z jugoslovanskimi partizani in njihovim voditeljem Titom, ter s pisateljem, ki je Tita opisoval v številnih člankih in knjigah.

Nekaj misli je za tem spregovoril tudi Franc Kukovica, predsednik odseka št. 12 »Novo mesto« in član glavnega odbora Vzajemne podporne zveze Bled, iz

St. Catharines. V svojem občutenem govoru je med drugim poudaril:

Dana mi je dolžnost, da v imenu članstva odseka št. 12 »Novo mesto« in glavnega odbora V. P. Z. Bled izrazim nekaj misli ob nedavni smrti predsednika Josipa Broza Tita, velikega državnika in voditelja, ki je s svojim bogatim življenjem in delom ter brezmejno ustvarjalnostjo vplival na bistvena dogajanja v sodobnem svetu. Danes je znan po vsem svetu, saj ga ne poimenujejo zastoj »državnik sveta«, njegovo ime pa je v velik ponos tudi nam izseljencem, kanadskim Slovencem, ki smo zbrani v okviru tega društva. Vrednote, ki jih je uveljavljal

ves svet v času njegovega vodenja. Danes smo mu vsi hvaležni, da živijo sinovi slovenske matere tudi v domovini veliko lepše življenje in da je pokazal vsem pot v še lepšo prihodnost.

Od nas se je poslovil velik človek. Med nami in našimi predniki v izseljenstvu ni bil znan samo kot predsednik socialistične Jugoslavije. Že naši predhodniki, ustanovitelji V. P. Z. Bled in njenih posameznih odsekov so vedeli za boj, ki so ga vodili jugoslovanski narodi in narodnosti pod Titovim vodstvom proti italijanskemu in nemškemu okupatorju in njegovimi domačimi sodelavci za popolno nacionalno osvoboditev ter

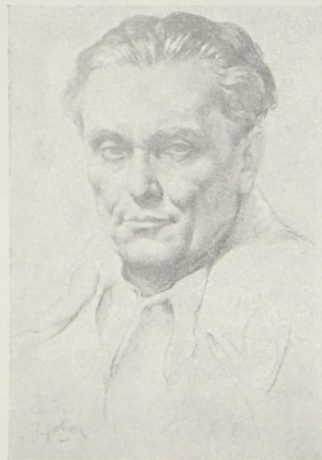
pol droga zastave SR Slovenije, Jugoslavije in Avstralije ter naš klubski prapor. Te zastave so visele tako vse dni do sončnega zatona. V soboto 9. maja smo imeli društveno komemoracijo v prostorih društva. Prihajali so ljudje iz raznih krajev, oblečeni v temne obleke. Vzdušje je bilo moreče, naša žalostna srca so zapolnjevale Mozartove melodije. Na odru je bila slika maršala Tita, ob njej so stražili naši otroci, resno smo spremljali govore, čeravno naši najmlajši niso povsem dojemali naše žalosti.

Dvorano je napolnilo okoli tristo obiskovalcev. Ob prvih zvokih naše himne je nastala moreča tišina. Dvignili smo se

SPOMINSKA SVEČANOST

OB SMRTI PREDSEDNIKA S.F.R. JUGOSLAVIJE

JOSIPA BROZA TITA

JOSIP BROZ TITO
1892 - 1980

Prva stran skrbno pripravljene vabila na slovesnost v spomin Josipa Broza Tita, ki je bila 14. maja na ladji »Jadran« v Torontu

Posnetek s komemoracije v spomin jugoslovanskega predsednika Tita v prostorih Slovenskega društva v Sydneyu

s svojim dolgoletnim delovanjem doma in v svetu, so bile vedno z navdušenjem sprejete tudi med nami, krepile so našo narodno zavest. S ponosom smo pripovedovali, da smo pripadniki naroda, ki je v pravi meri zaživel šele v novi Jugoslaviji, pod vodstvom sedaj že pokojnega tovariša Tita.

S prihodom v to deželo nismo prinesli s seboj samo značilnih navad, šeg, običajev iz zakladnice slovenske kulturne zgodovine, temveč tudi bogate delovne izkušnje in kvalifikacije, ki smo jih večina pridobili doma — že v času Titovega vodenja. Te izkušnje so nam mnogo pomagale, da smo se lahko hitro vključili v življenjske tokove naše nove domovine, Kaadne. Postali smo važen člen v kanadskem etničnem mozaiku in mnogo pripomogli k razvoju te dežele. S svojim poštenim odnosom do dela in pristopom k raznim problemom, ki so bili postavljeni pred nas in tudi uspešno rešeni, smo se postopoma le uspeli uveljaviti. Le kot dobri Kanadčani smo lahko uspešno uveljavljali Titovo vizijo o dobrih sinovih Jugoslavije. S tem smo tudi mi nekaj prispevali h krepitvi vrednot in dosežkov, ki nam jih je priznal

za boljši jutri vseh delovnih ljudi. Danes lahko vsi skupaj ugotavljamo, da je bilo njihovo gledanje pravilno. Z dediščino, ki jo je zapustil vsemu svetu kot velik borec za mir in pravičnejši svet, bo ostal med nami in našimi potomci. Trudili se bomo, da bodo tudi naši otroci, rojeni v Kanadi, poznali in cenili zgodovinsko vlogo očeta nove Jugoslavije.

AVSTRALIJA

KO SMO SLIŠALI ŽALOSTNO NOVIČO...

Prva radijska poročila v zgodnjih jutranjih urah 5. maja 1980 o smrti maršala Tita smo v Sydneyu sprejeli z veliko žalostjo. Čeravno smo po njegovi hudi bolezni izgubljali upanje na njegovo ozdravitev, nam je žalostna vest, da nas je za vedno zapustil, prizadela hudo bolečino.

Da izkažemo naše globoko spoštovanje do vsem dragega voditelja Jugoslavije, smo že v jutranjih urah na ploščadi našega doma v Horsley Parku dvignili na

in tudi tako molče počastili našega dragega predsednika. Z obrazov vseh rojakov je odsevala žalost. Ta večer smo se poslovili z upanjem, da bodo pota bodočnosti Jugoslavije vnaprej usmerjena po Titovih idealih. Ivanka Bulovec

TRIGLAV JE ŽALOVAL

Teden žalovanja za jugoslovanskim predsednikom Titom je Slovenski klub Triglav zaključil z žalno slovesnostjo v soboto 10. maja. Klubski prostor je bil zaseden do zadnjega stola. Navzoče je najprej pozdravil predsednik kluba Peter Moge ter se zahvalil za številno udeležbo, ki je že sama po sebi pokazala, kolikšno spoštovanje so do predsednika Tita gojili tudi avstralski Slovenci. O liku predsednika Tita je govoril tajnik Triglava Stanislav Petkovšek, ki je v izbranih besedah nakazal veličino Titove osebnosti. O svojem srečanju s predsednikom Titom pa je spregovoril tudi avstralski senator in velik prijatelj Jugoslavije ter avstralskih Slovencev Tony Mulvihill.

Triglavov moški pevski zbor pod vodstvom Bore Šedelbauerja je ob koncu zapel nekaj slovenskih žalostink.

ROJAK, KI MU ZAUPAMO

Slovenci iz Canberre, glavnega mesta Avstralije, se vam oglasimo bolj redko. Smo pa vseeno aktivni, čeprav nas je precej manj kot v nekaterih drugih večjih avstralskih mestih. Ponosni smo, da smo prav Slovenci iz Canberre prevzeli organizacijo dveh turnej po vsej Avstraliji — Slakov in Slovenskega okteta. Največja zasluga za to gre Franku Brezniku iz bližnjega mesta Queanbeyan, ki je bil tudi med ustanovnimi člani obeh slovenskih društev, ki delujeta v dveh skupnih mestih — Canberri in Queanbeyanu.

Zdaj Frank Breznik nekoliko počiva

Frank Breznik

na lovorikah in se je posvetil živinoreji in občinskim zadevam. Je namreč občinski starešina v mestu Queanbeyan, ki šteje nad dvajset tisoč prebivalcev. Izvoljen je bil kot neodvisni kandidat med dvanajsterico občinskih moč.

Njegovo delo za Slovence v Avstraliji ima že precej dolgo zgodovino. Začelo se je že leta 1957, ko je kot dvajsetleten fant prispel v Freemantle s skupino drugih slovenskih fantov. Pot ga je zanesla v Melbourne, nato v Sydney, kjer je bil leta 1963 med drugim organizator prve slovenske zabave in pomagal pri ustanovitvi Slovenskega društva v Sydneyu. Po preselitvi v Canberro je prav tako pomagal ustanoviti tamkajšnje slovensko društvo, ki mu je postal tajnik. Ko je skupina Slovencev v Canberri sezidala svoj dom, je Frank postal njegov prvi upravitelj in poslovođa.

Že obisk Slakov v Avstraliji je razburkal duhove, saj nismo bili vajeni kakršnekoli kulturne izmenjave s staro domovino. Potem so nas obiskale še druge skupine in končno tudi Slovenski oktet. Frank je bil navdušen nad vsakim obiskom, tako kot večina našega izseljenstva. Frank je kot organizator prepotoval s Slaki in Oktetom vso Avstralijo in

prvi od Slovencev obiskal vsa slovenska društva na petem kontinentu. Ni čudno, da je zdaj član vsaj petih društev.

Ko smo po Oktetovem obisku v Canberri ustanovili novo slovensko društvo Karantanija, je bil Frank spet med ustanovnimi člani. Vedno se je namreč zavedal, da brez vezi z domovino ni mogoče nadaljevati našega izročila in navduševati mladino za slovenske tradicije. In seveda take vezi zahtevajo medsebojno spoštovanje gostujočih in gostiteljev, zahtevajo tudi precej politične in kulturne strpnosti ter širine. Prav taka strpnost do vseh ljudi je Franku pomagala, da je bil v mestu Queanbeyan izvoljen v občinski svet. Celo tukajšnji škof ga je imenoval za pomožnega katoliškega duhovnika-laika. V mestu Queanbeyan se Frank udejstvuje tudi v avstralskih društvih — bil je med ustanovnimi člani umetniškega društva, saj sam rad slika, bil je predsednik Rotary International Club, sodeluje pri operetnem društvu, saj izredno rad poje. Res se Franku lahko čudimo, od kod jemlje toliko energije.

Pri slovenskem društvu Karantanija nam je pomagal, ko smo začeli z radijskimi urami na tukajšnji radijski postaji 2XX. Pravzaprav je bil prvi, ki nam je dal to zamisel in jo podprl z delom in denarjem. Pri vsem delu mu pomaga tudi žena Josephine, ki je tudi zelo aktivna pri občinskih ženskih organizacijah, pa hčerka in dva sinova.

Zadnje čase zasledimo Breznikovo ime v krajevnih časopisih. Tudi po televiziji smo ga gledali, kako se zavzema, da bi krajevna industrijska podjetja skrbela za čistočo okolja, ne pa izkoriščala okolje na račun občine in njenih prebivalcev. Zavoljo takih pogledov je bil imenovan v regionalni svet za urbanistične zadeve, ker se je zavzemal za čisto okolje in za pospeševanje zaposlenosti v Canberri in Queanbeyanu.

Upam, da mi drugi avstralski Slovenci ne bodo zamerili tega dopisa. Prepričan sem, da imajo tudi oni zaslužne delavce, katerim bi morali posvetiti pozornost že zaradi zgodovine slovenskega izseljenstva na tem kontinentu. Upam, da me tudi Frank ne bo okregal, če sem kaj spustil ali povedal narobe. Vem pa, da nam je vseh, če naši ljudje uspejo in se vživijo v novo domovino, ob tem pa ne pozabijo svojega rodu.

Bert Pribac, Garran, Canberra, Avstralija

ZDA

KROŽEK ČETRTE GENERACIJE

Rada bi napisala nekaj pohvalnih besed o izredno uspelem koncertu mladinskega pevskega zbora krožka št. 2 SNPJ v Clevelandu, ki je bil v nedeljo 20. aprila v Slovenskem društvenem domu v Euclidu. V popolnoma zasedeni dvorani so bili starši in stari starši nastopajočih otrok ter zavedni ljudje, katerim je zelo pomembno, da podpro vse, kar je našega, slovenskega.

Krožek št. 2 obstaja že 42 let in v tem času odrašča že četrta generacija. V teh domovih se govori le še angleško, le pesem jih spremlja še po slovensko. Neizmerna moč naše lepe slovenske pesmi.

Ko smo že pri tem, se vrnimo h krožku in njegovi dirigentki Ceciliji Dolgan. Znana je tudi kot pevka, doslej je izdala že več plošč in tudi kot voditeljica uspešnega slovenskega radijskega programa. Cilka izhaja iz zavedne slovenske Valenčičeve družine, kjer se je doma vedno govorilo samo slovensko. Tako sta se naučila jezika Cilka in njen brat Joe, ki sta oba v mladih letih pristopila k mladinskemu pevskeemu zboru.

Po smrti Antona Šubla je padlo vse vodstveno breme na Cilkina ramena. Seveda pa ji je bila v veliko pomoč tudi njena mama Josie Valenčič. Mama ji je bila v pomoč z nasveti in dejanji, saj je ukrojila večino narodnih noš. Resnično — Josie je svojo hčerko Cilko posvetila temu krožku. In uspeła je tudi Cilka — otrokom se posveča s predanostjo, zato jo imajo radi vsi mladi pevci.

Cilkina desna roka in zanesljiva pomočnica je Agnes Turk. Tudi ona je v slovenskem duhu vzgojila dve hčerki, ki sta zdaj že poročeni — Karen Tomšič in Barbara Eleršič, nekdanja miss SNPJ. Kakšna sreča, da sta si hčeri izbrali za moža slovenska fanta!

V zadnjih letih se pri tem krožku uveljavlja še tretja zvezda — to je Kathy Hlad. V programu je Kathy Hlad vpisana kot pianistka, učiteljica harmonikarjev in učiteljica plesov. S tem dekletom je krožek veliko pridobil. Ona mlade pevce poučuje harmoniko. Vesela sem bila, da je dobil priložnost za nastop tudi Scott Kustis, sin moje nečakinje Nade, ki je bila nekdanja članica prvega ustanovnega krožka.

In zdaj še na kratko o programu. Ko se je odprl zastor, smo zagledali 40 otrok od tretjega do 17. leta starosti (3 leta je star Cilkin sinček Bobby). Stali so v štirih vrstah, vsi oblečeni v pisane noše. Najmlajši so bili tako ljubki, da bi jih človek kar gledal in gledal. Tudi glasove imajo lepe in očitno dobro uvežbane. Med starejšimi sta se odlikovala Julie Buhner in Mira Debevc v duetu, ki sta zapeli pesem »Yesterday«. Devetletni John Steslow je vzbudil precej smeha kot harmonikar s klobukom, da je bil videti kot kak starokrajski godec. Na vrsto so prišli harmonikarji — 12 jih je bilo. Prav lepo so jo urezali in navdušili vse poslušalce. Enako burno in navdušeno so sprejeli tudi plesalce. Spored je bil res izredno pester, kvaliteten in privlačen.

Omeniti moram tudi, da sta koncertu prisostvovala tudi Milena in Stane Lenadič, jugoslovanski generalni konzul v Clevelandu, ki se jeseni poslavlja iz te največje slovenske naselbine, ki ga je imela rada, kot je tudi on poznal in spoštoval vsako in še posebej kulturno dejavnost ameriških Slovencev. Tončka Simčič

HARMONIKARJI IZ FONTANE

Prav je, da se končno oglasimo tudi marljivi člani harmonikarskega kluba iz

Fontane, ki se v zadnjem času ponašamo z vrsto izredno uspešnih nastopov. Ta skupina je bila druga te vrste, ki je bila organizirana v ZDA. Večina članov našega kluba je iz vrst SNPJ in seveda so skoraj vsi slovenskega porekla. Ustanovljena je bila z namenom, da bi gojila in razvijala slovensko dediščino, ki nam je vsem tako draga. Doslej smo organizirali že vrsto dobrodelnih prireditev, katerih čisti dobiček je bil namenjen v štipendijski sklad SNPJ, ki si z njegovo pomočjo naši otroci lahko pridobe višjo izobrazbo.

Kot mi je znano, deluje trenutno v ZDA 18 harmonikarskih klubov, ki vsi igrajo na »kranjske« harmonike. Večina je bila ustanovljena v okviru krožkov SNPJ in prav vse so bile osnovane iz navdušenja za slovenske narodne tradicije, zlasti za glasbo.

Naša »kranjska harmonika«, harmonika »na knofe«, diatonična harmonika, je danes v svetu izredno priljubljen instrument. Njegova priljubljenost je skokovito naraščala, ob njenem zvoku uživajo ljudje vseh narodnosti.

Pošiljamo lepe pozdrave vsem slovenskim harmonikarjem tako v Združenih državah Amerike kakor tudi drugod po svetu.

Jože Umek, Redlands, Kalifornija, ZDA

JUBILEJ PEVSKEGA ZBORA JADRAN V CLEVELANDU

Kadar kak pevski zbor doživi svoj 60-letni jubilej, že zasluži, da ga podrobneje predstavimo. Še posebej pa to zasluži slovenski izseljenski pevski zbor — letos je praznoval 60-letnico slovenski pevski zbor Jadran v Clevelandu, Ohio, ZDA.

Slovenski izseljenci so se najprej zbirali v bratskih organizacijah in društvih. Tako so si zagotovili skromno pomoč v primeru nezgode, že kmalu pa so začutili, da jim kljub vsemu še nekaj manjka. Tako so tu in tam organizirali kako instrumentalno skupino — tamburaški zbor, godbo na pihala in celo simfonični orkester v Clevelandu. Glasbila pa nikoli ne morejo seči tako globoko v dušo, kot lahko prodre človeški glas. Tega so se zavedali tudi slovenski izseljenci, ki so živeli v severovzhodnem predelu mesta Cleveland. Ustanovili so pevski zbor, ki so mu izbrali ime Jadran. To je bilo 10. junija 1920. Sprva so imeli seje, vaje in nastope v Kunčičevi in Bauman-Stanešičevi dvorani, ki pa so bile vse premajhne za dober razvoj pevskega zbora.

Zapiski potrjujejo, da je bil glavni pobudnik za ustanovitev pevskega zbora Jadran Gustav M. Kabaj (ki je umrl v Mariboru leta 1960). Več let je bil tudi upravnik dnevnika Enakopravnost v Clevelandu.

Zapisnik prvega sestanka nam pove: »Prvi sestanek za organiziranje pevskega zbora Jadran je bil na priporočilo Gustava M. Kabaja dne 10. aprila 1920 v Kunčičevi dvorani na Waterloo road.« Niso pa se na tem sestanku dogovorili, ali naj zbor posluje samostojno ali pa pod okriljem obstoječega društva »Wa-

terloo Club«, kjer so sodelovala podpora društva.

Na seji dne 10. junija 1920 v Kunčičevi dvorani so z večino glasov sprejeli sklep, da naj se novi zbor imenuje Pevski zbor Jadran (Jadran Singing Society) in da naj zbor deluje samostojno. Po tem dogovoru so se tudi uradno prijavili (Charter) in društvo je dobilo poslovnico na imena Albin Praprotnik, Ludvik Ogrinc, Karel Kotar, Joe Kunčič in Louis Somrak. V prvi stalni odbor Jadrana pa so bili izvoljeni: Albin Praprotnik, predsednik; Gustav M. Kabaj, tajnik in zapisnikar; Mike Podboj, blagajnik. V nadzorni odbor so bili izvoljeni Frank

bil precejšen ugled in v začetku leta 1922 je štel že 29 moških in 20 žensk. Ko je bilo leta 1923 ustanovljeno še dramsko društvo »Anton Verovšek«, je nastalo povpraševanje po primerni dvorani z gledališkim odrom. Tako smo šli s podvojenimi močmi na delo v akcijo za postavitve Slovenskega delavskega doma na Waterloo road. Naši želji je bilo ustrezno, ko smo SDD odprli 1. januarja 1927.

Od leta 1927 naprej je postal Slovenski delavski dom zelo živahno kulturno središče in pevski zbor Jadran še danes daje temu domu kulturni značaj.

V vseh pretečenih letih je zbor redno

Harmonikarski klub iz Fontane v Kaliforniji, ki ima svoj sedež v Domu SNPJ, krožkov št. 569 in 723. Na sliki: kleči spredaj Lisa Videgar, v prvi vrsti z leve proti desni: Frances Warner, Mary Pecinko, Linda Costell (blagajničarka), Joe Umek (dirigent in učitelj), Nellie Puka, Martha Pavsek (tajnica), Connie White; v drugi vrsti z leve proti desni: Joe David, Dru Blonder, Walter Puka, Joe Pavsek, Emil Dietuch, Loyd St. Maril, John Petrich; v tretji vrsti: Dick Pechinko, Ken Wood (podpredsednik), Frank Videgar Sr. (predsednik), Fred Mlakar, Joe Mlakar Sr. (sodirigent), Frank Videgar Jr., William Videgar, manjka Frank Rote, ki ob fotografiranju ni bil prisoten, Frank Costell, Ruben Rodrigues

Kalin, Frank Hyney in Anton Ukmar. Ostali ustanovni člani so bili še: Frank Gubanc, Vid Jančič, Ciril Ozbič, Anton Dolgan, Leo Boštjančič, Joe Pavlin, Viktor Lesjak, Marija Rant in F. Keršič.

Po ustanovitvi so nekaj časa peli le v moškem zboru pod vodstvom Viktorja Lesjaka. Ko pa je prispel v Cleveland dirigent in glasbeni učitelj John Ivanusch leta 1920, so najeli njega, ki je nato vodil zbor 13 let. Takrat so k zboru pristopile tudi žene in dekleta in tako je Jadran postal dne 5. januarja 1921 mešan zbor.

Moški zbor je prvič javno nastopil 29. avgusta 1920 v Slovenskem društvenem domu na Recher Ave v Euclidu, kjer sta sodelovala tudi zbora Edinost in Zarja, drugič pa so nastopili kot gostje zbora Edinost 8. decembra 1920.

Prvi samostojni koncert mešanega pevskega zbora Jadran je bil 3. aprila 1921 v nanovo sezidanem Slovenskem domu na Holmes Ave. Zbor si je s tem pridol

prirejal koncerte, operete, plesno-pevske zakuske, veselice in družabne večere. Zasluge za precejšnje pevske uspehe je treba pripisati visoki zavesti pevcev in pevk ter veliki naklonjenosti takratne slovenske javnosti. Brez tega bi bil obstoj skoraj nemogoč. Ob tem velja omeniti še to, da prihaja v zboru do motenj tudi zaradi umiranja članov, staranja, izselitev in preselitev pevcev. Zbor Jadran je doslej srečno prebrodil vse te preizkušnje. Pravočasno je začel pevski zbor vključevati tudi člane iz druge in tretje generacije, ki so imeli vsaj nekoliko vpogleda v bogato zakladnico slovenske glasbene kulture. Kljub temu, da ima druga in tretja generacija nekaj težav pri izgovarjavi slovenskega besedila, pa smo večino teh težav vendarle srečno premagovali. Del sporeda smo bili primorani odpeti tudi v angleščini.

V minulih 60. letih je Jadran nastopal na 64 koncertih, priredili in zapeli so 28 operet, organizirali so več pevskih in

plesnih zakusk ali kabaretnih zabav s petjem ter več plesnih veselice.

Zahtevnejših del so se lahko lotili po odprtju Slovenskega delavskega doma od leta 1926 naprej. 4. novembra 1928 so uprizorili Špicarjevo štiridejansko spevoigro »Spominska plošča«, ki so jo ponovili tudi ob svoji desetletnici leta 1930 pod vodstvom Johna Ivanuscha. V tridesetih letih so nadaljevali z operetami: Adam Ravbar, Kakor stari tako mladi, Ciganska nevesta, Raj na zemlji, Prelom pri-sege, Sanje pod lipo, Pri zaspani sovi, Divji Stanislav, Gostilna pri zlatem rogu in popularno Schubertovo Pri treh mla-denkah (Blossom Time).

na klavirju. Zdaj je pevovodja že 17 let. Pod Resnikovim vodstvom je bil zbor tudi na koncertnih turnejah po Sloveniji v letih 1973 in 1977.

V šestem desetletju svojega delovanja so ponovno nastopile težave: nekateri starejši pevci so se upokojili, nekaj jih je umrlo in nemogoče je bilo uprizarjati operete s slovenskim besedilom, saj večina pevcev slovenščine že ne obvlada več toliko. To prehodno obdobje so prebrodili tako, da so uprizarjali samo živahnije odlomke posameznih operet, koncertne pesmi so zadržali, za razvedrilo pa so si zamislili »pevske večere«, kjer so zapeli nekaj popularnih pesmi, večer-

svojih pesmi posnel tudi na plošči, ki je izšla pod naslovom »Odmevi iz Slovenije« (Echoes of Slovenia), že pred več leti pa je zbor Jadran izdal lastno ploščo na 78 RPM, na kateri so posnete štiri pesmi.

Najbolj je bil zbor Jadran počaščen, ko je prejel vabilo Slovenske izseljske matice, naj pride na turnejo po Sloveniji. Leta 1973 je tako zbor nastopal v Trzinu, Ribnici, Ilirski Bistrici, leta 1977 pa v Ptuj, Slovenj Gradcu, v Kostanjevici na Krki in v Ilirski Bistrici. Zbor je bil obakrat zelo prisrčno sprejet in pevci, ki so sodelovali na teh turnejah, se teh obiskov radi spominjajo.

Zborovodja John Ivanusch je zbor po-učeval 13 let, eno leto ga je nadomestoval John Pirc, Louis Šeme ga je vodil 4 leta, Jack Nagel 4 leta, Vladimir Maleckar 20 let, eno leto ga je nadomestoval Joseph Krabec, zdaj pa že 17 let vodi zbor Reginald Resnik, profesor glasbe na več šolah v Euclidu. Zaradi študija ga je za en koncert nadomestovala Dorothy Vogelien.

Režija je bila vrsto let v rokah Gusta-va M. Kabaya, nato pa so bili režiserji: Vincent Coff, Joe Godec, John Steblaj, Florence Slaby, Florence Unetich in Betty Rotar.

Za jubilejni, diamantni koncert se je zbor Jadran pripravil izredno dobro in naštudiral izredno zahteven spored tako po izvajalski plati kakor tudi po številu pesmi in odlomkov iz operet. Koncert je bil izveden brez napake, zato tudi uspeh ni izostal.

Jubilejni koncert je začela predsednica zbora Florence Unetich, ki je izrekla pozdrave in dobrodoščilo vsem ter se na kratko ozrla na preteklo zgodovino zbora. Nadaljnji spored je vodil Tony Petkovsek, ki je tolmačil posamezne točke v angleščini. V goste so povabili tudi jugoslovanskega generalnega konzula Stanneta Lenardiča s soprogo. Častni gost je bil tudi Louis Kaferle, večletni publicist zbora, ki je v svojem govoru poudaril poseben pomen pevskih zborov za ohranitev slovenske kulture.

Resolucije v priznanje pevskega zboru Jadran so z uradnimi dokumenti izročili: za državno senatno zbornico države Ohio je čestital senator Tim McKormick, za poslansko zbornico zastopnik Dennis Eckart, za mestno zbornico mesta Cleveland David Trenton.

Slavje ob 60-letnici Jadrana je bilo zaključeno s plesom ob zvokih ansambla Markic-Zagar.

Na koncu naj še enkrat izrazimo globoko hvaležnost vsem, ki so zbor ustanovili, pevcem, ki so nekdanje sodelovali pri zboru, in seveda vsem sedanjim pevkam in pevcem. Prispevek vseh je bil opazen pri uspehih zbora.

Zdajšnji odborniki Jadrana so: Florence Unetich, predsednica, Don Gorjup, podpredsednik, Frank Bitenc, tajnik-blagajnik, Betty Rotar, zapisničarica, in člani nadzornega odbora: Ann Kristoff, Frank Kristoff in Steve Shimitz.

Skupina pevcev slovenskega pevskega zbora Jadran. Fotografija je s prve Jadranske turnee po Sloveniji, leta 1973

Med drugo svetovno vojno so morali za nekaj let prekiniti redno nastopanje, ker je bilo precej članov vpoklicanih v vojsko, kljub temu pa so leta 1942 uprizorili opereto »Darinka — cvet deklet«. Jadran je sodeloval tudi v številnih akcijah in prireditvah v korist žrtev vojne v Jugoslaviji, ki so bile organizirane v okviru Jugoslovanskega pomožnega odbora — slovenske sekcije in Slovensko-ameriškega narodnega sveta.

Po končani vojni in v petdesetih letih je Jadran zelo napredoval pod spretnim vodstvom Vladimirja Maleckarja. K zboru so pristopili mladi pevci in pevke, ki so imeli že nekaj glasbene vzgoje. Lotevati so se začeli težjih skladb iz slovenske koncertne literature in operet svetovno znanih skladateljev, kot so: Valček lju-bezni (Waltz Dream), Cigan baron (Gypsy Rover), Začarani zvonovi (Chimes of Normandy), Kakor stari tako mladi, Beneška roža (Flowers of Venezia) in Netopir (Die Fledermaus) J. Straussa.

Do leta 1963 je zbor 20 let vodil Vladimir Maleckar. Zaradi polne zaposlenosti v lastnem tonskem studiu (Audio Recording Studio) je odstopil kot pevovodja. Njegovo delo je nato prevzel Reginald Resnik, diplomirani glasbenik, ki je pred tem spremljal zbor in soliste

jali, nato pa na domači zabavi zaplesali ob zvokih ansambla.

Pevski zbor Jadran je v vseh letih pogosto nastopal tudi v korist raznih organizacij, društev in ustanov v Clevelandu in v drugih mestih in državah. Ti nastopi niso bili le za utrjevanje ugleda zbora, temveč predvsem za to, da se je širila kulturna zavest v splošni javnosti. Omenimo naj, da je Jadran 1. junija 1947 nastopil na samostojnem koncertu Jadranske ugledne sopranistke Florence Unetich; leta 1949 je sodeloval na uličnem nastopu, ki ga je organiziralo društvo »Strugglers« SNPJ, na clevelandski razstavi leta 1935 v slovenskem gostišču — Jadranova sopranistka Olga Godec-Scott je na tej razstavi pela ob večerih v Pirschnerjevem Show Boutu in v Pirschnerjevem »Alpine Village« ter v gledališču v Detroitu, Mich. Zbor je sodeloval na mednarodnem festivalu, ki ga je organiziral Cleveland Press; sodeloval je tudi na slovenskem festivalu na vrtu Slovenskega društvenega doma v Euclidu.

Popularni Jadranski duet Florence Unetich in Angela Zabjek je ob spremeljavi Gila Dobide nastopal na mnogih prireditvah, leta 1976, ob 200-letnici ZDA, pa je priredil tudi celovečerni koncert v Calumetu, Mich. Duet je 14

LOUIS ADAMIČ:

Z DRUGIM IMENOM MISTER NICHOLS

(nadaljevanje iz prejšnje številke)

POVEST
IZ KNJIGE
»WHAT'S
YOUR NAME?«
KAKO
TI JE IME?
PREVEDEL:
IVAN DOLENC

Potem se mi je vrnila kriza. Spet me je postalo strah in zdelo se mi je, da sem bil nor, ker sem bil govoril z vami.

Nekako ob tem času je prispelo vaše prvo pismo, v katerem ste prosili, naj ostanem v stiku z vami. Znašel sem se v agoniji. Prepričan sem bil, da boste pisali o meni. Konec si boste sami izmislili. Strašen odpor sem občutil od vas. S kakšno pravico si izmišljate konec moje zgodbe? Kaj si sploh mislite, da kdo ste?

Poskusil sem si podčrtati vaše domišljjske podobe iz moje bodočnosti. Pa sem sprevidel, da pravzaprav sam ugrabim o tem, kaj se bo zgodilo z nami, in potem mi je takoj odleglo.

Vseeno sem se odločil, da ne bom odgovoril na vaše pismo, dokler vam nimam povedati kaj bolj oprijemljivega.

In spet sem se dobro počutil. Bil sem pomirjen. Še naprej sem se preiskoval, in tudi vso svojo okolico, svojo preteklost, sedanost in bodočnost. Kaj bi bilo, če bi ostal Sobuhanowski? Bi bilo moje življenje kaj drugačno? Morda Mary ne bi hotela ostati z menoj. Poročil bi se s katero drugo ali pa ostal samec. Ko bi ostal Sobuhanowski, bi bilo moje življenje drugačno še v drugih pogledih. Ime bi mi utegnilo prinesiti nevšečnosti. Morda ne bi bil primeren za učitelja ameriške zgodovine. Ne bi pa poznal tega vse obvladujočega strahu...

Nesreča seveda ni bila v spremembi imena; prišla je s tem, da sem iz strahu skrival to spremembo. Pa tudi to še ni bilo vse. Odpovedal sem se dejanjem, ko sem zvalil krivdo na Mary. Sovražil sem jo v resnici; in sebe sem tudi sovražil, ker sem sovražil njo; in potem sem jo sovražil še zato, ker sem zasovražil sebe našel sem se v slepi ulici.

Zdaj je ne sovražim več. Tudi sebe ne. To je bilo le prehodno stanje. Venomer se me je držal nesmiseln občutek, da bo kmalu vse v redu. Barbaro sem ljubil v miru in ne več skoraj iz obupanosti.

In malone ves ta čas sem bil miren glede Mary. Ona je živela po svoje, vendar pa je pazila na vsak moj korak; tega se je samo na pol zavedala. Na meni ni opazila nobene spremembe, čeprav sem bil ta čas sila miren. Zelo mi je bilo hudo ob tem. (Sebično sem se »rešil« — in zdaj sem hotel »rešiti« še njo.) Hotel sem jo objeti, jo potolažiti in ji reči: »Vse je v redu; zdaj je spet vse v najlepšem redu.«

Tega pa seveda nisem storil. Vedel sem, da bo težko za naju oba, pa naj se izkopljem iz te svoje zmede kakorkoli že. Zavedal sem se tudi, da bom moral biti neizprosni. Ta obet mi je bil kar po volji. Še vedno je preostalo nekaj mojega sovražstva in užival sem ob misli, da bo trpela. Ni se mi mudilo, da bi napravil prvi korak. Nisem še vedel, kako bi začel, sicer pa sem se odločil, da bom previden. Potem pa še to: napolnilo me je nekakšno sumljivo zadovoljstvo, ko sem opazoval, kako se Mary premetava v svoji pasti, medtem ko sem sam že stopal svobodi naproti. Manjše zadovoljstvo pa mi je nudila domišljija zato, ker bom rešil tudi njo. (Kakšno čudno, brezsrčno bitje je človek po svoje —

kaj?) Imel sem skrit občutek vzvišenosti — in ne samo v odnosu do Mary, marveč tudi v odnosu do vseh drugih, in ta občutek sem kar negoval, tako dragocen mi je bil. Bilo je, kot do sem odkril zase nekaj, česar ne pozna nihče drug, neki skriti zasebni svet, ki je neznansko boljši od vseh svetov, ki jih poznajo drugi. Počasi pa sem si začel želeti, da bi lahko ta svoj novi svet delil z nekom drugim. Okusil sem resnico in svobodo. Bil sem novi človek. Dobro sem se počutil. In to me je napolnilo z zadovoljstvom.

Vse to zveni zelo zamotano, je pa v resnici karseda preprosto. V tistih nekaj tednih po najinem srečanju sem doživel več lepih in tudi težkih trenutkov. Ko sem se počutil najbolje, so prišli nad mene časi, ko bi se bil lahko spet predal svoji stari bolečini. Pregarjal me je občutek krivde zaradi mojega očeta. Krivil sem bolj Mary kot pa samega sebe. In potem sem podivjal ob najini zgodbi in najini okoliščini.

Nekaj te nevihte je povzročilo moje okolje. Posledice poštarjevih govoric so trajale dva tedna — zvečine pri ljudeh, s katerimi sem imel več ali manj stalne stike. Posebno se je spremenil neki moški v garaži, neki K. K. Potlej pa so govorice utihnile. Mary niso dosegle, ker je bil njen obrambni oklep tako močan, da jo je varoval že kar sam. Mnogih stvari, ki so se dogajale okrog nje, sploh ni več opazila in ta njena odmaknjenost od stvarnosti me je vedno znova jezila.

Tudi Joea nisem mogel pozabiti. Vsako jutro, ko sem jemal pošto iz nabiralnika, sem pričakoval kako zmedeno razglednico od njega. Spraševal sem se: Kaj neki počenja na zahodu? Je še vedno komunist?

DEDKI SO TUDI ZA NEKAJ

Pred kakšnim letom dni se je Mary odločila, da pošlje Barbaro v neko odlično in »ekskluzivno« privatno šolo. Takrat sem se strinjal z njo. Vsekakor sva si lahko to privoščila. Barbara je bila najin edini otrok in nič ne bi bilo predobro zanje. Zdaj pa sem — delno zato, da bi se postavil Mary za spremembo po robu, pa tudi zato, ker mi stvar ni več ugajala — začel premlevati misel, da bi vpisali Barbaro v javno šolo.

Otrok ima v sebi nekaj po mojem očetu; zelo skrbno ravna z denarjem. In z mojo neposredno pomočjo se je odvrnila od privatne šole samo zato, ker je zvedela, da je javna šola brezplačna. Ta njena odločitev, ki nama jo je neki večer iznenada razkrila, pa je slonela še na sledečih podrobnostih: javne šole so veliko večje od privatnih — in jaz sem učil na eni izmed njih.

Mary se je na moč začudila. Povedala je Barbari, kako sva si midva edina v tem, da je najbolje zanje, če gre v privatno šolo.

Tedaj se je Barbara obrnila k meni.

Pritrdil sem ji in rekel, da sem se z materjo svojčas strinjal, da pa sem zdaj za to, da obiskujem javno šolo, če

sama tako hoče. Dodal sem še, da se mi zdi, da sama ve, kaj hoče, in da sem z njo, če hoče uveljaviti svojo željo. Nisem skrival dejstva, da sem zelo ponosen nanjo.

Mary je kar strmela vame: čutila je, da se med nami odvija nekaj več, kot pa samo to, kar je slišala. Rekla je: »Vsi mogoči otročaji — vsi mogoči otroci se vpisujejo v javne šole!«

Barbara, ki ima svojo trmoglavost po materi ali pa po mojem očetu, ali pa po obeh, je vprašala, *kakšni* otročaji so to.

Mary ni našla primerne odgovora.

In tako sem sam pojasnil, da hodijo v javno šolo vsi mogoči otroci: dobri, slabi in tisti, ki jih prav nič ne zanima, bistri in neumni, majhni in preveliki za svoja leta, debeli in suhi, dečki in deklice, revni in premožni. Vsi pa so si enaki v tem, sem končal, da so pač otroci.

»Kaj je v tem narobe, mama?« je vprašala Barbara.

»Oh, Barbara, vsi so pomešani med seboj,« je odgovorila Mary, ki še vedno ni vedela, kam jo vodijo njene besede, saj je občutila neke vrste upor proti sebi. »Beli, črni in otroci tujcev so vsi skupaj. Kdo bi hotel v takšno šolo? Ti prav gotovo ne boš silila tja, srček!«

V tem trenutku me je Barbara presenetila, kot je to storila že nekajkrat prej. Vprašala je: »Bela sem, al'ne, mama?«

»Ne reči al'ne, srček,« se je uprla Mary. »Reci: ali ne.«

»Ali ne, mamica?« je ponovila Barbara. »Ali ne, očka?«

Odgovoril sem ji: »Da, bela si, Barbara.«

»Seveda si bela,« je potrdila še Mary.

»Pa sem morda tujka?«

»Ne!« je zakričala Mary, potem pa nadaljevala z znižanim glasom: »Seveda nisi!«

»Kaj je narobe s tem, če si črn ali pa tuj?« se je oglašilo Barbarino naslednje vprašanje.

Mary se je še bolj začudila.

»Kdo te je napeljal na te misli?«

»Nihče.«

»Zakaj za potem zastavljaš taka vprašanja?« V Marynem glasu je bilo za spoznanje ostrine. Oči so ji begale od Barbare k meni, in od mene spet nazaj k Barbari.

»To so zanimiva vprašanja,« sem se oglasil. Vedel sem, da je moja pripomba kruta in sem zato sočustvoval z Mary, gledal pa sem jo pri tem kar se da hladno. Za Barbarina vprašanja nisem imel druge razlage kot to, da odrasča in da so Maryne pripombe vsebovale stvari, ob katerih se je morala spotakniti. Bil sem pa prepričan, da se bo zdaj vsak čas nekaj zgodilo.

Mary je vprašala: »Kam meriš s tem?«

Ponovil sem svoj stavek: »To so zanimiva vprašanja.«

Zresnila se je in izjavila: »Če je pa tako, Barbara, bo očka odgovoril na tvoja vprašanja. Strašno sem utrujena in glava me boli«. Poljubila je Barbaro za lahko noč in še pristavila: »Očka te bo spremil v posteljo, srček, ko boš nared.« In potem je odšla iz dneвне sobe. Bila je blede kot rjuha. Ko sem se kako uro pozneje tudi sam odpravil spat, je mirno ležala in se pretvarjala, da že spi.

Zjutraj se je Mary naredila, kot da je bil ta prizor samo eno od tistih naključij, ki se pripetijo od časa do časa, in ki so resna samo zato, ker so v zvezi z Barbaro. Lotila se ga je s svojo običajno zvijačo.

Jaz pa sem zdaj vedel, da sem zadel ob nekaj, s čimer jo lahko obvladam. Kljuboval ji bom, namesto da bi se strinjal z njo. Če bo potrebno, bom tudi grób; kajti kadar nekaj počenjaš iz strahu ali iz obupa, si ponavadi neusmiljen. Še vedno sem omahoval, ali naj krivim njo ali samega sebe za njeno nesrečno razmerje. Tisto pomlad sem imel trenutke, ko so me zajeli napadi sovraštva. Nisem hotel iti ven ali pa ostati doma, in govoril sem ji, da to, kar si ona želi za Barbaro, ni dovolj dobro zanjo. Tuintam sem pa le

ravnal tudi preudarno. Omajati sem hotel njeno stališče — za naše skupno dobro. Moral sem prebiti oklep, v katerega se je bila zaprla.

Do poletja je bil ta njen oklep že več kot samo enkrat prav blizu tega, da se razpoči. Včasih sem bil kar oster, in nekoč je vzkliknila: »Kaj je s teboj, John?« Jaz pa sem jo zavrnil: »Kaj je narobe s teboj, Mary?«

Strmela sva drug v drugega, potem sva to stvar spet opustila. Ko sem tako gledal vanjo, nisem trenil z očmi. Bil sem tako besen nanjo, obenem pa se mi je tudi smilila.

Nihala je med tem, da bi udarila nazaj, in med tem, da bi zaigrala vlogo mučenice. Večkrat sva šla v kino, vendar sva redkokdaj gledala film, ki sva ga oba želela videti. Težko sva se sporazumela, koga naj pokliče v hišo ali v katero hišo naj bi šla igrat bridge — ali pa na pomenek. Bilo je strašno — pa tudi malce komično, če si zdaj vse to priključim v spomin.

Potrudil sem se, da nisem odvrnil Barbare od njene matere, obenem pa sem uporabil vse zvijače, da sem večkrat ustvaril videz, da Barbara bolj ljubi mene, kot pa svojo mamo.

Tisto poletje mi je prišlo prav, da sem se lahko ukvarjal z nečim drugim in ne z najinimi težavami. Trdo sem delal na svoji doktorski disertaciji.

Sredi avgusta sem opravil svoj vsakoletni obisk v Dexterju. Ta obisk je bil kakor vsi prejšnji, samo da Joea ni bilo doma. Povedal sem očetu, da mi je bil Joe poslal razglednico iz Tacome v Washingtonu. Oče ni vedel, kje je to. Samo prikimal mi je in skomignil z rameni. Rekel sem sam zase: »Kakšen čudak!« sicer pa sem bil z njim zelo sproščen — prvič v svojem življenju. »Čuden« je, vendar mož na mestu; in zaboga — meni je pač vseeno, kaj si o njem mislijo drugi. To zmešnjavo bo treba urediti. Še vedno pa nisem vedel, kakšen bo izid mojega spopada z Marynim obnašanjem.

(Nadaljevanje v prihodnji številki)

PISATELJ »MOJE RODNE DEŽELE« PRI TITU

»Zdravo!« je rekel Tito, snel naočnike in vstal izza pisalne mize v kotu za vrati. Besede, ki jih je zamrmral Tigru, so pri priči spremenile napeto, krčevito žival v krotko prikazen s sproščenimi udi, in s Titom sva se srečala in si segla v roke. Nekdo naju je fotografiral, kakor sem se spomnil malo nevoljno nekaj dni pozneje, ko sem videl v Borbi in drugih časnikih. Vedel sem, da mi to ne bo pomagalo dobiti sovjetski vizum.

Tito je bil v uniformi — v sivomodri tuniki z maršalskimi epoletami in z enim samim škrlatnim svilenim trakom Reda heroja Jugoslavije, v temnomodrih hlačah in lepo zglatjenih črnih škornjih.

Soba je bila dolga in ozka, prav nič zastavljena s pohištvo, po nji se je lahko sprehajal človek, kadar bi sam s seboj poskušal kaj razčistiti. Svetloba v nji je bila skoraj preveč bleščeča za moje oči, deloma tudi zaradi sončnega odseva na snegu. Na podstavku poleg okna je bil Leninov doprski kip iz temnega bronu.

Tajnik in fotograf sta se umaknila in zaprla vrata.

Tito me je odpeljal k nizki mizi z več usnjenimi naslanjači, v kotu na nasprotnem koncu sobe. Tam je stal pladenj s steklenicama srbske slivovice in dalmatinskega maraskina in s kozarčki.

Tigar se je prismuknil k meni, pomahal z odsekanim repom in dobrikojče zacvilil. Tito se je nasmehnil in mu velel, naj leže kot dober pes. Dejal sem, da imam doma psa, in popraskal Tigra pa glavi za ušesi. Zadovoljno je zagrcal in se nato, ko si je utolil radovednost in prijateljska čustva, vrgel na preprogo med Titom in menoj.

Dejal sem Titu, kako sem bral, da sta neločljiva, vendar se ne spominjam, da bi bil kdaj izvedel, kako sta prišla skupaj. »Pred njim ste imeli nekega drugega psa, kajne?«

Tito se je nasmehnil, ko sem ga vprašal za Tigra, zadnje vprašanje pa mu je prineslo na obraz resen in zamišljen izraz. »V začetku vojne sem imel psa z imenom Luks. Nekega dne so nas Nemci težko obstreljevali s topovi, uro za uro. Bilo je v zahodni Bosni. Več tovarišev in tovarišic iz Vrhovnega glavnega štaba in jaz smo ležali v naravnem jarku ob steni neke soteske in se tiščali k tlom. Izstrelki vseh vrst so trgali zrak nad nami, razprskavali blato in drobili skale.

»Luks je ležal pri moji glavi in se s trupom tesno pritiskal k eni strani mojega obraza. Ni bil snažen, zaudarjal je v nebo in je bil poln uši. Mimo tega mi je zapiral razgled. Moral sem vzdigniti glavo, da bi videl, kaj se dogaja. Zelo trda nam je predla; tistega dne so bili ubiti ali ranjeni mnogi izmed tovarišev in tovarišic. Luksa sem venomer odrival. Ampak bilo je zaman; namestil se je tako, da mi je ležal skoraj na glavi in se ni hotel premakniti. Če ga nisem odrival, je ležal zelo mirno; in kadar sem ga odrinil, se mu je telo kratko malo spet zvrnilo k mojemu obrazu kot ne čisto polna vreča žita. Postal sem nestrpen in jezen, vendar ga ni bilo mogoče odriniti, torej sem ga pustil tam. Na vsem lepem sem sredi vsega trušča začutil, kako je Luksa preletel drget, nato je otrpnil. Prestregel je kos šrapnela, ki bi bil sicer šel skozi mojo glavo.«

Tito je nekaj časa gledal v svoj ustnik, nato nadaljeval: »Več mesecev po tistem nisem imel psa. Rad imam živali, zlasti pse in konje... Proti koncu Šeste ofenzive, med katero smo predrl več nemških in četniških obročev, smo selili svoj Vrhovni glavni štab drugam in pri tem naleteli na taborišče, ki ga je zapustil nemški polk s psi.

»V Bosni so imeli Nemci cele bataljone in polke, pri katerih je imel vsak drug ali tretji vojak posebej izurjenega

krvnega psa ali policijskega psa kot poglavitno postavko svoje opreme. Krvne pse so seveda uporabljali, da so nas izsledili. izvohali naše bunkerje, votline in druga skrivališča in posebne položaje, policijske pse pa zato, da so se priplazili do nas in nas napadli. Zamisel, da bi poslali te enote s psi v Jugoslavijo, je bila menda Himmlerjeva, ko mu je Hitler zaupal nalogo, naj nas izbriše. Ko je poveljstvo kampanje zoper nas prevzel Rommel, so začeli še izdatneje uporabljati pse. Že krvni psi so bili nekaj hudega, policijski psi pa so bli hujši od volkov. Zadavili in raztrgali so marsikatega tovariša. Naši ljudje so jih pričeli klicati za tigre...

»No, tisto zapuščeno nemško taborišče pasjega polka me je zanimalo. Sprehobil sem se po njem in zagledal tegale možakarja, privezanega k nekem panju.« Tito je pogledal Tigra, ki je ta trenutke zapiral gobec po zehanju, ki je bilo tudi vzdih. »Bil je odrasel, toda očitno še mlad pes in skoraj mrtev. Kdorkoli ga je imel na skrbi, ga je verjetno pozabil v naglici odhoda ali pa pes ni ustrezal Himmlerjevim merilom in so ga kratko malo pustili tam. Vsekakor je bilo očitno, da že več dni ni imel hrane ali vode, zmrzoval je, bil je izmozgan, sam in prestrašen.

»V žepu sem imel košček mesa, skorjo kruha in dve ali tri kocke sladkorja. Odvezal sem ga in mu ponudil meso. Vzdignil je glavo, vendar ga ni mogel vzeti. Toliko da se je mogel premikati. Pogledal me je in zacvilil. Nikoli, nikoli še nisem videl živega bitja v slabši koži. Tako šibak in lačen, da ni mogel jesti. Tako izgubljen. Iz čutare sem mu izlil malo vode v gobec, samo toliko, da sem mu ovlažil jezik. Zavrtel je z očmi in njegov jezik, ki je bil podoben jeziku starega čevlja, je pokazal prve znamenja zanimanja. Nov curek vode ga je kar položil — tako dobra je bila.« Tito se je nasmehnil. »Ko sem izpustil njegovo glavo, je padla po tleh kot kepa prsti.

»Eden izmed fantov našega oddelka je bil tako pameten, da je začel drgniti noge in tace velikega mladega psa in mu masirati boke in tilnik in počasi se mu je začelo vračati življenje. Zdaj pa zdaj je rahlo zacvilil.

»Nalil sem nekaj vode v skodelo, vendar se je ni mogel precej lotiti. Raztopili smo košček sladkorja in mu ga dali, da ga je požrl. Po masaži je začela krožiti kri in kmalu je lahko sedel, če ga je kdo držal za glavo. Požrl je košček mesa... Postavili smo ga na noge. Bil je hkrati grozna in smešna prikazen: tako velik, kot je zdaj, ampak imel je komaj polovico sedanjosti — bila sta ga sama kost in koža. Opoťekel se je okrog panja, iz-

gubil ravnovesje in nas pogledal osuplo in osramočeno, ker se ni imel bolje v oblasti. Najklavnejši pes na svetu. Ampak čudovito se je odzival dobremu ravnanju. Krepko se je trudil. Vsakikrat, kadar je vstal, smo ga nagradili z vzklikom. Eden izmed tovarišev mu je zaklical: »Vztrajaj, Tigar, dobro se držiš!«

»Dobro se je držal in tukaj je — in se po tistem še zmerom imenuje 'Tigar'!«

Ko je Tito izgovoril njegovo ime, je Tigar budno skočil na noge in zarenčal, dokler mu ni bilo naročeno, naj utihne in leže, in nekoliko v zadregi je ubogal.

»Naj zgodbo končam,« je dejal Tito. »Navezal se je name in to« — nasmehnil se je — »je bilo tudi meni milo. Kakor rečeno, imam živali rad in po Luksu sem pogrešal psa. Tovariši in tovarišice glavnega stana so govorili o novem psu, da je 'dober Nemec', na to da je Luksov naslednik. Ko smo ga našli, mu je bilo verjetno leto dni, in očitno je imel veliko šole slabe vrste, Himmlerjeve vrste, ampak to se je izgubilo, ker se mi je zelo hitro prilagodil. Meni pa se je zdel prikupen in zabaven.

»Še zmerom prisluhne, kadar sliši nemško besedo, ampak tovariši v hiši pravijo, da je zdaj 'dober Jugoslovan', toda« — Tito se je nasmehnil — »to je strogo zaupno. Če bi to odkrili kominformski propagandisti, bi to uporabili kot nov dokaz za naš nacionalizem. Vsekakor« — zdaj je Tigra samo pokazal in ni izgovoril njegovega imena — »je zdaj 'dober Jugoslovan' in razume srbohrvaško. Kadar pa ga hočem zares ošteti, ga ozmerjam po nemško in tako, kakor si morem predstavljati, da je v nacističnem slogu, in tedaj strašno trpi. Res je, kot so napisali tuji časnikarji, da sva neločljiva. To je eno izmed redkih dejstev, o katerih so poročali pravilno.«

Medtem ko mi je pravil o Luksu in Tigru, so se na Titovem obrazu menjavali izrazi. O Luksovi smrti je pripovedoval počasi, začudeno, kakor da je že večkrat razmišljal, da je kljub marksizmu-leninizmu v življenju nekaj takega kot naključje, sreča, usoda.

Ko je pripomnil, da je slišal o nekatereh mojih opombah v raznih družbah po mestu, je Titov izraz kazal mešanico prizadetosti, užaljenosti in nape tega zanimanja. Dejal je, da je h kosilu povabil še nekaj »drugih«. Nemara ne bomo pogrešali odkrite, neuradne izmenjave misli. Ošinil me je z malo porogljivim pogledom.

Prikimal sem mirno (vsaj mislil sem, da sem miren) in sedel tam molče. Nato mi je postalo jasno, da sem trohico v zadregi.

Tito je vstal in stopil k svoji pisalni mizi, vzel novo cigareto in si jo prižgal, se nato vrnil in sedel nasproti mene. Nekam toga, uradno mi je izrazil svojo *zahvalnost i priznanje* — za tisto, »kar ste storili za nas med vojno, zlasti s svojo knjigo *'Moja rodna dežela'*.« Videl je, da sem se namrdnil, za trenutek se je obotavljal, nato nadaljeval:

»Januarja ali februarja 1944 je neki ameriški častnik, ki je prišel k nam z neko misijo, prinesel to knjigo iz Kaira ali morda iz Barija. Nekega jutra sem jo našel v glavnem stanu na svoji mizi... Nova Jugoslavija se je šele rodila in s tovariši smo se krepko zavedali velikih težav, ki nas čakajo. Ob izidu vaše knjige v Ameriki sem nekaj časa lahko občutil, da so v Združenih državah ljudje, ki nas razumejo ali hočejo razumeti in da bi nova Jugoslavija in Amerika, kamor se je izselilo toliko naših ljudi, lahko sodelovali.«

Ob teh besedah mu je segla v glavo prijetna misel in postal je drugačen človek. Opustil je uradno vedenje, se premaknil na stolu, se živahno nasmehnil in dejal: »Veste, ko mi je bilo kakih osemnajst let, toliko da nisem šel v Ameriko.«

»Ne — res? Zakaj niste?«

»Ni bilo denarja. Poleg voznega listka do Hamburga in voznine za ladjo sem potreboval petindvajset dolarjev ali podobno bajeslovno vsoto, da bi se smel izkrcati v Ameriki. To je bilo pred letom 1910.«

»Zelo zanimivo,« sem rekel. »Povejte mi še kaj o tem!«

»Kaj mislite s tem — zelo zanimivo?«

»O, človek bi lahko brez konca in kraja premišljeval o tem, kaj bi bilo z vami, ko bi bili šli v Ameriko. Prav tako o tem, kaj bi se zgodilo ali kaj bi se ne bilo zgodilo v Jugoslaviji leta 1940, ko bi se bili vi izselili leta 1910.«

»No, kaj bi bilo z mano v Ameriki?« je dejal Tito. Njegov obraz se je smehljal, ampak njegove oči so se upirale vame s čudno resnobno napestjo.

»Ne vem,« sem dejal, trudeč se, da bi bil videti neprizadet. »Seveda je vsako tako razglabljanje nespametno, ampak odkrito povedano, maršal Tito, zdaj ko vas gledam, dvomim, da bi bili v Ameriki postali socialen revolucionar ali komunističen voditelj.«

»Kaj hočete reči s tem?« Z nadihom osuple užaljenosti.

Posmejal sem se, nemara z več kakor z nadihom zadrege. »Sinoči sem si na kratko zaznamoval nekatere vtise zborovanja od včeraj popoldne. Čez teden ali mesec dni bom svoje zapiske lahko revidiral pod dojmom novih iz-

kušenj. Kakor gledam zdaj, pa mislim v bistvu, da je revolucija v Jugoslaviji organsko gibanje z veliko silo in da ste vi organičen in nadvse natančno delujoč del tiste sile. Včeraj v dvorani sem opazil, da ste bili v popolnem skladu z množico delegatov, čeprav so vam povečini zelo nepodobni.«

Ne meneč se za to, da se je ob mojih zadnjih besedah namrščil, sem nadaljeval: »V Ameriki pa komunistična partija ni organična; najmilejši pridevnik, ki ga lahko uporabiš zanjo, je: 'ekscentrična'. Revolucija, kakršno ste napravili tukaj, je v Združenih državah nemogoča in bo tako ostala — razen če ne doživijo Združene države poraza in velikega razdejanja v 'prihodnji vojni'. Vsak poskus, da bi ustvarili takšno vstajo v današnji Ameriki, bi bil neorganičen, neumen in obsojen na neuspeh in jaz bi mu bil nasproten. S tem ne mislim, da ne bi bili postali v Ameriki revolucionar, ko bi bili emigrirali pri osemnajstih letih, ali da Amerika ni revolucionarna. Nasprotno, v nekem pogledu je najbolj revolucionarna dežela na svetu: to je vrhovni glavni stan industrijske revolucije, ki je tudi vaša tukajšnja revolucija po mojem gledanju samo eden njenih poganjkov.«

Tito se je še zmerom mrščil, vendar je premagal željo, da bi me zavrnil.

»Že nekaj časa,« sem dejal, »mislim naslednje: da so v zadnjih nekaj stoletjih najbolj iznajdljivi in energični Evropejci ali odšli v Ameriko ali se pognali v socializem take ali drugačne vrste. Tisti, ki so se pognali v socializem kakor vi, so postali socialni revolucionarji v Starem svetu; mnogi izmed tistih, ki so se izselili, so postali industrijski revolucionarji v Novem svetu. Po mojem to velja za mnoge ameriške kapitaliste tako kot za mnoge delavce in večino tehnikov, za številne gospodinje in farmarje. Moj sosed, na primer, ki je hkrati delavec in majhen farmar, si vsakih nekaj dni izmisli nekaj novega, da bi s svojo iznajdbo izboljšal kakšen stroj ali nadomestil polomljen del. Improvizator je — šušmar, tipičen Američan. Njegov sedemnajstletni sin stalno odvija in spet sestavlja svoj mali športni avto. Nikdar ni bil v šoli za mehanike, ampak kratko malo rojen mehanik je — novator — potomec industrijske revolucije.«

Tito je začel korakati po sobi s Tigrim za petami in tišina, ki jima je sledila je učinkovala name kot zamotana istočasnost miriade nevarnosti in zadreg, ki napastujejo svet.

Louis Adamič

(Odlomek iz knjige »Orel in korenine«)

ZLATI PRAH

BENO ZUPANČIČ se je uveljavil kot eden najvidnejših slovenskih proznih ustvarjalcev po vojni in kot takega ga potrjujejo tudi izbrani pripovedni spisi iz njegovega najnovejšega obdobja, ki so pred kratkim izšli pri Mladinski knjigi v Ljubljani pod skupnim naslovom ZLATI PRAH.

Zlati prah s podnaslovom »kratke zgodbe za kratek čas« vsebuje 37 črtic, feljtonov, pogovorov in igric s skupnim imenovalcem široko zastavljenega in nadvse prikupnega branja. S to zbirko je avtor znova potrdil sloves mojstra kratke zgodbe — »short story« — saj zna neposredno in toplo potrkati na bralčevo srce.

Iz zbirke Zlati prah smo za objavo izbrali dva naslova.

KRI IN PEPEL

Ko je prišlo sinovo pismo, si je rekla Ne vem, kaj naj mu odgovorim zdaj, ko je že vse mimo. Stara ženska sem, skorajda brez srca. Brez čustev. Brez sinovske ljubezni. Da se je vrnil tedaj, ko sva ga z možem čakala, da, a zdaj, kaj naj zdaj rečem, kaj naj zdaj storim?

Spomin je imela dober. Spominjala se je trenutka, ko sta se z možem sprla, osmega maja 1945 na večer. Mož je bil prepričan, da fant lahko ostane doma, ona da je v nevarnosti, da ga po kratkem postopku ustrelijo. Bila je noč, vsa okna so bila zagrnjena, z Gradu so grmeli topovi. Sin, otrok njene bistrosti in očetove neodločnosti, je bil videti ravnodušen — čakal je njune razsodbe.

Zmeraj si odločala ti, je pozneje pisal mož, to je bilo najino prekletstvo. Ne more me potolažiti to, da je postalo tudi tvoje.

Obveljala je njena. Sin je slekel zeleno domobransko obleko in se preoblekel v civilno. Izginil je v noči, ki je bobnela od poslednjih bojov. Zjutraj sta z možem skozi reže zaprtih polknic opazovala mesto, ko je kot ponorelo slavilo zmago. Nič nista govorila, čeprav sta oba mislila samo nanj — je uspel priti skozi obroč ali ne?

Nastopila je doba gluhotе — deset let molka, deset let misli, za las po-

dobnih pogrebnim, dokler se ni sin nekega dne oglasil. Prvo pismo je prinesel neznanec. Kmalu se je oglasil po pošti, se podpisal in dodal neznan naslov.

Takrat mu je lahko odpisala. *Moral se bi bil oglasiti prej, ljubi sin. Oče je medtem umrl. Na smrtni postelji mi je očitil Tvojo smrt. Očitala sem si, kar si le mati mora očitati. Umrl je v sovraštvu do mene, kljub temu da sva preživela skupaj trideset let. Razdalja med nama je bila kot med nebom in zemljo. On je bil politik, ne jaz. Jaz sem bila le ženska, mati, gospodinja. Služila sem vama, kakor sem vedela in znala. Nazadnje sta me oba zapustila. Oba z očitki. Gotovo tudi Ti.*

Čez dve leti je prišel za teden dni domov.

»Povej«, jo je vprašal, »bi se mi bilo takrat res kaj zgodilo?«

»Najbrž nič«, je odgovorila, ker je hotela biti odkritosrčna. »Bil si le študent medicine, zaposlen v bolnišnici. Nič hujšega ti ne bi bili imeli očitati.«

Skomizgnil je z rameni:

»Mnogi so šli po gobe.«

»Zanje ste bili sovražniki.«

»In oče?«

»Trdil je, da sem jaz zakrivila tvojo smrt. Preden je umrl, je pustil debelo mapo zapiskov. Vsi skupaj so ena sama obtožnica zoper mene. Najbrž sem bila res jaz kriva, da si šel.«

»Bi jih lahko prebral?«

»Ne,« je odločno odkimala. »Tudi jaz jih ne bom nikoli več. Bistvo sem ti povedala. Preden bom umrla, jih bom požgala. Česa drugega tudi ne zaslužijo. Potolaži se s tem. Se ne bi mogel vrniti za stalno?«

»Prelepo se mi zdi,« je neodločno odgovoril. »Ne vem, kaj naj bi tukaj počel. Tam imam delo. Zdravnik sem po tolikih letih preseljevanj.«

»Zdravnikov potrebujemo.«

»Vseposod. Zdaj mi ni hudega.«

Bil je videti otožen, utrujen, nagljen k zamišljenosti. Kostonjevi lasje so mu po sencih sivali. Veliko bolj kot nekoč se ji je zdel podoben pokojnemu očetu. Jokala je, ko je odhajal.

»Te bom sploh še kdaj videla? Tujec si postal. To si zdaj očitam.«

Zasmejal se je, ampak to ni bil nasmeh veselja ali upanja.

»Kako da ne! Dali so mi potni list in vizo, kot vidiš.«

Bilo je lepo spomladansko jutro. Gledala je za njim skozi okno. Nosil je nenavadno progasto srajco in hlače, kakršne doma še niso bile v modi. Na koncu ulice se je za kratek hip ozrl, pomahal z roko in izginil za voglom.

Potem sta si kdaj pa kdaj pisala. On je pisal kratko, le malo je pripovedoval o svojem življenju. Ona je pisala redko, zato pa takrat dolga pisma, v katerih je bilo mnogo podrobnosti in veliko žalostne ljubezni. Sčasoma je ta ljubezen — sama ni vedela kako — skopnela, pisma so se spreminjala v navado, skorajda že mučno navado, ki ji je nalagala obveznosti. Včasih ni več vedela, kaj naj mu sploh piše.

Nekega dne se je spomnila, vzela moževe zapiske in jih začela uporabljati za svoja pisma. V pismih je odtle uprizarjala prave pravcate prepire s pokojnim možem, z bogom, z usodo, z nesmisлом, v kakšnega se ji je sprevrglo življenje. V njih je zapovrstjo odgovarjala na pokojnikove obtožbe, ne da bi bil sin mogel slutiti, kakšen dvogovor je začel teči med živo materjo in mrtvim očetom. Res so se mu materina pisma včasih zadržala podobna norim spovedim, v katerih ni bilo pravega kesanja, še manj oduščenja, kljub temu pa ves čas navzoča strašna pokora. Pokora, ki se mu je zdela nenaravna in mučna.

Ko ji je to nekoč obzirno omenil, je onemela. Stara ženska sem, si je rekla, ženska brez srca in brez usmiljenja. Taka sem postala teh dvajset let. Ne vem, ali bom sploh lahko umrla, kot se spodobi.

Sinu je takrat odgovorila: *V dvajsetih letih se zgradijo mesta, ozelenijo puščave, sprevržejo režimi, odmerjo monarhije. Kako bi se ne postaral človek, zlasti če je ženska z izpraznjenim srcem? Razlika med očetom in menoj*

je bila v tem, da se je njegovo napolnilo s sovraštvom, medtem ko se je moje izpraznilo. V njem ni več ne ljubezni ne sovraštva, če ti dve besedi sploh še kaj pomenita. Morebiti pomenita Tebi? Jaz sem samo še lupina. Zadnjič me je nekdo vprašal, čemu sem zmeraj črno oblečena. Odgovorila sem mu: Tako je treba manj prati.

In zdaj piše, da se bo vrnil za stalno.

Stara ženska sem, si je govorila na glas, kaj naj mu stara ženska, polna trohnobe, odgovori? Sinu, ki je postal tujec? Tujcu, ki najbrž ni več podoben sinu?

Sedla je za mizo, odgrnila zastor, da je videla ven, premišljevala in nazadnje napisala: *Stori, kakor se boš sam odločil. Jaz sem odločila enkrat samkrat, takrat očitno napak. Ne nalagaj bremena odločitve na moja šibka ramena, kot jih je nalagal Tvoj oče, zato da me je lahko obtoževal pred bogom in pred ljudmi. Vse, na kar še čakam, je zajeto v eni sami besedi — smrt. Če si še veren, pomoli k bogu za mojo ubogo dušo, jaz ne znam več moliti. Če nisi več, mi po smrti napiši na nagrobnik vsaj ljubeznivo besedo. V meni je bilo nekoč mnogo ljubezni, veliko strastnega upanja, a je življenje vse zapovrstjo upepelilo. Samo žara sem še, brez napisa, brez česar koli, kar bi moglo koga ganiti. Kakor koli se boš odločil, bodi srečen. Jaz k Tvoji sreči nimam več kaj prispevati.*

Umrla je teden dni pred sinovim prihodom. Našla jo je sosedica, sedeča v naslanjaču. Videti je bila popolnoma mirna, kakor da spi. Naočniki so ležali na tleh. Sosedci so se zdeli zelo starinski. Pobralla jih je in jih previdno položila na mizo. Vrata v peč so bila odprta, očitno je bilo, da je pred smrtjo sežigala papirje. Sivi kosmi papirnatega pepela so se vzdigovali s tal kakor metulji ko je na hitro odprla ali zaprla vrata. Sosedica je za trenutek pretresena premišljevala. Nato je prinesla metlo, skrbno počistila pepel, ga stresla v peč in zaprla vrata vanjo.

Sin je dal vklesati na nagrobnik samo dve besedi: *Nesrečni materi.*

LJUBEZEN

Sedita v gostilni in naročita gorenjski čelodec in belega vina. Natararica je čedna, svetlolasa, ljubezniva, samozavestna. Lase ima najbrž pobarvane. Nič zato, pristajajo ji s prečo vred, ki ji teče s čela vse do temena.

Ko jima postreže, se začneta pogovarjati. O tem in onem iz vsakdanjega dela. Poslušaj, niti ne raztreseno, vendar ves čas zaposlen z nejasno mislijo v sebi. Kaj je stvarnost, kaj utvara? Kaj je ustvaril v sebi in kaj od vsega tega je res? Spomnil se je, kako je njegova babica nekoč poteg-

nila iz kdove katerega skrivališča šop starih bankovcev. Morebiti so se ji zdeli ravno zato, ker že dolgo niso bili več v veljavi, lepi. Obračala jih je v koščenih rokah, jih otipavala s palcem in kazalcem, kot da bi bili svileni, in nazadnje rekla: »Nič ne mine tako hitro kot vrednost, ki je nimaš v sebi.«

Za trenutek ga obide ganjenost, ko jo gleda. Govori za spoznanje hitro, nagnjena nad mizo, in se kdaj pa kdaj drobno nasmehne. Nasmehne se, kot da bi ga hotela prepričati o svojem čustvu, čeravno o njem ne dvomi. Toplo mu je ob njenih besedah, ničesar ni, zaradi česar bi mislil da ga skuša prepričati o nečem, kar ne obstaja. Na trenutke začuti v sebi valovanje tihe hvaležnosti. Srečen je, življenje mu je podarilo nekaj, česar očitno ne podari rado. In ko pomisli na stvarnost, zagleda pred očmi dolgo pot, ki jo je že opravil. Ta pot ni podobna cesti, ne beli cesarski cesti ne razdrapanemu kolovozu. V duhu se mu prikazuje kot popotovanje, na katerem se nenehoma bojuješ s smotrom, preden se ti posveti, da je lahko tudi popotovanje nekaj smoter.

Njen obraz je na slikah kot za spoznanje rezek, trd. Opazil je, da zaživi, kadar jo prešineti živa misel ali čustvo. Sprosti se, se zmehča, sive oči se zableščijo s toploto poldragega kamna. Zunanja zadržanost se odlušči, pod njo se pokaže topla prikupnost, notranja zavzetost, v kakršni izbira celo druge besede kot sicer. Dobro čuti, kdaj mora premagati misel, zakaj bistra je po naravi, ali jo odgnati, ker ji preprečuje, da bi se za trenutek vdala čustvu. Včasih se očitno zboji zahrbtni misli ali privzgojene strogosti. Z mnogočim v sebi in na sebi ni zadovoljna, zato z nezaupanjem posluša, kadar jo skuša prepričati, da naj bo bolj samozavestna. Kakor da bi se v besedah, ki ji prija, skrivalo preveč laskanja. Ustvarila si je nekaj predsodkov o svoji zunanji in notranji podobi, zdaj pa jih težko premaguje.

Včasih začuti za njeno zadržanostjo notranjo vihravost, obenem pa razločno misel o njej. Izkušnja ji pravi, da se mora obvladovati. Pripoveduje ji, da mora biti zadržano ljubezniva, da mora paziti na to, kaj reče, da mora paziti na svojo zunanost, naj ima opraviti z moškimi, ki bi želeli od nje, da jim kaj napravi, ali s takimi, ki bi želeli kaj več od tovarištva. Zlasti pa s takimi, ki imajo radi kratke ljubezenske dogodivščine, kakršne puščajo za seboj več pollaščevalskega zmago-slavlja kot ljubezenske zadoščenosti.

Tudi potem, ko sta se že nekaj časa poznala, se ni znebil občutka, da je v njej nekaj dragocenega, nekaj, česar se kljub vsemu ne more niti dotakniti. Nekaj, kar zavestno ali tudi nezave-

dno varuje, goji, skriva, kar se le kdaj pa kdaj pokaže na njenem obrazu kot trenutek notranjega lesketanja. Kaj je to, se je vpraševal, le kaj more biti? Utvara? Videz? Samo telesna lepota, izražena v blesku očesa ali v begotnem nasmehu.

Zdaj prisluškuje njenim besedam in si misli *ljubezen*. Vse, kar prihaja iz nje, je iznenada posuto z lesketavim zlatim prahom. Čas ga utegne odpihniti v stvarnost, v kakršni živi, v spominu se bo lesketal čedalje bolj.

Potem zagleda pred seboj pisarne, polne pisalnih strojev in deklet, ki udarjajo po tipkah z neenakomerno naglico nuje, zakajene zastore na oknih, telefonske aparate, prazne skodelice, v katerih se je še malo poprej kadila kava. Zasliši šumot pogovora, zvonjenje telefonov, trušč s ceste, ki teče mimo hiše. Daleč zadaj nekje je gozdnata pokrajina, malo travnata, malo gozdnata. Nad njo sončen dan s kakim oblačkom, ki je ostal od večerajšnje nevihte. V globeli med dvema hriboma čumi lesen mlin, mrtev in zapuščen, vsenaokrog pa šepetajoča tišina. Tam je voda, še bistra, še žuboreča, še hladna. Stopiš vanjo in zazdi se ti, da te je prešinila neznana toplota. Toplota očiščenje. Usedeš se na breg, se oziraš okoli sebe. Ves ta pritajeni šumot vode in drevja se ti zazdi kot nekaj, kar je že zdavnaj mimo.

Treba bo oditi.

Vstaneta in gresta ob rimskem zidu, spomeniku časa, se ustavita, da bi se poljubila, in potem gresta naprej in naprej med ljudmi in med avtomobili. Ta zgodnji spomladanski dan je nenavadno mila. Nosi rjav usnjen plašč in na glavi svileni indijsko ruto. Ganjen je, sam ne vé, od česa, vreme je sončno, čeravno je še hladno, njen obraz je topel, oči nasmejane, besede kakor utišane. Zelo mi je prirasla k srcu, si misli, ko jo razmišljen posluša. Menda pripoveduje, kako je za hišo nabirala prvi regat samo nekaj pozneje kot zvončke. Tovornjaki zdrviijo po cesti, tako da jo komajda še sliši, in v nosnicah začuti prah, dišeč po nedavnem snegu.

Ljubi, reče nazadnje in stopi v avtobus s prikolico. Obstane in g'eda za vozilom: pregiba se kot nerodna gosonica, prelomljena v dva dela. Čez dvajset minut bo doma, pomisli, odžene podobo in se zamišljeno obrne.

VELIKA KNJIGA O LJUBLJANI

IZŠLA JE POMEMBNA MONOGRAFIJA

»Ljubljana je eno tistih mest, pri katerih nas ne fascinira rožljanje z orožjem, ki nimajo bleščeče politične zgodovine razen v najnovejši dobi in prav tako niso nikakršne gospodarske velesile; marljivo delo stoletij zamenjuje zunanji blišč, namesto vojaških bojev imamo nenehno prizadevanje za kulturni dvig, ki naj se vselej kaže tudi vidno v mestu samem. Ali ni zato najbolj vznemirljivo pogledati, kaj so posamezna obdobja v zgodovini ljubljanske naselbine prinesla novega, kaj dodala staremu, kakšno pojmovanje mesta tiči za temi spremembami? ...«

Zgornji stavki so iz uvoda v veliko monografijo o glavnem slovenskem mestu, ki je pod naslovom LJUBLJANA izšla pri založbi Jugoslovanska revija v Beogradu in zasluži spričo svoje kakovosti vso pozornost.

Besedilo, ki se prepleta skozi knjigo velikega formata s številnimi črno-belimi in barvnimi fotografijami, je spi-

sal znani slovenski umetnostni zgodovinar Nace Šumi. Doslej je spisal že deset strokovnih knjig in številne razprave; je predsednik Znanstvenega inštituta Filozofske fakultete v Ljubljani, predsednik Zveze umetnostnozgodovinskih društev Jugoslavije, član jugoslovanskega Nacionalnega komiteja za umetnostno zgodovino in tudi član Internacionalnega komiteja za umetnostno zgodovino.

Uvodno poglavje govori o današnji Ljubljani, o njenem videzu, industriji, trgovini, turizmu in seveda kulturni dejavnosti. Okrepljeno je tudi s številkami, ki zgovorno pričajo o rasti osrednjega slovenskega mesta.

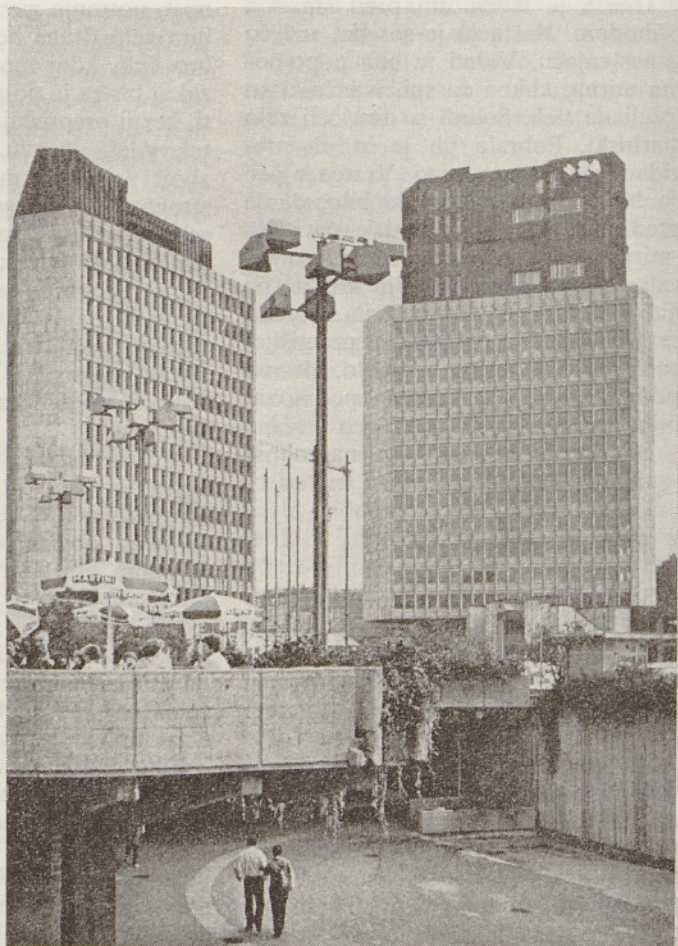
Najzajetnejše je v knjigi poglavje o zgodovini in kulturni dediščini Ljubljane. Avtor je časovno segel do prazgodovine in antike, sprehod skozi čas pa je sklenil z obdobjem narodnoosvobodilnega boja.

Lepo in izčrpno je v monografiji ob-

delana umetnost v Ljubljani, od prvih pomembnih udomačenih slikarskih in kiparskih delavnic iz 15. stoletja do sodobne filmske ustvarjalnosti. Bralcu, ki bi se rad podrobneje seznanil z Ljubljano, bo v pomoč seznam stavb in kulturnih ustanov z vsemi podatki o zgodovini in dejavnosti.

Seveda pa so v knjigi izredno dragocene fotografije. Največ jih je prispeval Nicola Grifoni in izpričal izreden posluš za motive. Njegova kamera je prikazala Ljubljano kot izredno lepo mesto; znal je poiskati nevsakdanje zorne kote in odkriti Ljubljano z njene najlepše plati.

J. Vi.

Na naslovni strani knjige o Ljubljani je del Robbovega vodnjaka

Palači Ljubljanske banke in Iskre v strogem mestnem središču

BOGATA RAZNOLIKOST

OBČINA KRŠKO

Občina Krško se povezuje z občina Brežice in Sevnica v Posavje. S svojimi 27.000 prebivalci, ki živijo v 185 naseljih in 16 krajevnih skupnostih, sodi občina Krško med srednje velike občine v Sloveniji. S površino 345 kv. metrov obsega 1,7 odstotka republiškega ozemlja. Pretežni del prebivalstva in gospodarske dejavnosti je osredotočen v štiri urbana središča.

Pri razvoju povojnega gospodarstva je imela v občini velik delež Tovarna celuloze in papirja Djuro Salaj, poleg nje pa so se iz manjših obratov razvili Kovinarska, Specializirano obrtno podjetje, v novjšem času pa še Labod-Libna, Lisca-Senovo, Sigmat Brestanica, Metalna Senovo, Žito-Imperial, Industrija gradbenega materiala Sava, prevozniško podjetje Transport, Splošno gradbeno podjetje Pionir in najnovejša tovarna — Tovarna embalaže Senovo. Nujno je omeniti še rud-

nik v Senovem, termoelektrarno Brestanico in jedrsko elektrarno Krško. Slednji gradita elektrogospodarstvi Slovenije in Hrvaške in bo jedrska elektrarna v kratkem pričela poskusno obratovati.

V preteklosti je gospodarstvo občine temeljilo na kmetijstvu. To tradicijo nadaljuje danes organizacija združenega dela Agrokombinat, ki dosega lepe uspehe v sadjarstvu, vinogradništvu in vinarstvu. Ugodno podnebje vključuje namreč Krško polje z obrobim gričevjem v vinorodni okoliš, kjer pridelujejo ob belih vinih predvsem znani cviček. Agrokombinat ima svoje kleti in vinoteko v kostanjeviškem gradu, pretežni del zmogljivosti za predelavo grozdja pa je v kletih v Leskovcu. Ekološke razmere omogočajo rast tudi vseh ostalih kultur, zlasti pa nadaljnji uspešni razvoj živinoreje.

Razen tovarne celuloze in papirja, ki je ena največjih tovrstnih proizva-

jalk v Evropi, je prinesla sloves krški občini Kostanjevica. V tem najmanjšem mestu v Sloveniji, ki je imelo v srednjem veku celo svojo kovnico denarja, so ob samostanu vsako tretje leto mednarodni simpoziji Forme vive za umetnike, ki ustvarjajo v lesu. Poleg tega je v samostanskih prostorih urejena stalna galerija umetnika domačina Božidarja Jakca, ki vključuje tudi spominske zbirke Toneta Kralja, Jožeta Gorjupa in del Lamutovih umetnin. Iz bližnjega kartuzijanskega samostana Pleterje so semkaj prinesli zbirko del starih mojstrov.

Eden pomembnih spomenikov je tudi brestaniški grad. V njem so pred kratkim odkrili srednjeveške freske s posvetno vsebino, kar je posebnost za takratno slovensko slikarstvo. V gradu je stalna razstava, posvečena izgnancem, saj so skozi to medvojno zbirno taborišče odgnali okupatorji v tujino več kot 40 tisoč Slovencev. Tudi občina Krško posveča spomenu na te žalostne čase svoj praznik 7. junija in sodeluje v spominski manifestaciji Vlaka bratstva in enotnosti.

Že od začetka letošnjega leta je velik del družbenih, političnih in delavcev v združenem delu občine usmeril svoje ustvarjalne napore v pripravo stadiona Matija Gubec za uspel svetovni finale prvenstva parov v speedwayju, ki je bilo 22. junija.

Del starega mestnega središča v Krškem, sedežu krške občine (foto: Danilo Škofič)

TEŽKO JE BILO PREMAGATI SOLZE

Toplo sonce je prijetno grelo s snegom pokrito pokrajino, tako da so se tu pa tam že kazale rjave zaplate zemlje, ki je prijetno dišala po pomladi. Prebujajoča se narava je vabila kmete na delo, saj jim je pomad pomenila začetek novega cikla življenja — novih moči in novega upanja, da bo to leto boljše od prejšnjih...

Tudi zame je tista pomlad pred desetimi leti pomenila nov začetek. S kovčkom in težko potovalno torbo sem se nekega pomladnega jutra napotila novemu življenju naproti. Ker sem bila vajena živeti zdoma, mi je bila pot preko velike luže le daljši korak v svet. S takim navdušenjem sem se podala v negotovo bodočnost, kot so se kmetje zagnano lotili dela na polju, ne vedoč, če jim bo narava izpolnila njihova pričakovanja. V mojem srcu tisto jutro ni bilo prostora za sentimentalnost, ki jo navadno zbuja slovo, saj so bile moje misli polne čudovitih predstav o skorajšnjem snidenju z brati in sestrami. Zatekla sem se v ta čudežni svet fantazij, saj je bil to edini način, da sem zatajila solze, ki so silile na oči, ko sem se po blatnem kolovozu oddaljevala od domače hiše, kajti če bi dovolila, da mi spolzijo po licih, bi verjetno ne mogla zbrati dovolj moči, da bi jih zaustavila.

Na prvem griču sem se ustavila in se še enkrat ozrla proti domači vasi. Pravzaprav je bil to le zaselek na razpotju treh vasi — med vinogradi posajenih šest hiš, precej oddaljenih druga od druge, pa vendar dovolj blizu, če je sosed potreboval pomoč... Pogled mi je obstal na rdeči strehi domače hiše, ki se je skrivala za golimi krošnjami dreves. Nedaleč od hiše je stal majav hlev, ki je bil že dolga leta prazen. Zadnja krava je odšla iz njega, ko nam je pogorela hiša in smo rabili novo streho. Za hlevom je stal mogočen oreh — spomenik veselih in žalostnih doživljavaev iz našega otroštva. Zemljo okoli poslopij, ki je bila kolikor toliko primerna za obdelavo, sta predstavljali dve njivici; na eni smo sadili krompir, druga pa je služila za zelnik, kjer je raslo vse ostalo, od čebule do korenja, do repe, zelja in solate. Preostale strmine, ki se jih ni dalo preorati s plugom, so bile poraščene s sadnim drevjem.

Ta mali svet okoli hiše, ki je pomenil vse naše premoženje, je bil veliko premajhen, da bi se na njem lahko preživelo devet otrok, zato so se starejši bratje in sestre kaj hitro pobrali od doma. Raztepli so se po vsej Sloveniji — kjer so pač dobili delo. Nekaj jih je šlo k vaškim kmetom za hlapca, tako da smo doma ostali le najmlajši. Ker v hiši ni vladala samo revščina, pač pa tudi kruta bolezen, ki je očeta priklenila na posteljo, smo se vsi otroci zavedali, da mora vsak prispevati svoj delež.

Res smo bili revni, pa vendar smo imeli nekaj, kar so nam zavidali celo največji bogatini. Imeli smo drug drugega; imeli smo ljubezen, ki nas je vezala, ki je premagovala vse tegobe življenja.

Odkar so starejši bratje in sestre odšli v daljno Kanado, ki je tedaj slovela kot obljubljena dežela, se je tudi v naši hiši večkrat pokazal bel kruh. Tudi petroleja ni manjkalo, tako da sem lahko večkrat bedela ob knjigah pozno v noč. Kmalu je zasvetila tudi elektrika. Kljub temu, da so se vezi med nami ohranile, smo nekje med vrsticami v pismih razbrali, da si postajamo tujci, da bo širno morje, ki nas je ločilo, vendarle zahtevalo svoj delež in porušilo našo družinsko enotnost — bogastvo, ki nam je pomenilo več kot košček zemlje in streho nad glavo.

Za tem izgubljenim bogastvom sem hitela tisto pomladno jutro na drugi konec sveta. Zaradi upanja, da bomo spet kmalu skupaj kot nekoč, sem lahko premagala solze, ko sem zapuščala »naš hribček«, ki mi je tako kot bratje in sestre pomenil del moje mladosti.

Cvetka Kocjančič, Toronto, Kanada

Proti
domu
(foto:
Igor Bervar)

TITO, TVOJ NAROD JOKA

*Tito, tvoj narod je zajokal na glas.
Ugasnilo je tvoje življenje,
minilo v bolezni trpljenje.
Boleče je zadnje slovo,
v naše vrste več te ne bo ...
Velik heroj boš ostal.
Legenda boš, ki bo
skozi rodove krožila.*

*Dal si nam ključ,
ki odpre vsa vrata —
spoštovati učil si nas mir.
Bratje bodimo vsi,
podajmo si roke ...
Strašna je bolečina pretresla
ljudi po vsej domovini.
Prišel je žalosten dan,
ko zajokal je vsak Jugoslovan.
Vsem si bil znan — doma in po svetu ...*

*Slava ti in vsa čast! Življenje si
nam razdal. Obljubljamo ti,
da se tvoj narod nikomur ne bo vdal!
Tito, tvoj narod je zajokal na glas!*

Jana Beravs
Ribno pri Bledu, 4. maja 1980

V SPOMIN VODITELJU TITU

*Zapustil nas je velik mož,
ki so nastavljali mu nož ...
a spretno nožu je ušel,
pogumno narod svoj otel.
Zato bo v narodu živel
in narod mu bo slavo pel!*

Glas ameriških Slovencev
Jack Tomšič, Cleveland, ZDA

IZ SRCA V TRAJEN SPOMIN

*Iz ljudstva si prišel
in zanj si živel;
boril se za srečo,
blaginjo in red,
da narod bi užival
še, ko mu boš vzet.
Prinesli so zvesti
te zemlji v objem.
Tod narod bo stražil —
tvoj duh bo v njem.
Duh zoper tisto,
kar ljudstvo sovraži.
Hotel si mir svetu,
ne le za Balkan.
Mrzil je nasprotnik te
in spoštoval.
A narod te ljubil je —
pravic velikan!*

Venceslav Gulin
Sao Paulo, Brazilija, 4. maja 1980

SLOVO OD LJUBLJENEGA HEROJA

*Mesto-heroj: brez veselja in smeha ...
Mesto-heroj: sama žalost globôka ...
ker zapustila nas tvoja je rôka.
Nič več ne vemo, kaj je uteha ...*

*Proč si odšel: po odhodu Heroja
v srcu ostal nam je kamen težak.
Veš, biti s tabo: okus je opoja!
Zdaj pa postal je ves svet nam grenak*

*Ti si učil nas nekoč dostojanstva!
Danes trpimo v ponosni tišini ...
Zdaj se poslavljamo od velikana —
tebe v solzah, v bolečini ...*

*Zemlja pojoča, svobodna in mila,
zemlja, ki rad si jo obiskoval,
se je spominu še poklonila
tvojemu, narod vso čast ti je dal ...
P. S. Sam pa, pretresen, brez tebe ostal.*

Nelly Schuster
Ljubljana—Dunaj
V Ljubljani, 5. maja 1980

Franček Rudolf

VELIKI BELI ZAJEC

Če imamo nekoga radi, mu moramo za rojstni dan kupiti nekaj, kar bi ga zares razveselilo. Ali veš, kaj je najprimernejše darilo za čisto belega zajčka? Ne veš?

Pa je popolnoma preprosto: čisto bela zajkica.

Ko sem bil majhen, sem imel velikega, čisto belega zajca. Kupil sem mu veliko, čisto črno zajkico. Živela sta v miru in zadovoljstvu in imela sta štirinšestdeset malih zajčkov. In ker je bil zajec bel, zajkica pa črna, so bili zajčki kockasti? Taki kot šahovnica? Ne, ne. Eni so bili beli, drugi črni. Dvaintrideset belih in dvaintrideset črnih. Oče — véliki beli zajec,

jih je vsak večer zložil drugega ob drugega, takole — enega belega enega črnega. Jaz pa sem prinesel šahovske figure. Ker je bilo zajčkov štirinšestdeset in ker jih je bilo pol belih in pol črnih, in ker so bili lepo pravilno razporejeni, sva lahko z velikim belim zajcem igrala šah.

Moram reči, da ni igral preveč dobro. Kadar je izgubljal, je migal z nogami in cepetal z ušesi, njegove velike rdeče oči pa so utripale kot semafor. Ko pa je izgubil, je prevrnil šahovnico, da so beli in črni zajčki, vseh štirinšestdeset, frčali na vse strani.

Oh, potem pa ni bil kaj prida očka!?

To pa ne: bil je prijazen in zabaven očka — ko se je nacepetal z ušesi in namigal z nogami, pa nabliskal z rde-

čimi očmi, je spet pobral vse svoje zajčke in jih lepo zložil, belega ob črnega in črnega ob belega; tako lepo v kvadratu.

A zato, da so potem zajčki v miru spali?

Ne, ne zato! Zato, da sva imela šahovnico in sva lahko začela z novo partijo.

Franc Ksaver Meško

OTROK IN KAMEN

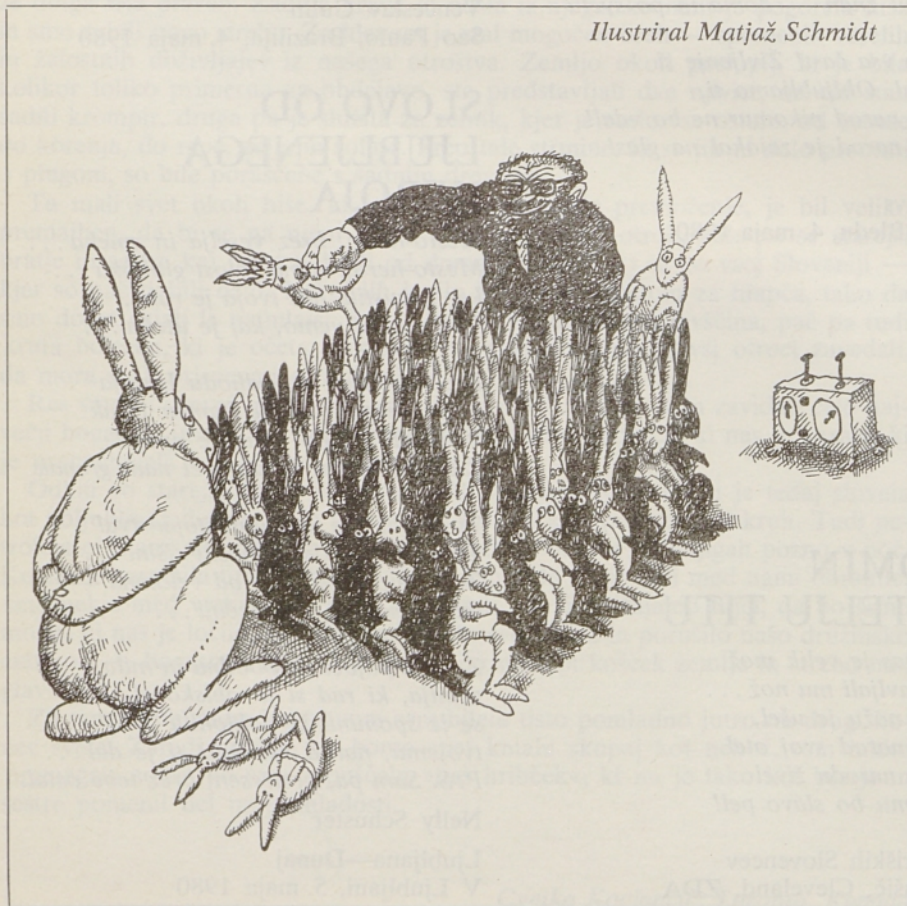
Ob cesti stoji močno v zemljo vkopan temno siv kantonski kamen.

Pa pride otrok k njemu in ga vpraša:

»Ti, pravkar sem videl sedeti na tebi ptičko. Tako lepo je pela. Ni res, da si je bil zelo vesel?«

»Nič,« pravi hladno kamen.

Ilustriral Matjaž Schmidt

»Nič?« se čudi otrok. »A včeraj je sedel na tebi tuj, star mož. Videl sem, da je jokal. Ta pa se ti je gotovo hudo smilil?«

»Nič,« pravi kamen.

»Nič? Čudno! A kadar sonce tako lepo sije nate, si vendar vesel, kaj?«

»Nič,« pravi kamen.

»Nič? Tega ne razumem. Ako pa te poleti vsega ožge s svojimi pekočimi žarki in se jih ne moreš ubraniti, ker ne moreš nikamor v senco, ti je vendar nerodno in se jeziš na sonce?«

»Nič,« pravi kamen.

»No, pa pozimi, kadar je tako mrz in jaz še v svoji topli suknjici ne grem rad iz sobe, tedaj te pač zebe in ves drgetaš?«

»Nič,« pravi kamen.

»Nič? Kakšen pa vendar si? A če te s tole šibo krepko udarim, te to tudi nič ne zaboli in razjezi?«

»Nič,« pravi kamen. »Glej, neobčutljiv sem za dobro in slabo, za bolečino in radost. Zato mi pravijo ljudje kamen. Vedi pa, da žive tudi ljudje, ki so prav tako neobčutljivi za dobro in hudo, za bolečino in radost. Da imajo v prsih kamen namesto srca, govore o njih. Teh se varuj, otrok moj!«

Novica

DEKLICA V AFRIKI

Daša Rostočil, mala Slovenka, ki živi s starši v mestu Nairobi v afriški državi Kenija, nam je pisala:

»Tu živim že tri leta. Imam veliko prijateljic. Hodim v angleško šolo, kjer se učim tudi francoski in pa kenijski jezik, ki se imenuje svahili.

Šola, ki jo obiskujem, je samo za deklice. Vse nosimo enake uniforme. Učijo nas častne sestre. Tudi ravnateljica šole je sestra in jo kličemo St. Pauline.

Šola se začne ob osmih zjutraj in traja do štirih popoldan, ali celo do petih. Dolgčas mi je po Jugoslaviji, ker imam tam veliko prijateljic.«

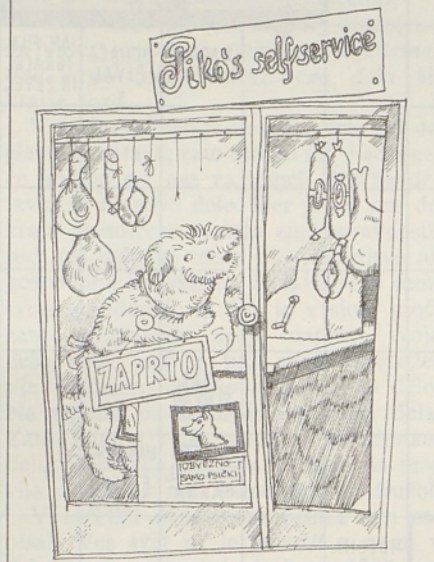
Milena Batič

TRGOVEC

Psiček Piko ima trgovino, v njej prodajajo slanino, pa tudi klobase in krače dobite — če ni drugače.

A najbolj ga veseli, če kupcev sploh blizu ni. Takrat trgovino zapre, kaj dela v njej — ne pove.

V listu Pasje vesti izvemo lahko le to: Piko bolan je hudo; nekaj s prebavo ni prav, postil se bo — pa bo spet zdrav.

Jelka Bakula

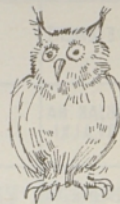
SLONČKI

Slončki v drese so skočili, ravno vrsto naredili, žogice na koš metali, sami s sabo tekmovali so s preskoki in prevali, stezo v teku zaprašili, športno značko osvojili, na izletu pa trobili, se studenčnice napili, zraka svežega užili so na tone tisti dan, a nihče ni niti kihnil, kaj šele, da bi bil bolan.

UGANKE VALENTINA VODNIKA

*Podnevi spim,
ponoči kričim.*

noos

*Glavo ima, noge ima,
nima pa repa,
zviije se, zbode te,
kadar je kepa.*

lež

*Meso zgor,
meso spod,
sredi pa
suh obod.*

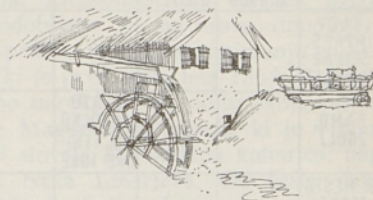
leždec in sedlo

*Rojen še oče ni,
sin že po streh' leti.*

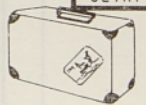

Ogenj, dim

*Grom gromi, šumi šumi,
bela žena ven leti.*

Mlin, moka

SESTAVIL: VINKO KORENT	OSABNEŽ OHOLEŽ	LASTNICA REKORDA	CILINDER	KRAJ POD FRUŠKO GORO	UREJE- NOST	SRBSKO M.IME								
ELEMENT														
DIJAK NA REALKI														
PASTIRSKA PESEM														
PARTIZAN IME HEROJA JANKA PREMRLA						TRON								
ZRENJA- NIN			VRSTA FR. PREPROG (PO MESTU ARRAS)	VOJNA POŠTA										
TUJE Ž.IME				LADJAR ONASSIS							NAGON, INSTINKT	DOMAČA ŽIVAL	AM. FILM. IGRALEC IN PEVEC	AKTINIJ
KATРАН				NESREČA JADRAN. OTOK										
ETIK														
OBSTOJ										AZIJSKO GLASBILO				
ZUPANČIČ ANDREJ			CENT					STAR SLOVAN						
				LILI NOVY		PROSTOR ZA KRMO, PARNA	MAKARSKA FINSKO MESTO							
				MUSLIM. VERA										
				MESTNA CETRT										
				 KRČEVI- TA JEZA KONSER- VACIJA										
				KOSTUM SEDEŽ PESNIKOVI										
	PREBIVAL- CI MAV- RETANIJE TELUR						VRSTA TOPOLA	PUBLICIST KERSO- VANI						
ŽARGON	NASILJE						PRETA- KANJE SOLZ							
SLOV. IMPRES. SLIKAR (MATEJ)							OČE							
SAMO. ZGOLJ			ZLATO JABOLKO DEL TENI- SKE IGRE				ZADETEK PRI NOGO- METU AM. BOKSAR							
GL. MESTO STARO- GRŠKE ARGOLIDE						OKLEPNO BOJNO VOZILO			TANTAL					
OSEBA IZ BIBLIJE						FILOZOF IZ ELEJE								
NIZKA, KOŠATA RASTLINA														

REŠITEV KRIŽANKE

NOVI IZRAZI
GRM, VIDRA
TANK, NOE, ELEAT
KAKI, GOL, ARGOS
STERNNEN, ATA, LE
TARČA, JOK
POHLIN, MAVRI
IHTA, KOSTIM
MA, ISLAM, KVART
STOT, ANT, L. N.,
EKSIŠTENCA, Ž. A.,
NRAVOSLOVEC,
TER, NEZGODA,
ZR, VP, EDA, ARI
EKLOGA, VOJKO,
PRVINA, REALEC,
VODORAVNO:

NOVI IZRAZI

V dneh, ko to pišem, se je vez svet združil z nami v žalosti, tako dejavno in tako do kraja, kakor se ni sicer še nikoli. V teh dneh, če le kdaj, smo združeni z vsem svetom in ves svet je združen z nami: v žalovanju za velikim človekom in velikim državnikom Titom. Njegovo ime in imena za njegova dejanja in pridobitve so se razširila po vsem svetu.

Tako človek vpliva na čas in čas vpliva na človeka, na družbo, na jezik. In tako nam je to pot neusmiljeni udarec časa ponudil presunljivo izhodišče za nadaljevanje pogovora o razlikah, ki jih v isti jezik prinašajo čas, kraj in razmere.

Letos se v teh sestavkih že ves čas pogovarjamo o povsem razumljivih vzrokih za razlike, ki jih je čutiti na primer med jezikom naših rojakov na tujem in jezikom rojakov v domovini. O tem, kako je povsem naravno, da rojak, ki dlje časa nima živega pogovornega ali bralnega stika s slovenščino v domovini, ob prihodu domov osupne. Sam pri sebi je bil namreč mogoče prepričan, da je ostal slovenščini zvest, saj jo v svoji družini in v svojem ožjem okolju na tujem sproščeno govori dan na dan, potem se pa zlasti v naših časopisih sreča s celim kupom izrazov, ki jih kratko in malo ne razume.

Zlasti so me rojaki že nekajkrat začudeno spraševali, kaj pomeni tako pogosta kratica TOZD, ki jo pišemo včasih z velikimi, včasih z malimi črkami, predvsem pa jo občutimo kot besedo in jo sklanjamo (na primer: v železarni je pet večjih tozdov) in nam je tudi sicer zelo gibčno na jeziku in v življenju (na primer: tozdovska dejavnost).

Tudi če rojakom pojasnim, da so v kratico TOZD zajete začetne črke pojma temeljna organizacija združenega dela, si po navadi ne znajo kaj prida pomagati, češ od kod in zakaj tako zapleteno izražanje. In tu smo natančno tam, kar sem omenil v začetku tega pisma: čas in kraj z novimi razmerami sama od sebe narekujeta in spreminjata jezik.

Kakor hitro smo se v domovini oddolili za svojo pot v socializem, je jasno, da so morale nastati tudi nove besede in zveze ali pa so morale stare dobiti nove pomene ali vsaj odtenke in pomenu.

Tako je stara beseda SAMOUPRAVA, ki je bila včasih navezana predvsem na politično področje, danes pri nas v obliki SAMOUPRAVLJANJE dobila veliko širši in stvarnejši pomen, s tem pa se je tudi kot besedna družina razširila in razmahnila. Zdaj, ko smo vsi SAMOUPRAVLJAVCI, ko torej SAMI UPRAVLJAMO in SE SAMI UPRAV-

LJAMO, so potrebni zbori SAMOUPRAVLJAVCEV in SAMOUPRAVLJAVK, srečanja in posvetovanja, na katerih se pogovarjamo o SAMOUPRAVLJAVSKIH izkušnjah in vprašanjih. Tako so ti izrazi o SAMOUPRAVNI dejavnosti pri nas popolnoma naravni, sami po sebi razumljivi in potrebni.

Ravno tako pa tudi že prej omenjeno na videz zapleteno poimenovanje: *temeljna organizacija združenega dela* ali krajše *tozd*.

V vseh družbah je človeško delo ena od glavnih postavk, zato tudi ni nič čudnega, če imamo pri nas za temelj družbe delavca in njegovo delo. Ker je pri nas do kraja uresničeno načelo enakopravnosti, tudi pri delu ne more biti razdelitve na gospodarje in delavce. Delavci smo sami svoji gospodarji, in ker je v slogi moč, zato *združujemo* svoje napore, svoje delo, svoje znanje, tudi svoje premoženje. Poznamo *osebno* in *združeno* delo. Ne trpimo pa izkoriščanja tuega dela. Zato imamo tudi zakon o *združenem* delu, ki določa zunanja in notranja pravila o delu v naši samoupravni družbi.

V začetku današnjega pisma sem zapisal: Ves svet se je *združil* z nami v žalosti, ves svet je *združen* z nami v žalovanju. Tako smo že od nekdaj govorili: *združeni* v veselju, *združeni* v bridkosti, zdaj govorimo tudi: *združeni* v delu. In še naprej: zdaj tudi *združujemo* svoje delo, in sicer v naši sodobni obliki podjetja, ki ji pravimo TEMELJNA ORGANIZACIJA ZDRUŽENE GA DELA, torej v delovni enoti, v kateri *se združijo* delavci za skupno, *združeno* gospodarsko nastopanje nazven in navznoter.

Organizacije *združenega dela* so torej le nova, izpopolnjena, socialistična oblika vseh mogočih oblik in združb, ki jih poznate drugod po svetu (podjetja, tovarne, zadruge, delniške družbe, kooperative in podobno). In ker smo v njih sami svoji gospodarji, morajo biti tudi gospodarsko in pravno izrazoslovno do kraja obdelane, da lahko pomensko v celoti podajajo vlogo in pomen našega dela in njegovega deleža v skupnosti.

Vsako strokovno izrazje je zapleteno za neposvečenega, ki živi mogoče v popolnoma drugačnih razmerah. Tako je nemara tudi za vas, nam pa so ti izrazi že tako prešli v meso in kri, da se počutimo sredi njih kakor riba v vodi in si jih zato tudi skrajšujemo, prikradjamo in poenostavljamo: delovne enote so se *stozdirale*, rešujemo *medtozdovska* vprašanja: zlasti se to dogaja v vsakdanjem pogovornem jeziku in po časopisju, ki sta zmeraj bolj ali manj žargonsko in slengovsko ubrana.

Janko Moder

BRANKO BOŽIČ: ORIS ZGODOVINE SLOVENCEV, Državna založba Slovenije, Ljubljana. Knjiga zajema strnjen oris zgodovinskega dogajanja na slovenskih tleh od prazgodovine do naših dni. Avtor se je v knjigi izognil nadrobni razčlenjevanju posameznih dogodkov in upošteval predvsem oris zgodovinskih tokov skozi stoletja, postavljajoč v ospredje našo narodnostno usodo v luči dialektične soodvisnosti s premiki v evropski zgodovini. Knjiga ponuja preprostem bralcu zanesljivo in pregledno informacijo o zgodovinskem dogajanju skozi stoletja. Bogato je ilustrirana, lično in skrbno pa jo je opremil Vili Vrhovc.

MIRKO RAMOVŠ: PLESAT ME PELJI, Cankarjeva založba, Ljubljana. To je antologija slovenskih ljudskih plesov in plesnega izročila. Večji del knjige je posvečen opisu plesov, ki se vrste po kronološkem zaporedju, tako da je to tudi knjiga o razvoju tega področja slovenske ljudske umetnosti. Poleg besednega opisa je vsak ples podan tudi koreografsko, spremlja pa ga tudi notni zapis. Tako je predstavljenih skupno 116 plesov, povzetih iz arhiva sekcije za glasbeno narodopisje pri Institutu za slovensko narodopisje Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Zapisali so jih France in Tončka Marolt, Marija Šustar in avtor knjige Mirko Ramovš. Posebna kvaliteta knjige je v njeni preglednosti, a kljub temu ohranja delo vso potrebno strokovnost. Antologija Plesat me pelji je ustrezna z več vidikov: je kulturno pričevanje, ki dopolnjuje podobno celotne slovenske ljudske kulturne dediščine, nudi vpogled v razvoj ljudskih plesov skozi čas, predstavlja različne slovenske pokrajine, je izhodišče podrobnejšemu znanstvenemu proučevanju, zelo dobrodošla pa bo zlasti vodjem in koreografom folklornih skupin v domovini in na tujem.

S. M. FELICITA KALINŠEK: SLOVENSKA KUCHARICA, Cankarjeva založba, Ljubljana. Gre za 18. izdajo, posodobljeno in na novo dopolnjeno, kar priča o izjemnem zanimanju za knjigo, ki je prvič izšla leta 1868. Takrat jo je po nareku in navodilu svoje prijateljice Magdalene Pleiweis, ki je v Ljubljani slovela kot odlična kuharica, napisala Neža Lesarjeva. Od šeste izdaje (1912) je knjiga bistveno spremenjena izhajala v priredbi S. M. Felicite Kalinškove, si pridobila izredno popularnost in vse do danes ohranja vzdevek Kalinškova kuharica, četudi je zadnje izdaje prirejala in dopolnjevala Izabela Terezija Gosakova. Novo izdajo je temeljito preuredila, posodobila in dopolnila S. Vendelina Ilčeva.

O JOHANCI, STANETU IN JANEZU

Kdo smo, kaj smo, kakšni smo? Pri presojanju samega sebe se človek velikokrat zmoti. Vidi se drugačnega, dosti boljšega kakor pa v resnici je. Če ga kaj polomi, zna celo polomijo sam pred seboj opravičiti in morda spremeniti v neizogibno in morda celo junaško dejanje. Svet pa gleda vse to z drugačnimi očmi, presoja drugače in dostrikrat tudi obsoja.

Dokaz temu je tudi pismo, ki leži pred menoj. Prispelo je iz Amerike in pripoveduje o povojnih slovenskih Amerikancih Johanci in Stanetu in Janezu iz starega kraja.

Stane in Johanca sta zakonski par, odnosno, bila sta zakonski par. V Ameriko sta prišla nekako pred dvema desetletjema izpod zelenega Pohorja. Dva otroka imata. Prvemu je štirinajst, drugemu pa deset let. Stane je električar, dobro plačan delavec strokovnjak, sicer pa veseljak in dober harmonikar; Johanca je pa vročerkurna ženska in nekateri trdijo, da če bi bila kobilica, bi kar glasno rezgetala. Ta njena vročerkurnost je šla Stanetu na živce. Prosil jo je in rotill, pa ni nič zaleglo. Celu v spovednico je pokleknil in prečastitemu potožil svoje težave. Ta pa mu ni

mogel svetovati drugega kot potrpljenje. Tudi znanci so opazili kako sta si v laseh, saj niti kadar sta bila kam povabljeni, nista strpela, da ne bi grobo hrulila drug drugega. Kakor pa primer: Prasec nemarni, kako pa žreš, saj si boš vso srajco posvinjal. Pa on njej zazaj: »Prasica, sebe glej in molči, da te po gobcu ne nasekam.«

Potem je stopil na sceno grški restavrater, postaven in premožen možak, oženjen in družinski oče. Vsi so vedeli, da mu je Johanca ljubica, nazadnje so razkošne zlate zapestnice, prstani in drug nakit, ki ga je nosila, tudi njenemu harmonikarju odprle oči. Zdaj ni ostalo le pri besedah. Razšla sta se. Svojo lepo hišo sta ugodno prodala in si razdelila denar.

Stane si je šel iskat tolažbe na potovanju okrog sveta, Johanca pa je z otrokoma odpotovala v Jugoslavijo na počitnice in obisk. Tam pa jo je doletelo usodno sreča-

nje, ko je neki kranjski Janez prišel domov od vojakov na dopust. Usoda (kdo pa drugi!) je nanese, da je srečal vročo ločenko in med njima se je vnela taka ljubezen, ki je ne pomni širni svet. Fant ima šele enaindvajset let, ona pa tudi ne več kot sedemindeset, celih sedem let je on starejši od njenega sina. V njegovi ljubezni je prav gotovo prevladovala tudi želja po tujini, ki mu jo je Johanca, v svojim sebičnem hrepenju tako privlačno prikazala. Ko je fant v jeseni odslužil vojaške, je vroča Johanca spet prišla v Slovenijo, da uredi zanj vse potrebno, da pride čimprej k njej v Ameriko, tam pa je tudi sprožila postopek, da se povsem osvobodi svojih bivših zakonskih vezi.

Seveda je pa prijateljstvo z grškim restavraterjem ostalo še vedno »veljavi«. Pa je v Jugoslaviji Konfucij ponagajal in Johanca ni uspela tako, kakor je upala. Janez ni dobil potnega dovoljenja in Johan-

filatelija

Tri dni pred praznovanjem 88-letnice rojstva je po težki bolezni prenehalo biti srce človeka, ki je bil skoraj 70 let zapisan revoluciji, preko 60 let član Komunistične partije Jugoslavije, več kot 40 let njen voditelj in strateg, skoraj 40 let vrhovni komandant oboroženega ljudstva Jugoslavije, 35 let prvi državljani naše socialistične domovine, 20 let prvi državnik neuvrščenega sveta. Umrl je Josip Broz Tito — človek, tovariš, najljubši državljani SFRJ.

Ob njegovi smrti je skupnost jugoslovanskih PTT izdala dve enobarvni znamki (za 2.50 in 4.90 din), na ka-

terih je prikazala med letnicama rojstva in smrti dva različna pokojnikova portreta, deli akademskega slikarja Božidarja Jakca iz Ljubljane. Znamke je natisnil v ofsetnem tisku Zavod za izdelavo bankovcev v Beogradu v polah po osem kosov s spominsko vinjeto v sredini. Na vinjeti je natisnjeno besedilo »Josip Broz Tito 1892—1980«.

12. maja je Skupnost JPTT izdala večbarvno znamko za 2.50 din v počastitev 75-letnice narodnega heroja Save Kovačevića.

Sava Kovačević je bil rojen leta 1905 v Nudu pri Grahovem v Črni gori. Že kot otrok

je delal pri kmetih, kasneje pa se je zaposlil kot delavec. Leta 1925 je postal član KPJ, kmalu nato pa je že postal funkcionar v različnih organih KPJ za Črno goro in Boko. Leta 1941 je bil med organizatorji vstaje v Črni gori. Poveljeval je različnim partizanskim enotam — od Nikšičkega odreda do 3. divizije. 13. junija 1943 je v V. okupatorjevi ofenzivi v jurišu na sovražnika na Krekovi na Sutjeski padel na čelu enot svoje divizije. Za narodnega heroja je bil proglašen že 6. julija 1943.

Osnutek za znamko (Sava Kovačević z daljnogledom) je narisal akademski slikar Dragoljub Sandić iz Beograda. Znamke je natisnil Zavod za izdelavo bankovcev v Beogradu v večbarvnem ofsetnem tisku v prodajnih polah po 25 kosov.

Dva dni kasneje, 14. maja, pa je Skupnost JPTT izdala večbarvno znamko za 2 di-

narja v počastitev 35-letnica prve Titove štafete.

Leta 1945, ko vojna še ni bila končana, je bila na predlog mladine Kragujevca organizirana prva Titova štafeta v zahvalo heroju in maršalu Jugoslavije Josipu Brozu Titu ob praznovanju njegovega rojstnega dneva. Titova štafeta (leta 1957 se je na Titov predlog preimenovala v štafeto mladosti) je postala najmasovnejša vsejugoslovanska družbena in športna manifestacija, saj je štafetno palico s pozdravi in željami vseh narodov in narodnosti Jugoslavije prvemu državlja-

nu republike v dveh mesecih prenašalo na tisoče mladih po več tisoč kilometrov dolgih poteh, da so jo lahko 25. maja izročili svojemu vzorniku.

Motiv na znamki kaže del štafetne palice in pozdravno pismo beograjske mladine iz leta 1945. Štafetna palica je lesena, na njenem zgornjem

delu pa je vrezano besedilo, da se je morala vrniti sama. Pa ni odnehala. Vložila je ponovno vlogo in končno je njen Janez le prišel, a zlomek zlomkasti, samo za en teden, potem je moral nazaj ker je tudi Amerika pritisnila svoj štempelj, da mora Janez v sedmih dnevih nazaj.

Letos bo Janez spet prišel, medtem Johanca v ZDA mrzlično ureja ločitveni postopek. Oče je nehal skrbeti za otroka češ, če jemlješ ti tega otroka Janeza iz Jugoslavije, pa skrbi še za ta dva, ki sta res tvoja.

Johanca in Stane sta izgubila vse svoje nekdane prijatelje, ki pomilujejo edino otroka. O Janezu pa pravijo, da si bo tako na hitro ustanovil življenje na tujem. Imel bo dom in družino — kakor v sanjah! tako pravijo in se muzajo.

Vse to je napisano v pismu, ki leži pred menoj. In kaj vi pravite k temu?

Ina

»Našemu Titu mladina Beograda, 25. 5. 1945«. Štafetna palica je shranjena v muzeju »25. maj« v Beogradu, kjer hranijo tudi vse ostale štafetne palice, ki jih je mladina Jugoslavije od leta 1945 naprej prenašala in izročala svojemu ljubljenu voditelju.

Osnutek za znamko je naredila akademska slikarka Andreja Milenković iz Beograda. Tisk znamk je oskrbel Zavod za izdelavo bankovcev v Beogradu v prodajnih polah po 25 kosov.

Ob izidu vseh izdaj je kot običajno dala Jugomarka v prodajo tudi ovitke prvega

dne, ki s stali po 2,50 din brez znamk.

Ob letošnjem tednu Rdečega križa (od 4. do 11. maja) pa je bila v rabi obvezna doplačilna znamka za en dinar. Poleg napisov »Rdeči križ povsod« v jezikih naših narodov je še reprodukcija skulpture S. Kovačevića.

PODMETENA JUHA Z LUŠTREKOM

Luštrek je vrtnina zelo podobna zeleni, ima le močnejši značilen vonj. Naše babice so luštrek v kuhinji zelo upoštevale. Dodajale so ga zelenega ali posušenega goveji in raznim drugim juham in mesnim jedem. Tudi nekdane Maggijeve kocke za juho in ekstrakt v stekleničkah so bili izdelani iz luštreka. Luštrek s pridom uporabljajo tudi v domačem zdravilstvu — pri poapnenju žil, protinu, ledvičnim vnetjem, vnetjem mehurja itd.

Gospodinje iz Poljanske doline na Gorenjskem so včasih z luštrekom pripravljale takšnele okusne juhe: Iz zvrhane žlice moke in mrzle vode so naredile podmet, ki so ga zakuhale v liter slanega kropa. Dodale so prgišče drobno sesekljane zelenega ali suhega luštreka in pustile vreti nekaj minut. Medtem so razžvrkljale tri jajca, jim dodale pol dcl dobre kisle smetane in vse to med mešanjem vlile v juho. Ko je juha še enkrat prevrela, so z njo postregle. Če imate luštrek, pripravite še vi kdaj družini za spremembo to domačo okusno juho.

PEČENICE OBLEČENE

Dve pečenici skuhamo in ohladimo. Zamesimo testo iz 25 dkg moke, 15 dkg margarine, soli in kozarca kisle smetane. Testo naj poldrugo uro počiva na hladnem. Zatem testo bolj debelo razvaljamo in razrežemo na osem kvadratov. Na vsakega položimo četrto pečenico, testo zavijemo, robove dobro stisnemo in svaljke zložimo na pomasčen pekač. Zgoraj jih namažemo z raztepenim jajcem. Pečenice pečemo v pečici 25 minut.

MRZLA KOKOŠ

To je dobra in izdatna večerja ali pa tudi kosilo za poletne dni, posebno kadar se vrnemo iz izletov, saj jo lahko pripravimo že prejšnji dan.

Lepo očiščeno kokoš nasolimo in skuhamo z jušno zelenjavo. V kozici razgrejemo 2 dcl olja in na njem pražimo dve sesekljani čebuli. Čebula ne sme zarumeneti. Primešamo še pest sesekljane zelenega peteršilja, zalijemo z litrom juhe in pol dcl kisa ter dodamo dve žlici

gorčice. Omaka naj prevre. Še vročo kokoš narežemo na porcije, zložimo v skledo in polijemo z vročo omako. Pokrijemo in pustimo, da se ohladi. Postrežemo hladno z omako, obloženo z razpolovljenimi trdo kuhanimi jajci.

MLEČNE KUMARE V SOLATI

Tako pripravljajo kumare v solati v Prekmurju. Olupljene in očiščene kumare nastrgajo, začinijo s soljo, sladko papriko in strtim česnom ter zabelijo z mešanico kislega mleka in kisle smetane. Solata je zelo okusna.

vaš kotichek

POIZVEDBA

Rihard Lisjak, rojen v vasi Gaberje pri Ajdovščini, je odšel od doma leta 1933. Zadnjikrat so ga videli v DONATO ALVAREZ Paternol, BUENOS AIRES, Argentina, odtlej pa ni bilo o njem nobenega glasu več. Prosimo vsakogar, ki bi kaj vedel o njem, da sporoči sorodnikom v domovino. Vse informacije pošljite na uredništvo Rodne grude.

DOPISOVANJA

Star sem 12 let, obiskujem 5. razred osnovne šole in se prvo leto učim angleški jezik. Zelo rad bi se dopisoval s fanti mojih let iz Amerike ali od kod drugod (z otroki naših rojakov). Zbiram tudi znamke. Moj naslov: Milan Mekinda, Videm 18, 61380 Cerknica, Jugoslavija.

Rada bi si dopisovala z deklico staro 11 ali 12 let iz Clevelanda ali s kakim drugim otrokom naših izseljencev. Stara sem 12 let. Hodim v 5. razred osnovne šole Gustav Šilih. Sem iz Velenja. Obiskujem tudi glasbeno šolo Franca Koruna-Koželjškega. Znam igrati violino in klavir. Prosim slovenske izseljence, da ta moj naslov posredujejo svojim otrokom podobne starosti, kot je moja, da bi se dopisovali. Naslov: Duška Svečko, Šaleška 2 a, 63320 Velenje, Slovenija-Jugoslavija

Hiša v prijetnem, razvijajočem se štajerskem mestu, enonadstropna, vseljiva, odlično vzdrževana, prostorna, 270 m² notranje površine, velik vrt, ugodno napredaj.

Ponudbe pošljite na upravo Rodne grude pod oznako »Izredno lepo«.

Eskluzivno enodružinsko hišo v zaključni gradbeni fazi s kletnimi prostori, primernimi za lahko obrt (obrtiški tok) ter garažo in 800 m² vrta v Kranju prodam ali zamenjam za vikend ali kmečko hišo na Gorenjskem.

F. Tavčar, Sylter Str. 17, D-2948 Schortens 1

Prodamo dobro vpeljeno gostilno, ob glavni cesti Črni vrh nad Idrijo — Ajdovščina. Možnost za zaključene večerje, poroke, plese.

Jože Kodolja, Strmec 1, 65274 Črni vrh nad Idrijo, tel. (065) 77-001

Do polovice končan vikend z elektriko in vodo, z možnostjo stalnega bivanja ter po želji z zemljo na Toškem čelu, ki ima lepo sončno lego in dovozno cesto ter čudovit pogled na Ljubljano, takoj prodam resnemu kupcu. Ponudbe pošljite na naslov:

Franz Fojkar-Gol, Staničeva 72/a, 61000 Ljubljana ali na telefon št. (061) 310-617 vsak dan od 17—21 ure.

TISKOVNI SKLAD

ANGLIJA: Franc Gantar 2.— £.

AVSTRALIJA: Rudi Kužnik 3.— a\$, Slava Samsa 1,86 £, Paula Gruden 0,85 £, Slavko Princic 2,34 £, S. Ropotar 2,10 £, Elica Sass 2. £, Ivanka Bulovec 9,53 US\$.

AVSTRIJA: Marija Šegula 20.— Sch, Vida Gruber 10.— Sch.

BELGIJA: Ivan Kodeh 240.— Bfr, Louiga Zornik 40.— Bfr, Mirko Kruder 80.— Bfr, Friderik Jošt 106.— Bfr, Franc Miška 40.— Bfr.

FRANCIJA: Therese Kastelic 15.— FF, Marija Sotošek 5.— FF, Ivan Gradišnik 40.— FF, Toni Zakošek 30.— FF, Albin Mejovšek 30.— FF, Rose Rupnik 15.— FF, Franc Adamič 30.— FF, Ana Martinčič 15.— FF, Elizabeta Turnšek 15.— FF.

HOLANDIJA: Francka Kurnig 9.— Hfl.

ITALIJA: Giovanni Pečenko 6.000.— Lit, Alojzija Robida 8.000.— Lit.

JUGOSLAVIJA: Jože Kovačič 20.— din, Marija Žnidar 50.— din, Franc Levstik 200.— din, Milena, Slavko Vavpotič 100.— din, Martin Bajželj 50.— din, Rezka Resnik 10.— din, Frank Milavec 10.— US\$, Janez Peternel 100.— din.

KANADA: Ivanka Jovanovič 3.— c\$, Francka Alič 4.— c\$, August Koller 3.— c\$, Ivan Jerebič 6.— c\$, Frank, Silva Vrechar 8.— c\$, Gabriel Uljan 1.— c\$, Mirko Kolmanič 100.— din, Maria Maučec 1.— c\$, Venceslav Mlekuž 4.— c\$, Ivanka Anžin 2.— US\$, Joe Zidar 9.— US\$, Mirko, Karla Gril 7.— c\$, Joe Grubic 3.— c\$, Marija Sopčič 5.— c\$, Marija Pavlin 1.— c\$, Anna Peroš 11.— c\$, Jože Ivančič 2.— c\$, Josef Gregori 2.— c\$, Stane Vrstovšek 2.— c\$, Ani Leskovec 1.— c\$, Joe Gornik 5.— c\$, Ivan Krosel 1.— c\$, Victor Benko 3.— c\$, Andrej, Milena Zupančič 7.— c\$, Viki Čadonič 7.— c\$, Slavica Ban 3.— c\$, Dušan, Viki Jaklič 5.— c\$, Julie Hrup 3.— c\$, Slovensko kulturno in družbeno društvo London 11.— c\$, Milan Bizjak 2.— c\$, Cvetka Čemas 3.— c\$, Anica Žen 3.— c\$, Anne Carr 1.— c\$, Anica Matus 2.— US\$, Anton, Vida Skok 2.— c\$, Cvetka Čemas 3.— c\$, Anica Žen 3.— c\$, Anne Car 1.— c\$, Anica Matus 2.— US\$, Anton, Vida Skok 2.— c\$, Marija Fartek 3.— c\$, Rose Praprost 1.— US\$, Annie Urbančič 1.— US\$, John Mravinec 8.— c\$, L. M. Yugoslav Pensioner's Club, Vancouver 5.— c\$, Helena Cvornjek 3.— c\$, Stan Novak 2.— c\$, S. Maleiner 1.— c\$.

ZR NEMČIJA: Alois Werlak 4.— DM, Felix Kapun 4.— DM, Anton Košir 18.— DM, Štefan Teskač 6.— DM, Marija Žalig 3.— DM, Alojzija Alter 2.— DM, Franz Slekovec 4.— DM, Franc Grcar 4.— DM, Štefan Komljanovič 4.— DM, Ani Trček 8.— DM, Helena Štular 9.— DM, Ivan Kunst 14.— DM, Anton Barlic 2.— DM, Ivan Kolar 5.— DM, Max Frölich 8.— DM, Maria Stumberger 3.— DM, Darinka Rzisnik 4.— DM, Eugen Andrejka 2.— DM, Erika Leist 29.— DM, Rezika Žunec 8.— DM, Walter Jemenšek 4.— DM, Ernest Jamšek 20.— din, Štefka Klokow 14.— DM, Aloisia Bayt 50.— din, Vinko Mugerle 4.— DM, Boris, Angela Weinberger 4.— DM, Ana Uhlig 8.— DM, Alois Putre 4.— DM.

ŠVEDSKA: Elizabeta Štamcar 15.— Skr, Štefan Dorenčec 5.— Skr, Stanko Bračko 10.— Skr, Amalia Penko 15.— Skr, Anton Zemljčič 5.— Skr, Martin Hozjan 5.— Skr, Jože Ciglar 5.— Skr, Jože Habjanič 5.— Skr, Ivan Pučko 5.— Skr, Marija Benedik 10.— Skr, Marija Kukovec 10.— Skr, Ludvik Oberš 20.— Skr, Anka Maras 10.— Skr.

ŠVICA: Kristina Kušar 5.— Sfr, Tilka Mösch-Fajt 5.— Sfr, Roman Kranjc 5.— Sfr, Matilda Jelen 10.— Sfr, Družina Kus 5.— Sfr, Marija Kuster-Mladovan 15.— Sfr.

ŠPANIJA: Maria Dimc de Alvarado 100.— din.

USA: Emilia Zuzek 1.— US\$, Annie Zelko 2.— US\$, Jacob Maurin 1.— US\$, Janez Erjavec 6.— US\$, Mary Vidergar 5.— US\$, Mary Pezdirc 2.— US\$, Julia Puzel 1.— US\$, Ludwig R. Harvatin 2.— US\$, Ludwig Gerdine 2.— US\$, Jennie Chadez 2.— US\$, Elizabeth Fortuna 2.— US\$, Mary

Tursich 1.— US\$, Vida, Frank Mikec 6.— US\$, Anthony, Irene Nosse 2.— US\$, Joseph Ovnik 2.— US\$, Charlie, Rozi Demchek 3.— US\$, Raymond Kladnik 2.— US\$, Frieda Pecnik 1.— US\$, Mary Sustarsic 2.— US\$, Marija Kotler 1.— US\$, Amalia Bolko 2.— US\$, Cecilia Wolf 2.— US\$, Frank Ekar 2.— US\$, Ignac Rebrica 2.— US\$, Mary A. Gerzel 2.— US\$, Frances Plut 2.— US\$, Louise Močnik 2.— US\$, Frank Jamnick 1.— US\$, Frances Kavcich 2.— US\$, Sylvia, Edward Penca 2.— US\$, Johanna Jancigaj 2.— US\$, Mary Kozel 5.— US\$, Frances Arko 2.— US\$, Stanley Trauner 4.— US\$, Frances Smrdel 2.— US\$, Mary Bole 5.— US\$, Mary Dolsak 6.— US\$, Gertrude Trinkaus 2.— US\$, Steve Mohorko 1.— US\$, Joe Mlkar 1.— US\$, Albert Krauland 1.— US\$, Martin Matjan v spomin na pok. sestro Margaret Rynevich 10.— US\$, Anotn Udovich 4.— US\$, Joseph Zuzek 4.— US\$, Mary Prosenca 1.— US\$, Frances Plevnik 15.— US\$, Jacob Strekal 2.— US\$, Vincent Coff 2.— US\$, Tončka Garden 2.— US\$, Frances Rak 2.— US\$, Tončka Simčič 10.— US\$, Frances Tursic 4.— US\$, Katie Kral 2.— US\$, Ančka Opeka 4.— US\$, Florence Unetič 2.— US\$.

Prispevki so bili vplačani do 15. junija 1980. Uredništvo in uprava Rodne grude se vsem darovalcem iskreno zahvaljuje.

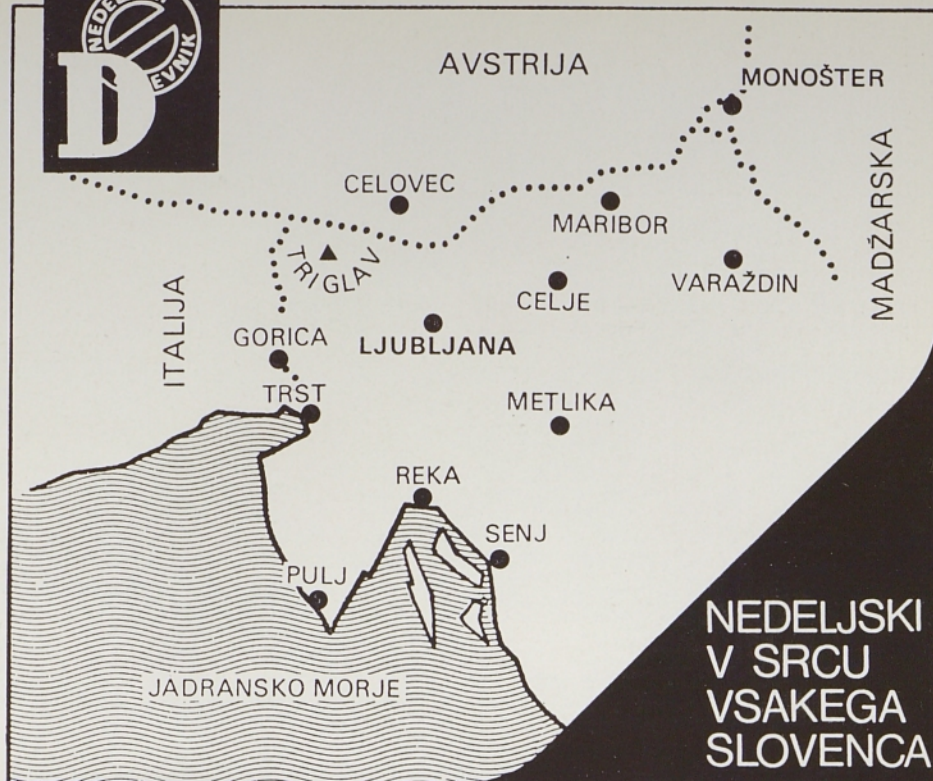
NEDELJSKI
največji slovenski tednik

- po nakladi
- številu rubrik
- pestri vsebini

NEDELJSKEGA tiskamo že vrsto let v poprečni nakladi 207.000 izvodov. Najnovejše analize kažejo, da bere en izvod NEDELJSKEGA 3,4 člana družine (gospodinjstva). To pomeni, da ga bere okrog 70 odstotkov vseh Slovencev v matični domovini.

- IN KOLIKO JE SLOvencev**
- V ZAMEJSTVU
 - PO SVETU ?

Postanite tudi vi član te velike slovenske družine;
NAROČITE NEDELJSKI !

PRIJATELJ NEDELJSKI TRKA NA VRATA

**NAROČILNICO
POŠLJITE
NA NASLOV**

NEDELJSKI
Kopitarjeva 2
61000 LJUBLJANA
SLOVENIJA JUGOSLAVIJA

NAROČILNICA

Ime in priimek: _____

Kraj, ulica: _____

Pošta, država: _____

Naročam NEDELJSKI — največji slovenski tednik.

CELOTNA NAROČNINA 41 USA DOLARJEV ali 70 DM oziroma enakovrednost v drugih valutah.

Kraj in datum: _____ Podpis: _____

aerodrom ljubljana

Vzletno pristajalna
steza:
dolžina: 3.300 m
širina 45 m
Letališče ima
2. kategorijo po
ICAO predpisih.
Lahko sprejme vse
vrste letal, vključno
boeing 747.
Število potnikov v letu
1979: 680.000
Količina pretovorjenega
blaga: 7.250 ton
Redne mednarodne
povezave: New York,
Chicago, Cleveland,
London, Pariz
Zürich, Amsterdam,
Frankfurt.
Redne notranje
povezave: Beograd,
Sarajevo, Skopje,
Titograd, Dubrovnik,
Split.
Ugodna lega za:
turistične centre
(poletne in zimske)
v Sloveniji, južni
Avstriji in
severo-vzhodni Italiji -
Bohinj, Bled, Kranjska
gora, Postojna, Lipica,
Portorož, Rogaška
Slatina, Radenci.

rodna
gruda
slovenija

english section

RODNA GRUDA, Magazine
for Slovenes Abroad, Cankarjeva
1/II, 61001 Ljubljana, Slovenija-
Yugoslavia Tel. 061/23 102

Published by Slovenska
izseljenska matica, Ljubljana

Editors: Jože Prešeren
(Editor-in-Chief)
and Jagoda Vigele.

English translations: Milena
Milojevič-Sheppard, M. A.

RODNA GRUDA is published
monthly. Numbers 8 and 9 are
published together as a
double issue.

Yearly subscription for overseas
countries is 8.— U. S., 10.—
Canadian or 7.— Australian
dollars. Payment can be made
direct to our Account. No.
50100-620-010-32002-2818/5 at
Ljubljanska banka, or by
international money order, or
by check — payable to
»Slovenska izseljenska matica«
— in a registered letter.

LETTERS TO THE EDITOR

Dear Friends:

We all mourn with you in the passing of your courageous leader, President Josip Broz Tito. I am presently reading his very interesting book, *Tito Speaks*, by Vladimir Dedijer. It is so much similar to our struggles in the working class movement in the early part of the century.

We hope and trust that Jugoslavija will always remain for the good of the people. Some our people are already trying to degrade whatever Tito stood for, and we regret their bad propaganda. But, Tito will go down in history as a man of great courage for his people.

With sincere personal regards to your entire, I remain
Fraternally

Frances L. Rak, Circle 9,
PSW Secretary, Berwin, 111.

Dear Sirs:

Enclosed is my check for a year's subscription to the "Rodna Gruda" magazine which I enjoy very much — especially the "Slavne slike" and the "Mojstri s kamero" as I am an amateur artist myself.

I can read fairly well in Slovenian but it would be easier if a short summary of the artists was in English. I am sure quite a few other readers would appreciate this too. I also enjoy the English Section and the photographs and manage to read the Slovenian sections.

I was born in Chicago but my parents came from Prekmurje region around Črenšovska fara. I have visited an aunt there in 1972. I had a tour of Slovenia, also, the Adriatic tour and Italy. Someday I plan to visit Slovenia again soon.

I wish your magazine much success in future. Sincerely,

Mary F. Lauretig,
Chicago, Ill., U.S.A.

AMERICAN AND AUSTRALIAN SLOVENIANS PLANT TREES AT HISTORIC FIRST MEETING

A grove of trees was planted designated "Cleveland Avenue" on the grounds of the Slovenian Association of Sydney in Australia on Sunday, April 13. Partaking in this gesture of goodwill and brotherhood was the first group of American-Slovenians ever to travel to Australia together with a couple hundred Australian-Slovenians who initiated this unique project.

The tree planting ceremony was one of many highlights of the tour organized for the first time by Kollander Travel. The Cleveland group also visited the Triglav club in the Sydney area, a Slovenian church-St Raphael's, and generally were toasted at Slovene Associa-

tion hall facilities in Horsley Park.

From Sydney, Australia's largest city of over 3 million, we flew to the country's capital, Canberra. We were met at the airport by representatives of one of the two Slovenian clubs situated in this area. A get-together was arranged at the Austrian Australian Club and the local club representatives joined in a spontaneous Slovenian sing-a-long with our American group and a good time was had by all. Members of the Yugoslav Embassy were also in attendance. Frank Novak, button accordion artist and co-host of the tour, delighted the audience here with this fine playing as he did wherever we travelled. He was even

asked to give some lessons and it looks like a button box club will be started shortly in the Melbourne area with about a half dozen players.

Melbourne, another great cosmopolitan city with its quaint streetcar service throughout the city, was our final stomping grounds on our two week jaunt. Here a welcome by the members of the Slovene Association of Melbourne met our group at the airport with accordian music, red carnations, and folks dressed in Slovenian costumes — a welcome reminiscent of that in Slovenia itself.

The reception at the Slovenian Home here would be one of our most memorable on the tour and it took place on Sunday, April 20. The club is in the outskirts of Melbourne in the Eltham area on some 17 acres. They have a Slovenian school for children, outdoor bowling or balinca, and the main alpine type two story building with auditorium, club, social, and kitchen facilities. This immaculate and beautiful edifice was the scene of a great banquet, reception and dance as all of the 60 members of the tour were individually introduced to the several hundred people in attendance. Many people got together with long lost relatives or friends who immigrated here from Yugoslavia and who were also acquaintances with many other greater Clevelanders. The young Slovenian children's dance group performed to the delight of everyone in attendance.

Their dance bands are primarily the children of those who immigrated from Yugoslavia and settled in Australia 20 or 30 years ago. They are in the late teens or early twenties and play polkas and waltzes European style along with many modern selections. Frank Novak was a big hit whenever and wherever he joined in with the various local ensembles, many of which had female participants. American polka bands as such were unheard of outside of Frankie Yankovic whose recordings were featured on Slovenian radio programs in Sydney and Melbourne. We took several promotional copies for exposure in Australia on radio and tve were all very well received. An appearance by an American polka band could be a big hit in the future!

About 300,000 Yugoslavs make their home throughout Australia with about 25,000 being Slovenian. Many organizations have been formed but none are of the fraternal benefit nature so popular in America. We came across a Jadran Singing Society Club in the Melbourne area, one of many cultural organizations.

Life and the atmosphere in Australia is quite similar to the States except for slight English accents, left side of the street traffic, and opposite seasons of weather. The dollar value seems to be comparable to our standard of living.

And oh yes we were treated to a full afternoon of Kangaroos and cute Koala Bears at a local animal sanctuary-zoo in the Sydney area. Picture taking reigned supreme here and in the Sydney Harbor area where the world famous Opera House an architect's dream, is situated.

Tony Petkovsek, Cleveland, Ohio

GOOD — NEIGHBOURLY RELATIONS ALONG OPEN BORDERS BETWEEN SR SLOVENIA AND ITALY, AUSTRIA AND HUNGARY

The American poet Robert Frost once wrote in a poem that "good borders make good neighbours". In the case of Slovenia, which within the framework of Yugoslavia is developing its cooperation with the neighbouring countries of Italy, Austria and Hungary, it could only be added to the above-quoted words of the poet that in the case of good neighbours borders, in spite of their formal existence, are not felt. This is because over the borders between Slovenia and her neighbours there are being woven, in the true spirit of the Helsinki Agreements, strong economic, scientific and technical, and cultural links, as well as a flow of information, which together, in an atmosphere of mutual respect for state and national sovereignty, are bringing towards a better life the peoples and nations on the two different sides of the border and which are making a contribution towards peace and good-neighbourly relations in general.

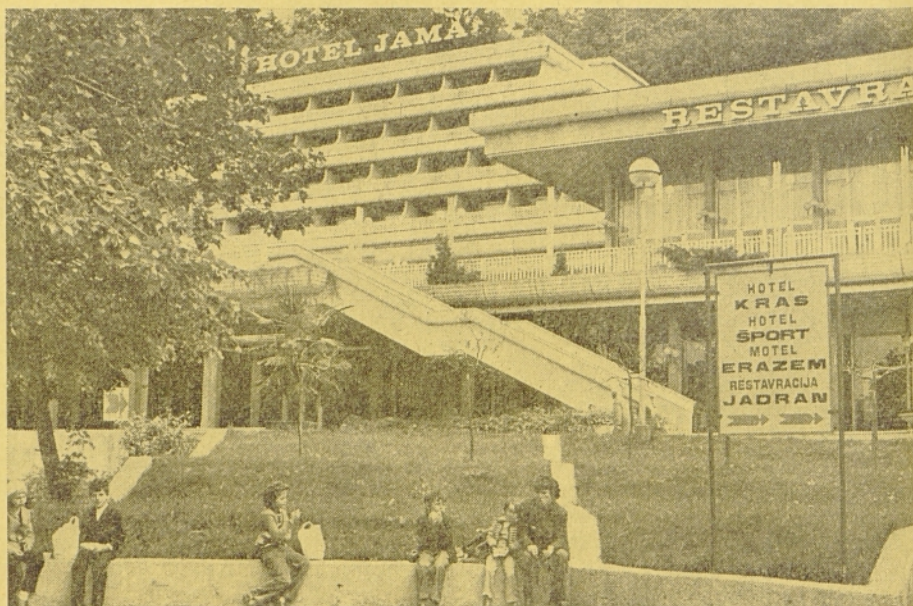
In spite of differing socio-political and economic systems the cooperation of Slovenia and Yugoslavia with Austria, Italy and Hungary has been very fruitful and full of important achievements. This was the opinion concerning cooperation expressed by the top foreign statesmen who have recently visited Yugoslavia (Kreisky, the Chancellor of Austria, in April 1980, and the President of the Italian Republic, Pertini, some time ago), as well as by the Chairman of the Central Committee of the League of Communists of Slovenia, France Po-

pit, when on a visit last autumn to Porabje in Hungary.

The International "Alpe-Adria" Fair, held at Ljubljana's Economic Exhibition-Grounds, has proved, with the presence of numerous exhibitors particularly from those countries bordering on Slovenia, that cooperation along borders and cooperation between neighbouring countries is certainly one of those factors which make an important contribution towards the affirmation and more harmonious development of international relations.

In spite of certain fluctuations in economic cooperation with Italy, which has for a long time been one of Slovenia's most important foreign-trade partners, it can be said that a start has already been made towards the realization of the joint tasks planned in the Osimo Agreements which were signed in 1977. To take one example, at the end of February a new border-crossing point for local along-the-border traffic was opened on Erjavčeva Street in Nova Gorica. At the opening ceremony both the Yugoslav and the Italian representatives stressed that, at a time of aggravation of world international relations, the border between Yugoslavia and Italy is a border of peace, an example of co-existence, mutual friendship and cooperation between countries, an example not only expressed in words but for the main part in deeds and the consistent realization of jointly-planned tasks.

The local border-crossing point on Er-

The »Jama« (Cave) hotel in Postojna

javčeva Street is just one of the joint tasks so far completed within the Osimo Agreements. Not far from this local border-crossing point the new Vrtojba international border-crossing point is already being built. It will be finished next autumn. Soon a start is to be made with the construction of a new road to Goriška Brda under Sabotin. The inhabitants of Goriška Brda can hardly wait for this road to be built. Talks are also being held about the preparation of a new Udine (Videm) Agreement about local border traffic. The signing of such an agreement would bring new concession to people living on both sides of the border.

From March onwards organizations of associated labour throughout Yugoslavia will be signing a self-management agreement about the establishment of a business community for the Free Zone on the border between Italy and Yugoslavia, as is foreseen by the Osimo Agreements. Numerous working organizations which are planning to realize their business interests in the Free Zone have already sent signed statements of acceptance to the Organizing Committee. When the self-management agreement is signed the business community will formally be established. The object of the business community is to organize the Yugoslav economy for a joint appearance in the Free (Industrial) Zone. This zone should, according to the provisions of the Osimo Agreements, include a total area of 25 square kilometres between Sežana and Lipica on the Yugoslav side and Bazovica on the Italian side. Studies for the detailed location of the industrial zone have advanced to the point that it should be possible for both sides to agree on the exact location already this summer. After several larger villages had been, by agreement on both sides, left out of the zone, an area of land amounting to 400 hectares is now foreseen for the zone, an approximately equal amount of land being on the one and the other side of the border. In the first phase, over the next two years, it would be possible to make a start on the building of the necessary infrastructure and of the first industrial facilities, which could start operating in the middle of the 1980's. These factories are to be highly-mechanized using the latest technology. During the first stage about 8 thousand workers should be employed in these factories. At the same time preparations are going on for the text of a number of regulations by means of which business and the regime in the Free Zone are to be regulated. The first such regulatory act — from the Yugoslav side — will be the Law about the Financing of Construction, particularly of the infrastructure. This law will determine by means of what financial resources some of the objects in the zone will be built, as well as some objects which are to be built outside the zone, but will be directly necessary for the zone to be able to work properly. Of course it is necessary to mention that it will not be possible to finance with funds collected by this

law such construction works as the Razdrto-Fernetiči motorway or the Planina-Fernetiči water-main. For both the above-mentioned motorway and water-main will partly serve the Free Zone, but these two investments are needed predominantly for the development of this region and of a wider district in S. R. Slovenia. The second law which is being prepared by the Yugoslav state authorities concerns the carrying out of business in the Free Zone, and will determine the conditions under which those Yugoslav enterprises may operate that wish to invest in facilities in the Free Zone. The recently concluded trade agreement between Yugoslavia and the EEC also deals with the provisions of the Osimo Agreements and in particular with the Free Industrial Zone. Financial support is foreseen for all the projects described by the Osimo Agreements, and in particular for the Free Zone, for which all the usual EEC restrictions have been lifted.

As a further illustration of cooperation with Italy can be mentioned the construction of a 400 Kilovolt transmission-line between Divača and Italy, which was started last Autumn. This transmission-line will be particularly important for our first nuclear power-station at Krško. This is because if there are shutdowns at Krško it will be possible to make up for the loss of electrical energy only by importing it. It is this new transmission-line between Divača and Italy that will make possible the import of electrical energy from Western Europe.

Now let's have a look on the Austrian side of the border.

On the occasion of his official visit to Yugoslavia in April of this year, the Austrian Federal Chancellor dr. Bruno Kreisky stated that in his opinion Austria and Yugoslavia had entered a new period in their relations and stressed that Austria views with optimism the future development of good-neighbourly relations with Yugoslavia. He gave a positive opinion of the results of cooperation, which have been substantially enriched by industrial cooperation, joint investments and appearances on third markets, and increasing trade between the two countries. To illustrate this he mentioned several construction projects where the enterprises of Austria and Yugoslavia are working together — in Africa and the Arab countries. Among the important factors which link the two neighbouring countries together, Kreisky mentioned the Yugoslav workers who are working temporarily in Austria and who are making an important contribution to the Austrian economy. He also talked about the Slovene and Croatian national minorities in Austria, about the development of tourism, and of cultural and other forms of cooperation.

It was in November of last year that a start was made to the construction of the road tunnel under the Karavanke mountains which will link Slovenia and Yugoslavia with Austria, and while the drilling-machines keep on working we

can take a look at several enterprises which have grown up on the Austrian side and which are the result of cooperation between the nations on both sides of the border.

It is at Bruca (Fürnitz), a picturesque village beneath the Karavanke Mountains in the direct vicinity of Beljak (Villach), where a third of the 1500 inhabitants are Slovene, that more than a year ago "Elan", the well-known Slovene ski-manufacturing enterprise from Begunje, set up its own branch enterprise for the manufacture and sale of sport requisites, and in particular for the manufacture of injected semi-plastic skis. A total of 121 workers are employed in this plant; three-quarters of them are directly employed in manufacturing and the remainder are employed in the sales and administrative departments. In the first year of operation a total of 153,000 pairs of skis were manufactured in comparison with a planned production of 90,000 pairs. Not many of these skis stayed in Austria only 2 percent of them. Nearly all the skis manufactured went for export, mainly to the United States, Canada and Japan. This year a production of 200,000 pairs of skis is planned.

It was in the middle of 1979 that the machines started whirring again at Rebrca, in the "Obir Paper Factory", which, after a long period of uncertainty and conflicts, passed into the hands of a business association consisting of "Slovenija papir" and the Swiss enterprise "Donau Finanz". The story of this purchase is similar to that of the purchase of the West German enterprise "Körting" by "Gorenje" of Velenje in 1978. A total of approximately 200 workers are employed at factory in Rebrca.

Among those Slovene working enterprises which have been successfully co-operating in the border-region economic area of Austria is Alpetour of Škofja Loka. It took the first step some years ago when it made an investment in the Southern Carinthian Touristic Society in Železna Kapla and the building of "Hotel Obir". Greater links with the Austrian border region will be achieved this year with the purchase of the "Očko-špedicija" enterprise of Pliberk and investment in a mixed enterprise. The reason for this decision of "Alpetour", from the business point of view, was so that a timely entry could be made into the increased road transport business which will be brought about by the tunnel under the Karavanke Mountains. As the present tax system does not make it possible for the "Očko-špedicija" enterprise to develop more rapidly, it decided to enter a partnership with Alpetour. In this way the mixed enterprise of "Peter Očko International Road Transport" of Pliberk was set up. Alpetour took over 98 % of the business shares of the firm, whose value was 300,000 Austrian Schillings, and as well as this it has invested 2.7 million Austrian Schillings in increasing the capital of the mixed enterprise. At the start the mixed enterprise will have twelve lorries, and the purchase of 20 more lorries is planned. The business

head-quarters will be laid out at Brnca and the main warehouse at Pliberk.

There are a number of encouraging signs in the field of cooperation concerning tourism between Slovenia and Austria (last year somewhat less than one hundred tourists visited Slovenia). It was in March 1980 that a dual-language project was prepared in the Železna Kapla, Pliberk and Globasnica communes concerning the future of the touristic region around Peca. The project is based on the conditions made possible by an open border. From the project it follows that a joint investment (together with the Slovene communes along the border) in increasing tourist facilities at Peca, which should become easily accessible both from the Austrian and the Yugoslav side, would much enliven the tourist economy and in particular winter tourism. The project makes the most use of all the advantages offered by an open border. It foresees the construction of a system of ski-lifts and other tourist facilities — to be jointly financed of course.

As far as cooperation with Hungary is concerned, this is advancing steadily in a number of fields. Among the current forms of cooperation, mention can be made of the agreement about cooperation, signed last year in Szombathely, between the Pomurje region and Železna županija. This agreement stresses the role and position of nationality. Along with this agreement a number of initiatives have been given both on the Yugoslav and the Hungarian side. In the Spring of 1979 there was a joint meeting of writers and teachers from both regions. This meeting was held to mark the twentieth anniversary of bilingual schooling in Pomurje. Other cultural exchanges have been taking place, too. Several important forms of cooperation are being realized by the Regional and Study Library of Murska Sobota, which lends and exchanges books for the Slovenes living in Porabje and the Hungarians living in Pomurje. Mention should also be earnestly made of the regular radio broadcasts made in Slovene by the Hungarian Radio at Győr, which are of very great benefit for the Slovenes living in Porabje. Talks are going on, too, about the construction of a national minority school at Monošter, where bilingual Hungarian-Slovene lessons would be given.

Hungarian-Yugoslav business relations are continually improving. A considerable share in these relations is contributed by Slovenia, which contributes as much as 30 % to the total trade exchange between Yugoslavia and Hungary.

The cooperation between the Slovene Academy of Arts and Sciences and the academies of our neighbouring countries is another of the important items of co-operation which should be mentioned. Mention should also be made of the contacts established by the members of our "Penclubs", of the tours of our theatre companies and the return visits paid to us by the Milan Scala, the the-

The view of Ljubljana from the Castle (photo by Janez Zrnec)

atres of Vienna, and the cultural groups from Hungary.

Of course a lot of unsolved questions remain, as is usual by the case between neighbours. On the Italian and the Austrian side of the border there is still a

certain conservative and reactionary section of the population and there is resistance to rapprochement. Not all questions concerning the Slovene minority living on the other side of the border have yet been solved.

AN INTERVIEW WITH MIMA JAUŠOVEC, ONE OF THE TOP LADY TENNIS-PLAYERS

Rarely is there so much joy at the Jaušovec family home in Maribor than when their Mima »hops« home for a week. Of course, for that reason there's so much less peace in the house. The telephone never stops ringing and the door bell keeps on ringing, too. It couldn't be any other way. Mima, an attractive 24-year-old young lady, split between tennis, tournaments and travels around the world, and her study of economy in her native Maribor, is home again.

We all know that it's due to her that so far unknown Slovenia has won fame in the world of tennis. She already has a considerable number of important sporting achievements behind her, and

a pile of awards. When she was 14 she won third place at the European Championships in Berlin. In the following two years she was the junior world champion, in 1976, as a senior, she was the champion of Italy and, in the same year, the champion of Canada. The following year she won the championship in France and three times in a row she was included among the ten top tennis-players in the world.

TWO MONTHS IN THE YEAR AT HOME, AT THE MOST

The girl, who, from her earliest years, was attracted to all kinds of sports, didn't at first show any great enthusiasm for tennis at all. She recalls how she prefer-

But, nevertheless, things are moving forward in a positive direction. All this is being made possible by borders which are open, as only such borders can create good neighbours.

Mitja Meršol

THE WORLD'S

red to play football with the children from her neighbourhood. That she got to love tennis was a matter of pure coincidence. The Jauševc family live very close to a tennis-court and this fact, more than anything else, determined Mima's sporting career. Her elder brother's enthusiasm for tennis was, of course, another important factor in her decision.

When she was 9 years old Mima brought home her first cup. Her mother recalls with a smile how Mima was hardly able to hold it. This first success encouraged Mima to take up tennis seriously and gradually new, ever more important successes followed.

»I was lucky to have the Czechoslovak coach Krich. In fact, both he and his

twin brother worked with me. To get a coach, and a very good one at that, is one of the biggest problems for a tennisplayer. One year I had no coach at all, and I can't tell you how much I missed during that time. At present, it looks as though I may have to face a similar crisis again. Apart from this difficulty the conditions for training are extremely poor here. There is no covered tennis-court and I have to train in a tent-like structure which it is icily cold. The tennis club is trying its best, but there just is not enough money«.

»The club, then, of course, cannot cover the costs of travel and tournaments«?

»No. I have to pay for everything myself — both my own costs and the costs of anybody who might be accompanying me. Generally I travel alone and only twice has my brother come along with me. It's a pity that I'm the only Yugoslav lady tennis-player who takes part in tournaments abroad. I have to make all the arrangements — from plane tickets to hotel reservations — myself. This is an additional burden to me. At the beginning of my career it was even more difficult. I didn't have enough money even to ring up my mother in Maribor from America. Now it is much better, for the high places I win at tournaments bring money — at least enough to cover the travelling costs. I'm older and more experienced now, and that helps, too».

«We imagine that the preparations for tournaments require a great deal of effort,»

«I practice four to five hours daily. In addition to tennis, very intense training for the maintenance of general fitness is necessary. A short time ago — before the tournament in the United States — I spent some time on the Pohorje Mountains where I exercised myself on the snow-covered ground. Tennis is an extremely strenuous sport, one of the reasons for this being that the competitions last throughout the year, unlike, for instance, skiing competitions. When you finish one tournament you immediately have to rush on to the next one. For instance, I've just returned from America, and I'll be staying at home only for one week. Then I'll be travelling over the ocean again».

«But such travels must be attractive for a young lady like yourself?»

«They were at first. However, I see very little on my travels: mainly hotels, airports and tennis-courts. It is not in the least pleasant to find yourself in the evening all alone in a dull hotel-room. I have hardly any girl-friends among tennis-players, as there are very few girls with whom I could talk about anything else but tennis. Now I take some books along with me and try to study. But I've got used to this kind of life and I know I have to keep going until the tournament is over. At the beginning of my career I felt much more lonely and homesick. I still find it hard to be away from home so much. Altogether I spend only about two months in the year at

home, at the most. I know my mother doesn't like me to be away from home so much.»

At the point Mima's mother adds hastily: «In the middle of the night Mima rang up from America in tears and said she couldn't stand it any longer, and that she was going to pack her bags and come home». Her parents decided that the presence of the brother might make it easier for her, so they called him from Ljubljana where he was studying at the University, scraped up the money needed, and put him on the first plane to Florida.

IF ONLY I'D HAVE NO INJURY

«The feeling of loneliness when far away from home must be at least partly compensated for by an awareness that you represent your native country. And you're bound to have some pleasant memories of meetings with our fellow-countrymen abroad?»

«Certainly. I have the nicest memories from Australia, where I visited the Slovene societies Jadran and Triglav, and where I was in Sydney the guest of one of the Slovene families there, the Ličan family. I can't find words to tell you how hospitable they were. At the same time I was able to see with my own eyes how homesick our people are, how they long to have anything that reminds them, even a little, of their native country, how they long for their native language and their native people.»

«You mentioned that when going to tournaments you take books and study notes along with you?»

«Yes. I'm a second year student of tourism at the College for Economy and Commerce in Maribor. Tennis doesn't mean everything to me, I have other goals as well. I'd like to finish my studies, at least the first two years and then I'll continue after I stop playing tennis. When this will be I can't say. As long as I like playing, and as long as I continue succeeding, I'll go on. At present, I'd find it very hard to leave tennis.»

«You are said to be a good student. How do you manage to devote yourself to studying on top of all the rush from one tennis-court to another?»

«I'm used to working hard and I must say that I get ready for every exam properly. I'd be embarrassed if, because I'm Mima Jaušovec, I wouldn't be able to answer the exam questions correctly. The professors help me a great deal, too. They explain the more difficult study material to me individually, since, of course, I can't attend the lectures. They also set special examination dates which fit in with my timetable».

«And what are your hobbies?»

«I'm very fond of music. I always take a tape-recorder with me on my travels. In America I listen to Yugoslav music, and when I'm at home I listen to American music. I love skiing, too. In fact, I began to ski even before I started to play tennis. I like to watch all other kinds of sports, too.»

"There is probably no time to think about starting up a family?"

"No, not for the time being anyway, although it is the desire of every girl, and mine as well, to get married and lead a happy family life".

"Let's return to tennis. In Yugoslavia tennis, especially ladies' tennis, is at a rather low level of development, isn't it?"

"That's true. Elsewhere in the world this sport is more prominent, and much more attention is paid to it. In Yugoslavia, people are not interested enough in tennis, nor are there favourable conditions for play — there is a lack of indoor tennis-courts and gymnasiums. I'm sorry not to have a successor of equal standard in our country, although there are a few talented ladies' tennis players. Talent alone, however, isn't enough. Tennis includes several important elements, apart from talent — strong will-power, self-sacrifice, even so-

me sporting luck, and, of course, good mental preparedness. I think that it is these elements which make up 70 to 80 percent of success, especially nowadays, when the differences in the standard of play between individual players are so slight that success frequently depends on one's state of mind."

"You have had great successes, but you would probably like to make even further progress?"

"Under different conditions this might be possible, but as things are here at present such higher ambitions are out of the question. I'd need a gymnasium for practice, and a whole staff. So, at the moment, I only wish to keep my place among the world's top ten tennis-players and to avoid any injuries. So far I've had so many injuries that it's not surprising that my greatest wish is that I might get through the training and tournaments without an injury."

SLOVENIA'S ARHEOLOGICAL HERITAGE HAS BEEN SAVED

VALUABLE RESULTS OF 35 YEARS' WORK

The Slovene territory is very rich with archaeological localities, but thirty-five years ago we knew of hardly any of our hidden treasures — of the heritage of the ancient peoples who used to live in Slovenia.

Up to the First World War some people, especially foreigners, had carried out excavations, without any technical knowledge, especially in the caves of the Trieste and Primorsko Karst area, the largest excavation works having been performed at the turn of the century in the Tominc Cave, when new arrangements were made in the Škocjan Caves so as to make them more accessible to visitors. Before the Second World War the former owner of the Jama castle allowed some private excavation works to be carried out at Jama. A few archaeological localities from this period are known at Ajdovska Cave at Nemška vas near Krško, and at Notranje Gorice, where the remains of a settlement on wooden piles were found. The archaeologists of that time were particularly excited about the discovery of the Po-točka zijalka cave, the first locality in Slovenia dating from the Palaeolithic period.

The post-war, well-prepared and well-organized archaeological work has been well worth-while. This has been proved by a recent exhibition, entitled "The Preserved Archaeological Heritage of Slovenia, from 1945 to 1980." This exhibition was presented at the Arcade Exhibition-Rooms and was organized by the National Museum in Ljubljana. Out of an extremely rich collection of va-

luable material the organizers have selected about 800 exhibits, which cover the period between 80,000 years B. C. up to the 15th Century and represent an important part of the Slovene cultural heritage.

According to the Director of the National Museum in Ljubljana, Dr. Peter Petru the exhibition has presented to the Slovene public "the most important archaeological remains and insights which, after the Second World War, helped the Slovene museums and institutes for the protection of monuments to extend their knowledge of the past heritage and enrich the cultural treasures of our nation."

A visit to the exhibition begins with the oldest exhibit — an 80,000 years old knife blade, excavated at Črni Kal three years after the war during the road works on the hairpin bends which lead down towards Koper. Thus, quite by chance, evidence of life in the Palaeolithic period was discovered.

The cultural heritage from the early pre-historic period is represented by finds from North-East Slovenia, from Ptuj Castle, the Dravinja Valley, the Bezgec Cave at Studenci near Arja vas, from Drulovka near Kranj. A recent important discovery is the Trhlovec Cave. The Kevdere Cave has given us new insight into the art of making and decorating dishes. The most typical finding from this period is, no doubt, the only copper spade found on our territory so far, which is, at the same time the oldest prehistoric tool made of metal found in Slovenia.

The Bronze Age on the Slovene territory is represented by urn burials. This first burial-ground of this kind was, in fact, excavated at Ruše near Maribor a hundred years ago, but the more recent finds after the war at Dobrava, Ljubljana, and Bled, and the new finds at Ruše have greatly helped experts in their research work.

Then follows the Iron Age. Its cradle was, in the last millenium B. C., Dolenjska, which has preserved the wealth of that time in the numerous family graves of jade and other precious decorations. In full of armour, helmets, richly-decorated characteristic vessels called "situlas", addition to this, there are the remains of impressive embankments and walls.

The period of the Roman Empire and later is best represented in Slovenia by the findings from Šempeter in the Savinja Valley. The graves discovered at Dravljje take us back to the times of the migration of peoples. The locality at Zgornji Duplek is valuable because of the objects in the Old Slavonic graves. The baked clay grave at Kamnik, built into the gravel on the right bank of the former river bed is, no doubt, one of the most important finds of our preserved archaeological heritage.

Kamnik, built into the gravel on the right bank of the former river bed is, no doubt, one of the most important finds of our preserved archaeological heritage.

Dr. Petru has told us about an unusual discovery of Roman armour — a unique archaeological specimen. "D. Reščič from Šempeter at Gorica, a devoted amateur archaeologist and a retired soldier, had for some time been searching for ancient treasures by means of a metal-detector. He used to join parties searching for old mines in this area. In 1972 one such expedition led him, in a lonely Karst valley between Hrušica and Podkraj, to the unexpected discovery of an officer's parade armour dating from the 3rd Century A.D. Reščič gave it as a present to the National Museum".

Archaeological localities are scattered all over Slovenia. About a hundred of them were discovered during excavations, when the excavating machines had dug into the earth to prepare it for foundations for new apartment blocks, shops, roads and railway-lines. It was these excavation works which, after the Liberation, gave us new insight into the nature of an burial in Podravje and Posavje. They also made possible the identification of two large burial-grounds at Dobova and Pobrežje near Maribor. The excavation works in Ptuj promise to reveal some completely new aspects of the economic and social make-up of the early Roman town, and excavations in Ljubljana, Kranj, Podzemlje in Bela Krajina and Ajdovščina have led to new findings of European importance concerning the cultural and political trends during the late Roman Empire period. The grave contents from Novo mesto belong to the most interesting Iron Age finds made in Europe during the last few decades. The remains of houses found during the excavation works at Most na

Soči are unique of their kind in Europe and a report on them at an international congress has strongly attracted the attention of experts on the prehistoric period.

During recent years archaeologists have been present at all the major construction works carried out in Slovenia. When the Ljubljana—Postojna—Razdrto motorway was being built, two archaeologists were on the site all the time, and although they didn't find any remains of particularly great value, they did enrich specialist knowledge a great deal. At Vrhnika, near the Ljubljana River, and at the local road access junction, they discovered the unusual remains of an early Roman settlement. Since the remains covered a large area, and the road construction enterprises couldn't wait, they used, for the first time in Slovenia, an electrical ground resistance measuring instrument in order to determine the archaeological localities without the need to excavate. "This new archaeologist Iva Curk told us. "Thus, for instance, at Lesno brdo we were able to see how the Romans had built a road over the marshy ground by filling in stone on top of criss-cross laid oak-tree trunks".

During the construction of the Arja vas—Hoče motorway archaeologists were able to find out many new facts about the construction of country buildings in Roman times. They were also able to get acquainted with the way in

which the Roman itinerary state road had been built. Before the construction works on the Srednja Drava II hydro-electric power-station were started they had to examine the central part of the burial-ground at Formin, and the site of the new Slovene gas pipeline network has become, so the archaeologists say, "the largest archaeological test-drive in Slovenia".

It was not, of course, possible to present everything that has been discovered in the numerous localities around Slovenia at the recent exhibition in Ljubljana. Only the most important, the most valuable and the most typical archaeological specimens, kept at various museums and institutes for the protection of monuments, were displayed at the exhibition.

Yet during the days of the exhibition, which attracted thousands of Slovenes, the treasures, hidden for centuries in the bosom of Slovene earth, provided the most convincing evidence of the civilization and culture of the peoples who used to live on this territory.

THE GROWTH OF THE SLOVENE NATION

The nation of sciences important to the nation is gaining increasing support, especially in view of the significant changes which the general research programme of the Research Council of Slovenia is expected to undergo in the near future. The modified research programme is going to include primarily research projects in those sciences which are of national significance.

Generally speaking, the research work in such nationally important fields is being carried out mainly by the research units of the Slovene Academy of Sciences and Arts, and by those of the Faculty of Philosophy in Ljubljana. In addition to these two institutions mention can also be made of the Academy for the Theatre, Radio and Television, where research into the field of the theatrical arts is being performed, then the Institute for Research into the Slovene Workers' Movement and the Institute for Nationality Questions, both of which are investigating Slovene history, and the Institute for Geography at Ljubljana University, which is performing research work in geography. Research in sciences important for the nation is occasionally carried out also by some archives, museums and institutes for the protection of monuments.

According to statistical data, 225 research workers are engaged in the above-

mentioned fields, half of them dealing with historical investigations. The age of research workers with a M. Sc. or Ph. D. degree are satisfactory, but another 89 new research workers, primarily in the field of the humanities, are needed.

The research endeavours made so far have enriched our knowledge about the Slovene nation a great deal. In the linguistic field we must mention the new dictionary of the Slovene Etymological Dictionary, and a number of treatises in the various linguistic disciplines. Among the important research projects in the field of literature are the works on the subject of the National Liberation War in Slovene prose and poetry, new editions of the older Slovene literary texts, and Slovene literary and biographical lexicons.

Musicological research is focussed mainly on the history of Slovene music and the investigation of older and more recent Slovene music in Yugoslavia and abroad. Apart from individual monographic works in the field of the theatre, mention should be made of the investigations being made into the history of the theatre from the period of the Renaissance up until 1900. The historical research includes the studies carried out for the production of the book "A History of Slovenes" up till the year

1939, and a historical topography of Slovenia, the work "An Economic and Social History of Slovenes" (in two volumes), and the Slovene historical bibliography, which is being published in the "Journal of History".

The study of questions concerning Slovenes as a nation has resulted in a series of monographic works on Slovenes living outside Yugoslavia (e.g. of the Slovenes living in the Trieste district, in connection with the Osimo agreements) and a number of studies about Slovenes living in Austrian Carinthia. In the field of the history of the workers' movement, the collected material on the popular revolution in Slovenia, the documents from the National Liberation War and a collection of photographs, are among the most important achievements.

Within the archaeological research being carried out mention should be made of the archaeological map of Slovenia, the first volume of archaeological topography, a dictionary of archaeological terms, as well as accurate surveys of old settlements.

Ethnological research has given important results in the investigation of the wedding customs of Carinthia, of the masks typical for the individual Slovene regions, of the customs related to student life, and of Slovene folk dances, tales and stories. Among the important ethnological activities is the collecting of material to be used for the ethnological atlas of Yugoslavia, and several studies of individual work and ethnical environments. In the field of art history mention should be made of the study of Medieval painting in Slovenia, Medieval plastic art, plastic art in the Gothic and Baroque periods, and the problems of architecture in the 18th and 19th Centuries.

The major research work in the field of geography involves the preparing of a geographic atlas of Slovenia. Other important scientific endeavours include the investigation of the phenomena related to Slovenia's specific position in Yugoslavia and Europe, the investigation of the border areas and Slovene national minorities, the phenomenon of emigration, and problems concerning the environment. In the field of study of the Karst area, important theoretical findings about the origin and development of the Karst have been made, as well as some fundamental studies of Karst phenomena and a number of other scientific works.

All this widely-conceived research work in the field of the nationally important sciences is reflected in the publicity given it, too. In 1978, for instance, out of the 141 completed scientific works, 64 were published (5 being published abroad). The publications also included 8 textbooks, 25 independent publications, and 503 papers (55 of them being published abroad). Furthermore, 159 papers were presented at various scientific meetings and conferences, 38 of these abroad. Over 20 periodical publications devoted to this field are being regularly published.

CASA DE LA CULTURA

Nova Gorica. En estos días hemos abierto las puertas del flamante hogar cultural que recibiera la más joven de las ciudades eslovenas: Nova Gorica. Durante treinta años los habitantes del lugar esperaron ver este solemne momento de apertura. La inauguración del mismo representa la mayor inversión económica que se haya hecho en Primorska después de la guerra, es decir después de la liberación.

Si queremos saber lo que representa este Hogar Cultural para los habitantes del lugar y de toda la región circundante es entonces necesario saber algunas realidades. Ante todo, que Nova Gorica era hasta la apertura del Hogar Cultural el único centro municipal sin sala cinematográfica propia, y que sigue siendo el único centro regional que no tiene lugares propios para su biblioteca y teatro. Es necesario también recalcar la falta de espacio que tiene el Archivo local y el Centro de Monumentos nacionales y su conservación. En tanto ya se están resolviendo todos los problemas en cuanto al Museo de NOB (Guerra de Liberación Nacional) para Primorska.

Es así que debemos entonces mirar al Hogar Cultural de Nueva Gorica como el resultado de una serie o unión de centros individuales que tienen actividades comunes y no como un edificio en el cual sólo habría cabida para para cada una de las actividades culturales por separado.

Es por ello entonces que debemos mirar la inauguración de este centro cultural como la solución urgente que planteaba el problema «espacio» para las actividades culturales de Nova Gorica. El recién abierto hogar tiene en realidad dos salas. La mayor con 400 asientos y una pequeña con 150 butacas. Ambas son multifuncionales. La sala más grande servirá para pasar películas y funcionará regularmente como cinematógrafo, el mismo hasta este momento estaba actuando en la sala comunal. Así pues podrá además esta sala servir para las actividades musicales, conciertos, etc. La juventud podrá desarrollar también sus festivales, como así también se aprovechará la misma para los actos solemnes y conmemoraciones. Al mismo tiempo puede aplicársele función de sala de congreso, etc. La sala más pequeña estará destinada a los conciertos de cámara, teatro, que hasta ahora funcio-

naba en el edificio de tribunales- para los festivales experimentales del centro juvenil escénico que funciona en marco del Teatro estable de Primorska, para el centro dramático y actividades varias (títeres, marionetas, etc.)

En esta sala también tendrán lugar los recitales de cámara, música de cámara, encuentros con los más destacados pintores, músicos y escritores. La sala es a su vez un refugio. Como tal debemos decir que es el único en su tipo en todo el país.

A pesar de todo, el nuevo hogar solución parte de los problemas que preocupan al habitante de Nueva Gorica. Es decir que debemos despacio ambientar los intereses que exige el ciudadano del lugar. Esto lo notamos ya el primer día y semana después de la inauguración. El público acogió con calor las actividades culturales que se desarrollan. Esto demuestra de lo urgente que era dar a la ciudad su centro cultural. Lenar uno de los vacíos que había en Nova Gorica era éste. El contruir un centro que albergase todas las actividades culturales posibles. Desgraciadamente cuando se construyó esta ciudad se la hizo como una salida para solucionar los problemas económico-industriales. Se buscó hacer un centro múltiple. Es por eso que el nuevo Hogar Cultural ha llenado ese vacío que faltaba. El público lo acogió con alegría. Cómo será más adelante, depende todo de los organizadores y responsables de continuar con la realización de obras culturales. Ahora debemos seguir con la construcción de los edificios que conforman lo comenzado. En ellos encontrarán su sede el centro de actividades teatrales, la biblioteca, la galería de arte y actividades libres para los aficionados que quieran desarrollar sus aficiones. En especial no debemos olvidar a la juventud y niñez creadoras.

PINTORES EN NUEVA YORK

Más de 400 representantes de la vida comercial y cultural americana se reunió en los salones de la conocida firma Banco de Hannover-Trust de Nueva York. Se hicieron presente en la oportunidad de la apertura del salón artístico yugoslavo. En el mismo expusieron 30 conocidos artistas yugoslavos. Todos los trabajos fueron vendidos tres días antes de la exposición, durante el vuelo que realiza JAT en sus

vuelos regulares entre Belgrado y Nueva York. La suma lograda durante la venta pública (remate) fue entregada al Centro de Rehabilitación de niños diferenciales.

PREMIO «GIORGIO LA PIRA»

Este premio fue entregado al presidente de la república «TITO». El premio «Giorgio La Pira» lo efectúa todos los años la ciudad italiana de Florencia. Ahora lo ha recibido el presidente Tito como reconocimiento por su obra y actividad en pro de la independencia de los países, por la lucha contra la tensión mundial y por la consecución de la paz entre las naciones.

La Municipalidad y el alcalde de la ciudad de Florencia nos informaron que la resolución fue aceptada en diciembre del 79, pero que el premio se acordó en el 1978 cuando TITO había realizado un gran número de actividades y viajes en provecho de la paz mundial y en el cedimiento de la tensión entre las relaciones internacionales.

CHINOS EN ESLOVENIA

En el mes de marzo nos visitó una delegación oficial de la provincia china Sechuan. La misma trató sobre las relaciones económicas entre nuestro país y China y sobre la continuación de las actividades de cooperación. Entre otras cosas sobre la construcción de la fábrica de motores TOMOS en China y de la apertura de un restaurante chino en el hotel SLON de Ljubljana.

DICCIONARIO ESLOVENO

Hace pocos días atrás se presentó al público el tercer tomo del nuevo Diccionario Esloveno (Literatura de la lengua eslovena). Es sin duda uno de los mejores libros de estudio sobre la lengua eslovena que haya existido hasta ahora. Este tomo alcanza la terminología entre las sílabas NE y PREN. Es sabido que el primer tomo de este diccionario ha sido editado en el 1970. El último de ellos— el quinto— está previsto para fines de este decenio.

MURIO KAREL PRUŠNIK

Después de una enfermedad corta y grave murió a mediados del mes de marzo en Centro Clínico de Ljubljana el presidente de la unión de los guerrilleros de Koroška KAREL PRUŠNIK-Gašper. Además de haber sido uno de los primeros soldados de Koroška fue también un gran revolucionario y activista de la Asociación de organizaciones eslovenas en Austria. Karel Prušnik-Gašper nació hace setenta años atrás en Lobnik, pueblo que está sobre Železna Kapla. Siendo muy joven ya se incluyó en las filas del movimiento obrero austriaco. Por sus actividades fue arrestado tres veces. En la primavera del 1941 las autoridades nazistas lo enviaron a un campo de trabajo forzado. A su vuelta en el 42 se incluyó en el Frente de Liberación y en el ejército guerrillero.